

YLIOPISTONKATU 56

Rakennushistoriallinen selvitys
Arkkitehtitoimisto Neva Oy
20.6.2017

I. Yliopistonkatu 56 Åkerlundinkadulta kuvattuna.

ARKKITEHTITOIMISTO NEVA OY
Rakennushistoriallinen selvitys
Yliopistonkatu 56

Tilaaaja: Tampereen evankelis-luterilainen seurakuntuyhtymä
Tekijä: Arkkitehtitoimisto Neva Oy / Pasi Vierimaa
2017

Julkaisun valokuvat ja piirustukset, ellei toisin mainita: Arkkitehtitoimisto Neva Oy
Kannen valokuva: Pasi Vierimaa, 3/2017

PERUSTIETOLOMAKE

Kohde

Yliopistonkatu 56. Tontilla sijaitsee vuonna 1946 suunniteltu ja 1950-luvun alussa valmistunut Hämeen Kirjapaino Oy:n toimitaloksi rakennettu tiilirakennus. Rakennuksen Yliopistonkadun puoleinen osa on 6/7-kerroksinen siten, että Åkerlundinkadun puoleiseen päätyosaan on sisäänkäynti kerrosta alemmalla, entisen yläkellarin (nykyinen I. kerros) tasolta. Åkerlundinkadun suuntainen matalampi osa on 4-kerroksinen. Rakennuksessa on varsinaisten kerrosten lisäksi kaksi kellarikerrosta ja yksi ullakkokerros.

Rakennuksen ja sen käyttöön liittyvät muutokset

Rakennus on toiminut alunperin Hämeen Kirjapaino Oy:n toimitalona. 1970-luvulta lähtien, kiinteistön siirryttyä Rakennusyhtymä Mattinen-Niemelä Oy:n omistukseen, se on ollut toimistokäytössä toimien mm. Nokia Datan toimistorakennuksena. Tamepreen ev.lut. seurakunnat osti kiinteistön vuonna 1986. 1990-luvun loppupuolella osan tiloista vuokrasi Juvenes ja myös seurakunta rakensi omaa arkistotilaa. Sisätiloja on muutettu eri toimijoiden tarpeiden mukaan. Ulkopuoliset muutokset ovat verrattain vähäiset lukuun ottamatta sisäpihan julkisivujen iv-kanava-asennuksia.

Nykyinen omistaja

Kiinteistön omistaa Tampereen ev.lut. seurakuntayhtymä.

Kaavatilanne

Tontilla on voimassa asemakaava nro 6068 vuodelta 1983. Tonttitunnus XVII-313-69.

Tonttia koskevat asemakaavamerkinnot

KTT-7 Liike-, toimisto- ja teollisuusrakennusten korttelialue, jonka kokonaiskerrosalasta saadaan enintään prosenttiluvun osoittama määrä käyttää liiketiloiksi sekä teollisuustiloiksi. Tontille saa rakentaa elintarviketiloja myymälätilaa enintään 200 m². Tonttia varten on varattava autopaikkoja merkinnän osoittama määrä. Osa autopaikoista saadaan osoittaa enintään 300 m päässä olevasta pysäköintitalosta.

te 65%	Rakennusalalle sallitusta kerrosalasta enintään 65 % saadaan käyttää teollisuustiloiksi.
pu	Rakennusalalle rakennettavan rakennuksen julkisivuissa on pääasiallisena materiaalina käytettävä punatiiltä.
I 10%	Rakennusalalle sallitusta kerrosalasta enintään 10 % saadaan käyttää liiketiloina.
lap/lto100m ²	Liike- ja toimistotiloja varten on rakennettava I autopaikka 100 kerrosalaneliometriä kohti.
lap/te150m ²	Teollisuustiloja varten on rakennettava I autopaikka 150 kerrosalaneliometriä kohti.

Asemakaavamääräykset on käsitelty tarkemmin sivulla 27.

Kohteen rakennusoikeus

Tontin rakennusoikeus on 5700 kerrosalaneliometriä.

Rakennuksen kerrosala on 4500 ke-m². Rakennusoikeutta on käyttämättä 1200 ke-m². Pinta-aloja ei ole tarkistusmitattu, vaan ne perustuvat arkistoi-tuihin piirustuksiin.

Suojelutilanne

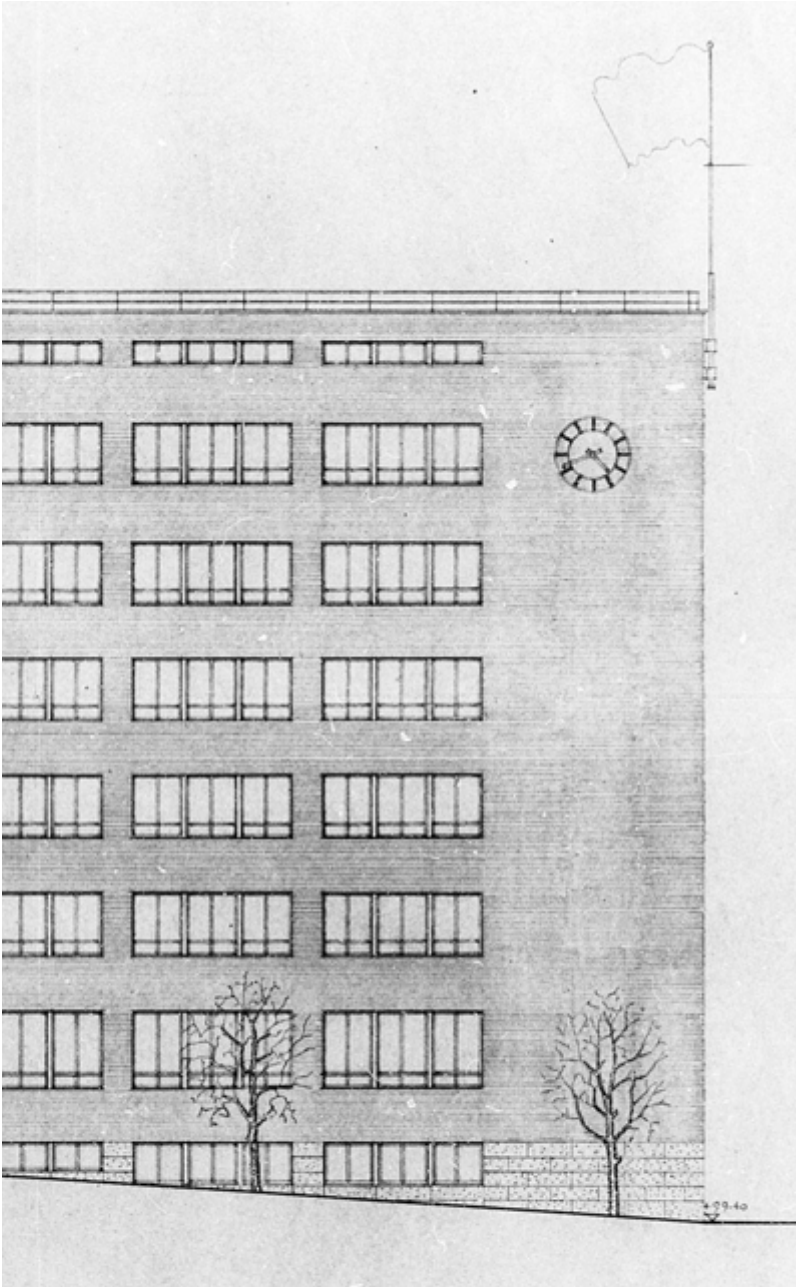
Rakennusta ei ole suojeltu asemakaavassa.

Selvityksen tarkoitus

Kohdetontille ollaan aloittamassa asemakaavamuutosta, ja tämä selvitys on laadittu muutossuunnittelun tueksi. Kaavamuutoksen tarkoituksena on tutkia täydennysrakentamismahdollisuuksia, käyttötarkoituksen muuttamista myös asumisen sallivaksi, sekä huomioida mahdolliset rakennussuojelutarpeet. Tavoitteena on ollut selvittää tontin historia sekä tarkastella rakennuspaikan vaiheita korttelitasolla.

SISÄLLYSLUETTELO			
JOHDANTO	6		
ALUE JA KAAVATILANNE	8		
TULLIN ALUE	9		
Tullin alueen yleissuunnitelma	9		
TULLIN ALUEEN HISTORIAA	9		
RAKENNUSLUETTELO	10		
RAKENNUSKANNAN ARVOTTAMINEN	12		
KAAVAHISTORIA ja KORTTELIN RAKENTUMISVAIHEET	13		
August Ahlbergin Tampereen asemakartta, 1882	13		
Tampereen kaupungin asemakartta, 1896, Lambert Pettersson	14		
O. I. Itkosen ja K. W. Wirgeniuksen kartat, 1898	15		
Asemakaava nro 172, 1900	16		
Kaupungininsinööri Huikarisen kartta, 1902	17		
Tampereen kaupungin asema- ja aluekartta, 1908	17		
Tampereen asemakartta, 1921	18		
Asemakaava, 1932	18		
Asemakaavamuutos, nro 70, 1937	19		
Tampereen kaupungin asemakartta, 1939	20		
Asemakaavamuutokset 1976-	20		
Korttelin rakentumisvaiheet 1900-	22		
VOIMASSA OLEVAT KAAVAT	26		
Yleiskaava	26		
Asemakaava	26		
Suunnitelmat	28		
Keskustan strateginen osayleiskaava	28		
Tullin alueen yleissuunnitelma	29		
KOHDETONTIN JA RAKENNUKSEN HISTORIA	32		
Hämeen Kirjapainon historiaa	33		
Rakennuksen kuvaus ja arkkitehtuuri	35		
Yleistä	35		
Pohjakaaviot	35		
		Julkisivut	38
		Muutokset	39
		1970-luku	40
		1980-luku	41
		1990-luku	42
		2000-luvun alusta tähän päivään	43
		KOHTEEN NYKYTILA	44
		YLEISTÄ	45
		NAAPURIRAKENNUKSET	45
		NYKYTILANNE JA SOVELTUVUUS ERI KÄYTTÖTARKOITUKSIIN	49
		KRONOLOGINEN TAULUKKO	50
		YHTEENVETO	52
		Rakennuksen arvot	53
		Lopuksi	53
		LÄHDELUETTELO	54
		LIITEPIIRUSTUKSET	56

JOHDANTO

Tämän rakennushistoriaselvityksen kohteena on Tullin alueella sijaitseva Yliopistonkatu 56:n tontti ja sillä sijaitseva kirjapainon käyttöön rakennettu tiilirakennus. Selvitys on tehty kiinteistön omistajan, Tampereen evankelis-luterilaisen seurakuntayhtymän, toimesta.

Kohdetontille ollaan aloittamassa asemakaavamuutosta, ja tämä selvitys on laadittu muutossuunnittelun tueksi. Kaavamuutoksen tarkoituksena on tutkia täydennysrakentamismahdollisuuksia, käyttötarkoituksen muuttamista myös asumisen sallivaksi, sekä huomioida mahdolliset rakennussuojelutarpeet.

Työn tavoitteena on selvittää kohdetontin ja rakennuksen historiaa ja nykytilaa, sekä tarkastella alueen vaiheita korttelitasolla, jotta kohteen merkitys rakennetussa kulttuuriympäristössä ja mahdolliset rakennushistorialliset arvot voidaan huomioida asemakaavoituksessa.

Tampereen kaupunki käynnisti vuonna 2014 Tullin alueen yleissuunnitelmatyön. Sen osana on selvitetty Tullin alueen historiaa ja nykytilaa sekä arvioitu alustavasti rakennuksia. Yleissuunnitelma-alueen kuuluvat entinen varasto- ja teollisuusalue rautatiealueen ja Yliopistonkadun välissä, Tampere-talon ympäristö sekä yliopiston kampusalue etelässä. Tässä selvityksessä tarkastellaan kohdetta pääasiassa tontti- ja korttelitasolla.

Selvitys perustuu arkistomateriaaliin, kuten piirustuksiin, valokuviin ja muihin dokumentteihin, sekä paikalla tehtyyn havainnointiin ja valokuvaukseen. Selvitystä varten on käyty läpi tonttia koskevat vanhat asemakaavat sekä rakennusvalvonnan ja seurakuntayhtymän arkistoista löytyneet rakennuspiirustukset. Lisäksi on hyödynnetty Tampereen Museoiden valokuva-arkistoa (siiri.tampere.fi).

Lähtöaineiston ja paikalla tehtyjen havainnointien avulla on saatu tietoa siitä, mitkä suunnitelmat on toteutettu sellaisenaan ja mitkä ovat jääneet suunnittelun tasolle tai on toteutettu suunnitelmista poikkeavalla tavalla. Selvityksessä esitetyt vuosiluvut perustuvat piirustuksissa ja asiakirjoissa esitettyihin päiväyksiin.

Selvityksen yhteydessä ei ole tehty tarkistusmittauksia, inventointia, rakenteiden avauksia, väritutkimuksia tai tarkempia detaljipiirustuksia.

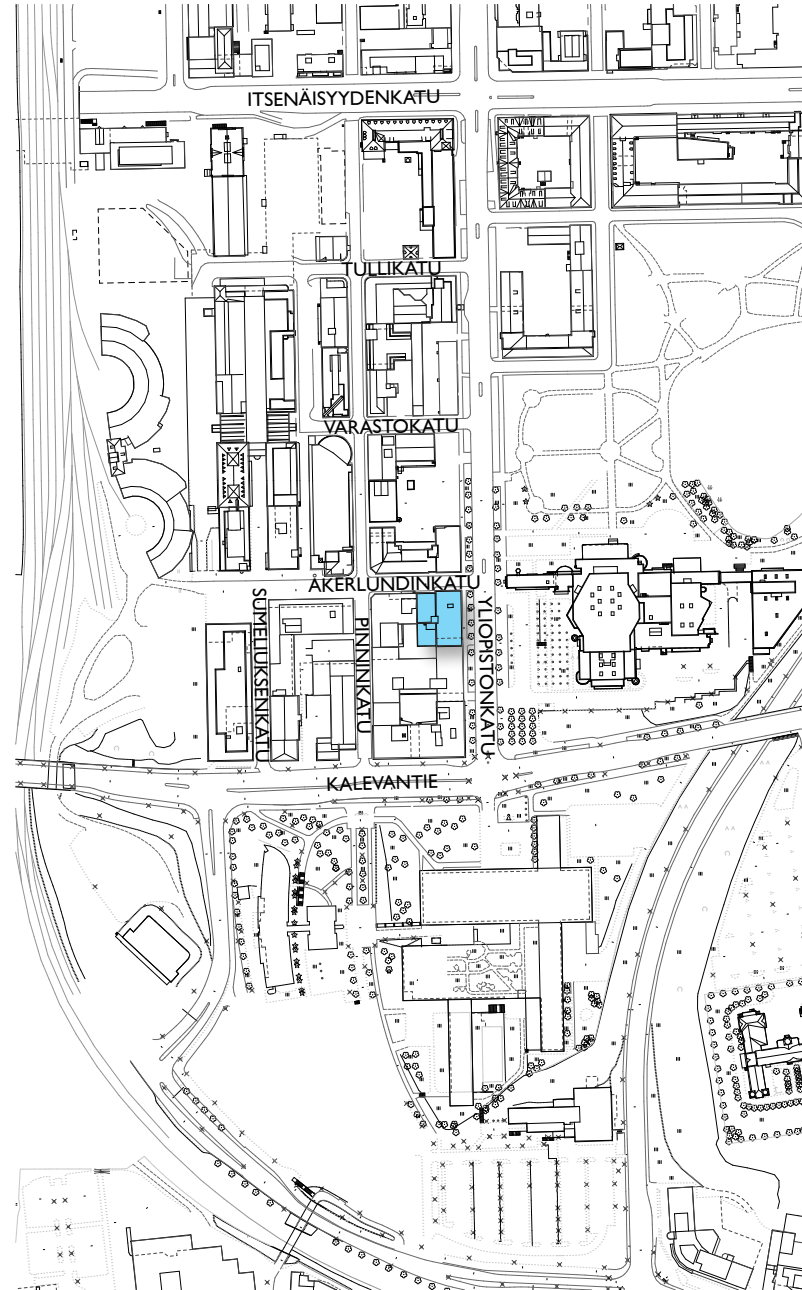
Selvityksen alussa käsitellään Tullin alueen historiaa ja alueen rakentumista. Korttelitasolla tarkastellaan kaavoitushistoria sekä rakentumisvaiheet. Lisäksi paneudutaan rakennuksen historiaan: rakentamiseen ja muutosvaiheisiin. Kohteen nykytila -luvussa käsitellään rakennuksen soveltuvuutta eri käyttötarkoituksiin. Yhteenvedossa esitetään huomioita siitä, mitä asioita tulisi pohtia rakennuksen ja tontin tulevaisuutta mietittäessä sekä kootaan rakennuksen arvot ja erityispiirteet yhteen.

Selvityksen liitteeksi on koottu rakennuksen alkuperäiset rakennuslupapiirustukset ja niiden rinnalle piirustukset nykytilanteesta. Aineiston runsauden vuoksi kaikkia läpi käytyjä piirustuksia ei ole liitetty selvitykseen. Aineisto löytyy tarvittaessa Tampereen rakennusvalvonnan arkistosta.

Selvityksen on laatinut sama arkkitehtitoimisto kuin Pinninkatu 45:n ja Pinninkatu 47:n vastaavan selvityksen, joten Tullin aluetta koskevaa osuutta on osittain lainattu niistä.

2. Viereinen sivu: julkisivuote Tammelan puistokadulle (Yliopistonkadulle), rakennuslupapiirustus v:lta 1946. (TRA 2017).

ALUE JA KAAVATILANNE

TULLIN ALUE

Selvityksen kohdetontti, Yliopistonkatu 56 (tontti 69), sijaitsee Tampereen keskustassa Tullin kaupunginosassa (XVII) korttelissa 313. Tullin kaupunginosaa rajaa lännessä ratapihan länsireuna, pohjoisessa Itsenäisyydenkatu, idässä Kalevan puistotie ja Viinikankatu ja etelässä Kalevantie. Tontti sijaitsee Yliopistonkadun ja Åkerlundinkadun kulmassa. Kortteli on osa Yliopistonkadun ja ratapihan välistä entistä varasto- ja teollisuusaluetta.

Tullin alueen yleissuunnitelma

Tampereen kaupunki on aloittanut Tullin alueella maankäytön ja liikenteen yleissuunnitelmatyön. Suunnittelualue kattaa Tullin alueen lisäksi Tampere-talon ja Tampereen yliopiston alueet. Tarkoitus on, että myöhemmin asemakaavoja ja katusuunnitelmia voidaan laatia yleissuunnitelman periaatteiden mukaan. (Tampereen kaupunki 2016a)

Tullin aluetta kuvataan Tampereen kaupungin julkaisemassa Tullin alueen yleissuunnitelman analyysiraportissa seuraavasti:

”Tullin alue, rautatieasema ja ratapiha ovat kaupungin kasvaessa siirtyneet Tampereen kaupunkirakenteen keskiöön. Aiemmin historiassa varasto- ja teollisuusalueena toiminut Tullin alue on jälkiteollisen ajan vuosikymmeninä muuttunut vähitellen keskusta-alueen yhdeksi monipuolisimmista työpaikka-alueista, jossa sijaitsee mm. teknologiayritysten toimis-

toja, palveluyrityksiä, pienteollisuutta ja kulttuurituotantoa.

Alueen 1980-luvulla alkaneesta uudistumisesta huolimatta alueella on edelleen runsaasti potentiaalia kehittyä vetovoimaisemmaksi ja monipuolisemmaksi ydinkeskustan työpaikka- ja asuinalueeksi - ja siten edistää koko kaupungin ja sen keskusta-alueen kulttuurista ja taloudellista kehitystä. Alue on rautatieaseman ja paikallisen joukkoliikennekäytävien risteyskohdassa erinomaisesti saavutettavissa. Alueella sijaitsevat tunnetut kulttuurikeskukset Tamperetalo sekä Tullikamari, ja alueen etelälaidalla Tampereen yliopisto. Lännessä sijaitsevat ydinkeskustan korttelit palveluineen, Tullin pohjois- ja itäpuolella Tammelan ja Kalevan suositut asuinalueet.”. (Tampereen kaupunki 2016b)

Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012 -selvityksessä Tullin alue kuuluu arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön kohteisiin. Kohdekuvauksen mukaan:

”Tullin alue muodostaa tärkeän ja omaleimaisen kokonaisuuden koko kaupungin kehityshistorian kuvaajana. Se rakennettiin rautatietä palvelevaksi varastoalueeksi, mistä syystä korttelit olivat, ja ovat osin edelleen, hyvin kapeita ja katujen ympäröimiä. Alueen rakennuskannassa on nähtävissä monenikäistä teollisuuden ja rautatien synnyttämää arkkitehtuuria sekä kirjava joukko arkkitehtuuriylejää historisista henkivästä punatiiliarkkitehtuurista virtaviivaiseen funkkikseen, jälleenrakennuskauden ra-

tionalismista 1980-luvun teräsarkkitehtuuriin ja lopulta tämän vuosituhannen kampusarkkitehtuuriin.”. (A-Insinöörit Oy, ym. 2012)

TULLIN ALUEEN HISTORIAA

Rasilan ym. mukaan Tullin alueen kehitys maaseutumaisesta kylä- ja peltoalueesta rakennetuksi kaupungiksi sai alkusysäyksen vuonna 1876 aloitetusta rautatieliikenteestä. Vuonna 1878 laadittiin ensimmäinen Tullin alueen varastomakasiineja koskeva asemakaava, ja vuonna 1900 asemaakaavoitettua aluetta laajennettiin. Pakkahuone ja Tullikamari valmistuivat vuonna 1901. (Rasila ym. 1984)

Vuoden 1937 asemakaavasta voidaan nähdä, että iso osa tonteista oli siihen aikaan jo rakennettu. Kyseinen Pinninkadun ja Tammelan puistokadun (nykyisen Yliopistonkadun) välisiä kortteleita koskeva asemakaava ohjasi umpikortteleihin, ja tontit oli osoitettu tehdasrakennuksille. Matalat 1-2-kerroksiset rakennukset korvautuivat suuremmilla ja Tullin alue kehittyi tuotanto- ja varastorakennusten alueena seuraavina vuosikymmeninä. Pienteollista toimintaa kehittyi etenkin 1940-1960-luvuilla, jolloin rakennettiin tämän selvityksen kohteena oleva Yliopistonkatu 56, Pienteollisuustalon I. ja 2. vaihe kohdekorttelin eteläosaan, sekä useita muita, esim. jalkineteollisuuden rakennuksia (Attila, Pinninkatu 45 ja 47). Kaupungin kasvaessa Tullin alueen sijainti muuttui keskeisemmäksi, ja alueen toiminnot alkoivat muuttua 1960-luvulta lähtien. Vanhojen ra-

kennusten käyttötarkoitusta voitiin muuttaa. Teurastamo, joka oli toiminut vuodesta 1911 alkaen, lakkautettiin 1962, ja tilalle rakennettiin eläintarha. Monipuolisuutta alueelle toivat Tampereen yliopisto, jonka päärakennus valmistui 1961 sekä vuonna 1990 eläintarhan paikalle valmistunut musiikki- ja kongressikeskus Tampere-talo. Uusimpia rakennuksia alueella ovat 2000-2010-luvulla valmistuneet Tampereen yliopiston kirjastorakennus Linna, yliopiston laajennusosa Pinni B, ratapiha-alueen reunassa sijaitsevat toimistorakennukset (Technopolis ja Tulli Business Park) sekä hotelli Torini.

RAKENNUSLUETTELO

Tullin alueen yleissuunnitelmatyöhön liittyen ja sen tarkkuutta vastaten on inventoitu alueen rakennuskanta ja tehty alustava arvotus. Jokaisesta luetteloidusta rakennuksesta laadittu tarkastelu on nähtävillä analyysiraportissa. Tällä aukeamalla on esitetty analyysiraportissa julkaistu piirustus rakennusvuosista ja rakennusluettelo.

RAKENNUSVUODET

3. Tullin alueen rakennusluettelo. (Lähde: Tampereen kaupunki 2016b, sivut 40 ja 41.)

SUUNNITTELUALUEEN RAKENNUKSET, SUUNNITTELIJAT JA RAKENNUSVUODET

TULLI

- 1. Tullikamari ja Pakkahuone (s)**
Georg Schreck (1900)
- 2. Ravintola Telakka (ent. Maantuotteen mylly) (s)**
Kaarlo Lindroos (1909)
- 3. TOAS Tullinaukio**
KSOY (2004)
- 4. Attila (ent. Attilan kenkätehdas) (s)**
Heikki Tiitola (1914), Jaakko Tähtinen (1954), Eero Saari ja Pentti Tanhua (1983)

TULLINTORI JA ENTISET VARASTO-JA KONTTORIRAKENNUKSET

- 5a. Kauppakeskus Tullintori)**
Erkki Karvala (1989), BST-Arkkiitehdit Oy (2013-2014)
- 5b. SOK:n varasto- ja konttorirakennukset (s)**
Valde Aulanko (1935), Jaakko Tähtinen (1938), Erkki Karvala (1989), BST-Arkkiitehdit Oy (2013-2014)
- 5c. Sumeliuksenkatu 7**
- 5d. Hammareninkatu 8**
- 5e. Tullinkulma (s)**
- 6. Voiman makasiini/ Hotelli Villa (s)**
Jaakko Tähtinen (1954), Erkki Karvala (1989)
- 7. Sumeliuksenkatu 16**
Arkkitehtitoimisto Karvala&Silvennoinen KY (1989)
- 8. Santunkulma, Sumeliuksenkatu 13**
Arkkitehtuuritoimisto Jouko Mäkinen (1980-)

- 9. KOY Hammareeni**
Antti Katajamäki ja Maria Pesonen (1986)
- 10. HMK:n makasiini/ Myllärit (s)**
Berndt Blom (1902), Antti Tähtinen (1986)
- 11. Pysäköintitalo**
Antti Tähtinen (1986-1987)

TAMPEREEN PIENTEOLLISUUSTALO VAIHEET 1-7

- 12. PTT 1. vaihe**
E.A. Liuha (1957)
- 13. PTT 2. vaihe**
Jaakko Tähtinen (1961-1962)
- 14. PTT 3. vaihe**
Antti ja Jaakko Tähtinen (1969-1970)
- 15. PTT 4. vaihe**
Insinööritoimisto Tuomo Penttilä (1977)
- 16. Lääketehdas Star (s)**
PTT 5. vaihe 1981
Jaakko Tähtinen (1943-1948 ja 1955)
- 17. Sorinahteen teollisuustalo**
PTT 6. vaihe
(1982-1983)

- 18. Lääketehdas Starin laajennusosa**
PTT 7. vaihe 1981
(1974)

- 19. Tulppaanitalo**
Arkkitehtitoimisto Karvala ja Silvennoinen (1988)
- 20. Yliopistonkatu 56**
E.A. Liuha (1946)
- 21. Hämeen kenkätehdas**
(1951)
- 22. Pinninkatu 45**
Veikko Kallio (1948)
- 23. Yliopistonkatu 44 (Holiday Inn)**
Arkkitehtitoimisto KSOY (1989)
- 24. Yliopistonkatu 46**
Jaakko Tähtinen (1961)
- 25. Tampere-talo**
Sakari Aartelo ja Esa Piironen (1990)

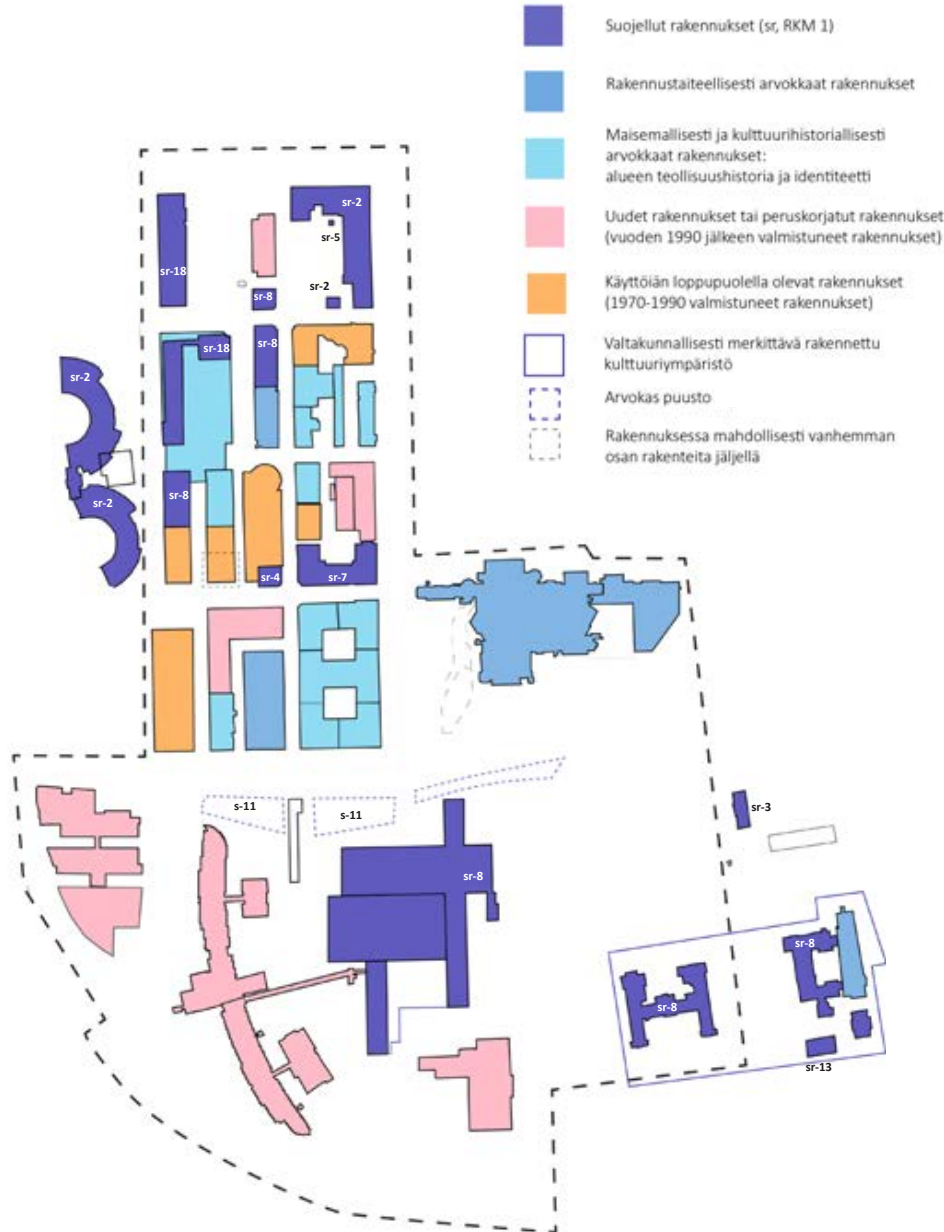
TAMPEREEN YLIOPISTO JA YLIOPISTON ALUE

- 26. Tampereen yliopiston päärakennus (s)**
Toivo Korhonen (1958-59, 1966)
- 27. Pinni A ja Pinni B**
Antti Katajamäki (1993, 2003)
- 28. Linna (Tampereen yliopiston kirjastorakennus)**
Juha Saarijärvi / Helamaa Heiskanen (2006)
- 29. Virta (Tampereen yliopiston lisärakennus)**
Timo Virta / KSOY (2009)
- 30. Kalevantie 3**
Raine Mäenpää (-1966)
- 31. Atalpa**
Saari-Tanhua-Kostiainen (1965)
- 32. Technopolis Yliopistonrinne**
Helamaa Heiskanen (2010, 2012)

KALEVANHARJU

- 33. Yleinen sairaala, nyk. Tampereen terveydenhoito-oppilaitos RKY**
 - a) Terveydenhuolto-oppilaitos (s)**
(ent. yleinen sairaala)
 - b) Talousrakennus (s)**
 - c) Eristysosasto (s)**
 - d) Sauna- ja asuinrakennus**
 - e) Lisärakennus**
Magnus Schjerfbeck (1910)
Matti Huusari (lisärakennus, 1995)
- 34. Kalevanharjun päiväkoti (s)**
Bertel Strömmer (1925)

ARVOTTAMINEN

RAKENNUSKANNAN ARVOTTAMINEN

Tämän selvityksen kohdekortteli kokonaisuudessaan on yleissuunnitelman analyysiraportissa alustavasti arvotettu maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten joukkoon. Rakennus kertoo alueen teollisuushistoriasta ja identiteetistä.

Lähialueen kortteleissa suojeltuja rakennuksia ovat Lääketehtä Star (vastapäätä Åkerlundinkadulla) ja sen viereinen HMK:n makasiini, sekä kauempana mm. Tullinkulma, Telakka (ent. Maantuotteen mylly), osia Tullintorin kauppakeskuskokonaisuudesta (mm. Voiman makasiini), Tullinkulma, Pakkahuone sekä Attila. Myös Kalevantien eteläpuolella sijaitseva Tampereen yliopiston päärakennus on osoitettu suojeltavaksi.

Rakennustaiteellisesti arvokkaiksi rakennuksia on osoitettu Tampereen yliopiston kirjastorakennus Linna kohdekorttelin länsipuolella ja Tampere-talo itäpuolella.

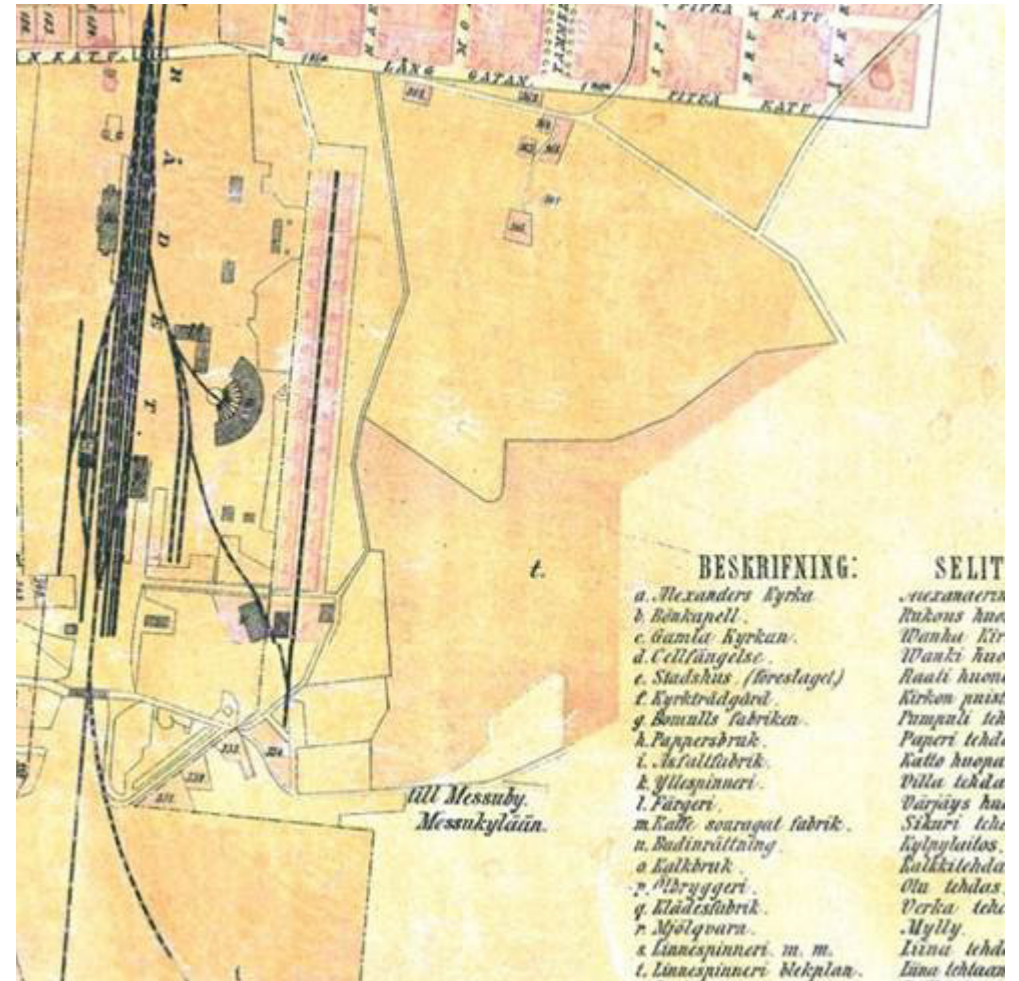
4. Arvottaminen. (Lähde: Tampereen kaupunki 2016b, sivu 83)

KAVAHISTORIA JA KORTTELIN RAKENTUMISVAIHEET

Seuraavassa on esitetty asema- ja muita karttoja alkaen 1880-luvulta. Osaan kartoista on osoitettu selvityksen kohteena oleva kortteli tai tontti, kartan mittakaavasta riippuen.

August Ahlbergin Tampereen asemakartta, 1882

August Ahlbergin asemakartassa vuodelta 1882 kohdekorttelin alue ja lähiympäristö oli vielä osoitettu t-kirjaimella Tampellan valkaisuvedoksi, eikä varsinaisesti rakennusalueeksi. (Kartan tulkinta: Seppänen, J., 2017)

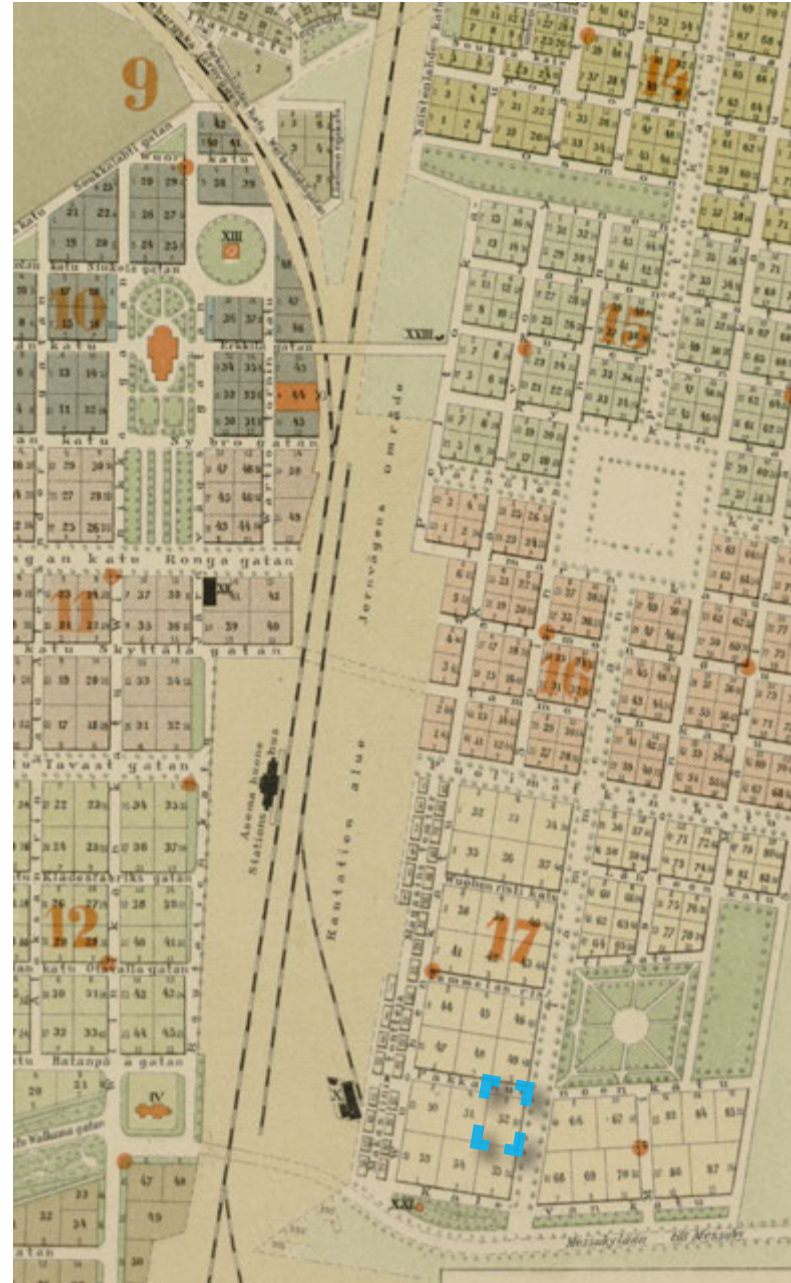

5. Ote August Ahlbergin Tampereen asemakartasta, v. 1882. (Lähde: Tampereen kaupunki, kuva: Seppänen, J.)

Tampereen kaupungin asemakartta, 1896, Lambert Pettersson

Petterssonin asemakartta kattaa koko Tampereen keskustan nykyisen Pyyntikintorin länsipuolelta itään aina nykyisen Sorsapuiston itäpuolelle, eli nyt myös selvityksen kohteena olevan alueen. Tullin alueella radan varteen on osoitettu pienehköjä radan suuntaisia mäkasiinintontteja. Sen rinnalle, Tammelan puistokatuun asti on osoitettu suurehkoja itä-länsisuuntaisia kortteleita, joissa kussakin on kuusi tonttia. Kohdetontti sijaitsee suunnilleen tontin 52 kohdalla.

Tammelan puistokadun itäpuolella koordinaatisto poikkeaa nykytilanteesta: kadut kääntyvät hieman pohjoiseen, jolloin puistoalue (nykyinen Sorsapuisto) on suunnikkaan muotoinen. Kohdekorttelin eteläpuolella kulkee Kalevankatu, josta erillisenä on osoitettu Messukylään johtava tie. Kohdekorttelin pohjoispuolella kulkee Pakkahuoneenkatu, ja suunnilleen sen kohdalla radan varressa on sijainnutkin pakkahuone (kartassa "X"). Vastakkaisuuntainen katu radan varressa on nimeltään Wuohenkatu. Tammelan puistokatu jatkuu etelästä Messukylän tieltä pohjoiseen aina nykyisen Tammelantorin läpi.

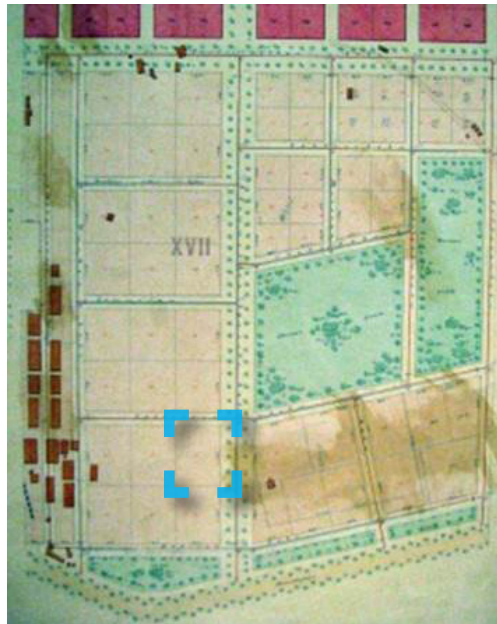
6. Ote Petterssonin asemakartasta, v. 1896. (Lähde: KA 2017)

O. I. Itkosen ja K. W. Wirgeniuksen kartat, 1898

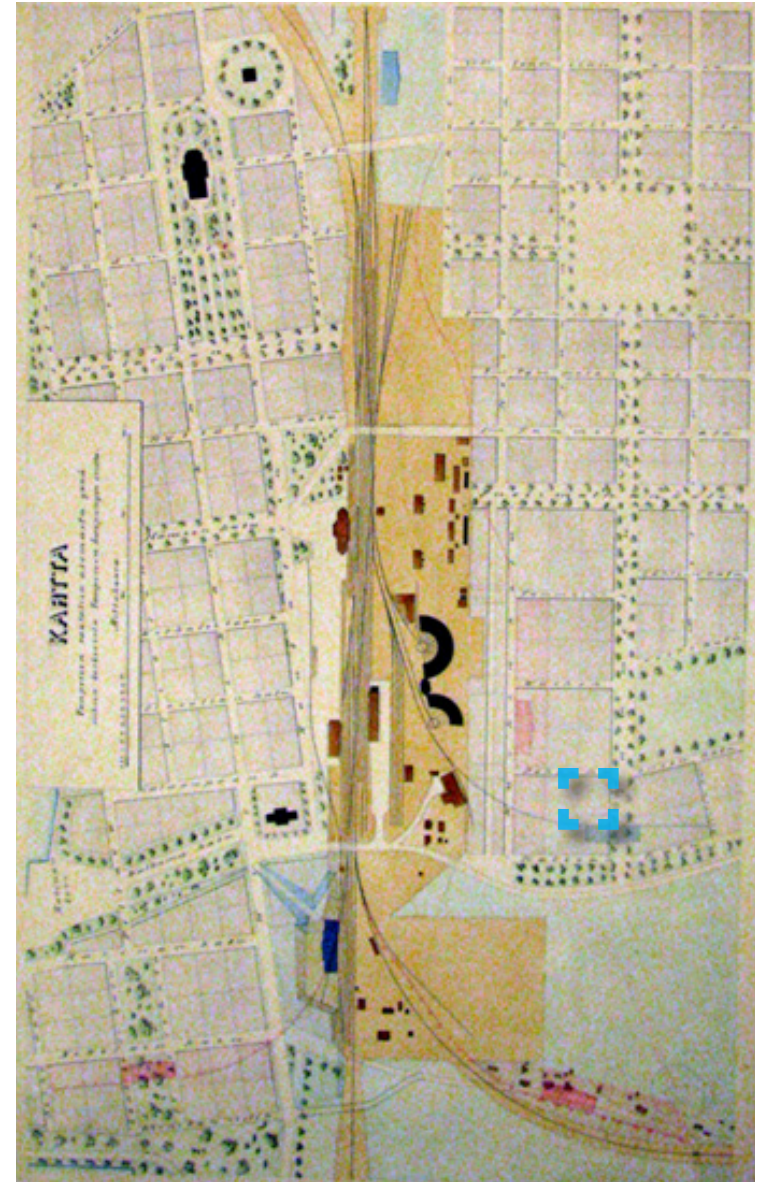
Vuodelta 1898 tunnetaan kaksikin karttaa, O. I. Itkosen ja K. W. Wirgeniuksen kartat.

Itkosen kartassa näkyy alueen vanhaa rakennuskantaa ja tiestöä (tulkinta Seppänen, J., 2017). Tullin ja puiston ympäristön korttelirakenne on säilynyt ennallaan.

Wirgeniuksen kartta koski nähtävästi rautatieaseman seutua lähiympäristöineen, ja se ulottui nykyiseen Sorsapuistoon asti. Kartassa on esitetty mahdollisia aseman paikkoja ja ratalinjoja (tulkinta Seppänen, J., 2017). Kartassa näkyy itään kaartuva ratalinja kohdekorttelin kohdalla. Tullin ja puiston ympäristön korttelirakenne on yhä entisen kaltaisen.

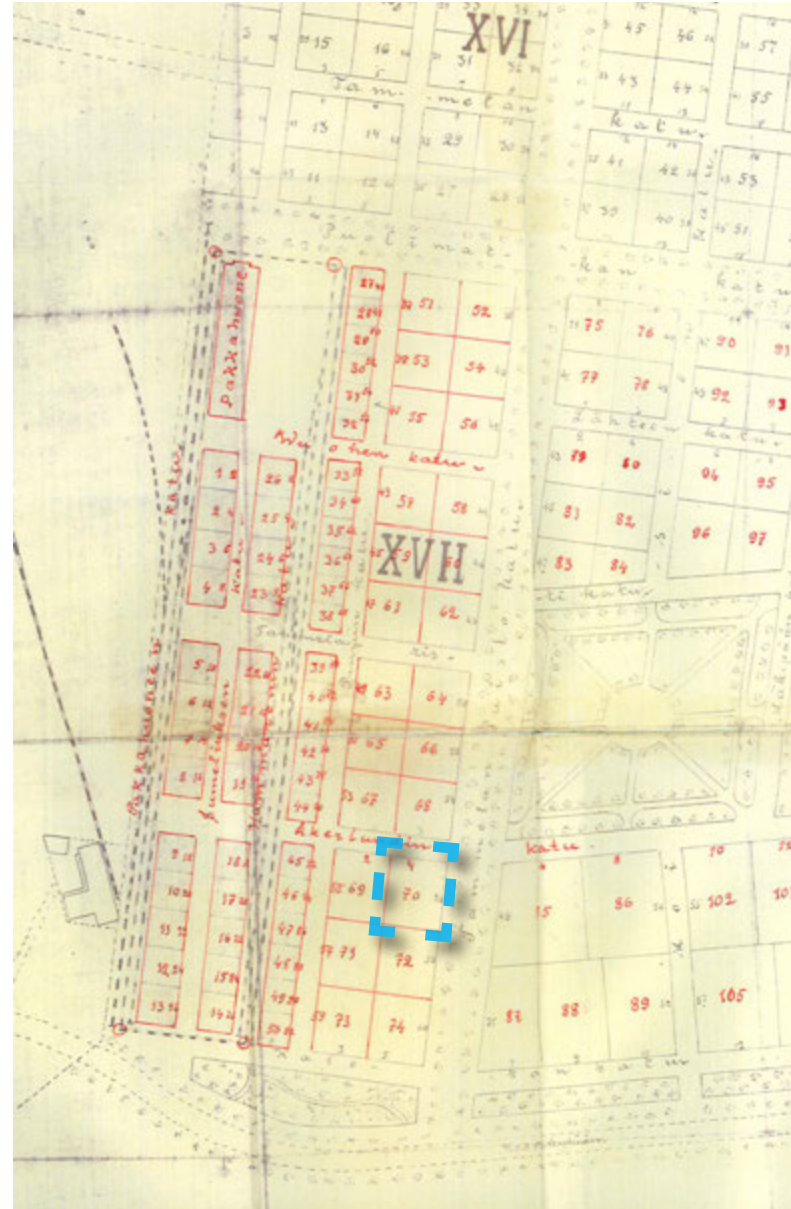
7. Ote O. I. Itkosen kartasta, v. 1898. (Lähde: Tampereen kaupunki, kaupunkimittauksen arkisto. Kuva: Seppänen, J.)

8. Ote K. W. Wirgeniuksen kartasta, v. 1898. (Lähde: Tampereen kaupunki, kaupunkimittauksen arkisto. Kuva: Seppänen, J.)

Asemakaava nro 172, 1900

Vuoden 1900 kaavassa on radan ja Tammelan puistokadun välinen korttelirakenne muuttunut. Käytännössä vanhan kuuden tontin korttelin läntisin tontti on halkaistu kadulla, jolloin radan varteen on syntynyt kolmas kapea ja pitkä makasiinikorttelirivi. Nykyiset Sumeliuksenkatu, Hammareninkatu ja Pinninkatu ovat nähtävissä. Pinninkadun ja Tammelan puistokadun välissä säilyneiden suurempien kortteleiden leveys noudattaa Tammelan kaupunginosan kortteleita. Korttelit on kuitenkin jaettu pohjois-eteläsuunnassa kolmeksi tontiksi aiemman kahden sijaan. Kaavassa on osoitettu paikka myös nykyiselle Pakkahuoneelle. Entinen Pakkahuoneenkatu on nimetty Åkerlundinkaduksi ja radanvarren entinen Wuohenkatu - joka nyt johtaa uudelle Pakkahuoneelle - on nimetty Pakkahuoneenkaduksi. Kohdetontti on numeroltaan 70.

9. Ote asemakaavasta nro 172, v. 1900. Kohdekortteli merkitty turkoo-silla katkoviivalla. (TMA)

Kaupungininsinööri Huikarisen kartta, 1902

Huikarisen kartassa vuodelta 1902 on nähtävissä Sorsalammen muoto ja sen laskuoja länteen (tulkinta: Seppänen, J., 2017).

Kartta ei liene varsinainen kaavakartta, vaan ehkä kartoitettu tilanne, päätellen epäsäännöllisistä teistä ja peltopalstojen rajoista. Lisäksi Tullin alueen rakenne on osoitettu vuoden 1898 eikä edellisen, vuoden 1900 kartan mukaisesti.

Tampereen kaupungin asema- ja aluekartta, 1908

Vuoden 1908 kartta koski koko Tampereen keskusta-alueita. Lännessä kaavoitettu alue ulottui Santalahden kohdalle, idässä Salhojankatuun.

10. Ote kaupungininsinööri Huikarisen kartasta, v. 1902. (Lähde: Tampereen kaupunki, kuva: Seppänen, J., 2017.)

Tullin alueella ei merkittäviä muutoksia ole tapahtunut. Kohdetontin numero on muutettu 69:ksi. Kohdekorttelin itäpuolella nykyisen Tampere-talon kohdalla on nähtävissä teurastuslaitoksen¹ tontti. Kartassa näkyy Pakkahuoneen eteläpuolisen korttelin kaduilla rautatietä kuvaavia viivoja ja risteysalueilla valkoiset ympyrät. Kyseessä lie-
nee ollut pienemmän paikallisveturin radat, joita ei kaikkia ole välttämättä koskaan toteutettu.

1 Teurastuslaitos oli rakennettu v. 1906 (Tampereen kaupunki 2016b, s 14).

11. Ote Tampereen kaupungin asema- ja aluekartasta, v. 1908. (Lähde: KA 2017)

Tampereen asemakartta, 1921

Vuoden 1921 asemakartassa kohdekorttelissa tai Tullin alueella yleensä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Tammelan puistokadun itäpuolella Tammelan ristikadun suunta on käännetty alueen ruutukaavan mukaiseksi.

12. Ote Tampereen kaupungin asemakartasta, v. 1921. (Lähde: Tampereen kaupunki, kuva: Seppänen, J., 2017.)

Asemakaava, 1932

Vuonna 1932 sisäasiainministeriön hyväksymässä asemakaavassa kohdekortteli on merkitty varasto- ja makasiinitonteiksi. Tullin alueella ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Huomioitavaa on Tammelan puistokadun itäpuoli: Sorsalampi näkyy ja sitä ympäröivä puisto on saanut uuden muotokielen. Teurastuslaitoksen eteläpuolella rinnakkaiset Kalevankatu ja Messukylään vievä tie on yhdistetty; vain kohdekorttelin eteläpuolelle on jäänyt lyhyt ruutukaavan mukainen, rinnakkainen katuosuus. Teurastuslaitoksen pohjois- ja eteläpuolelle on osoitettu rakennusalueet. Tullin alueen tonttinumerointia on muutettu, ja tässä kaavassa kohdetontin numero on 69.

13. Ote asemakaavasta vuodelta 1932. (TMA).

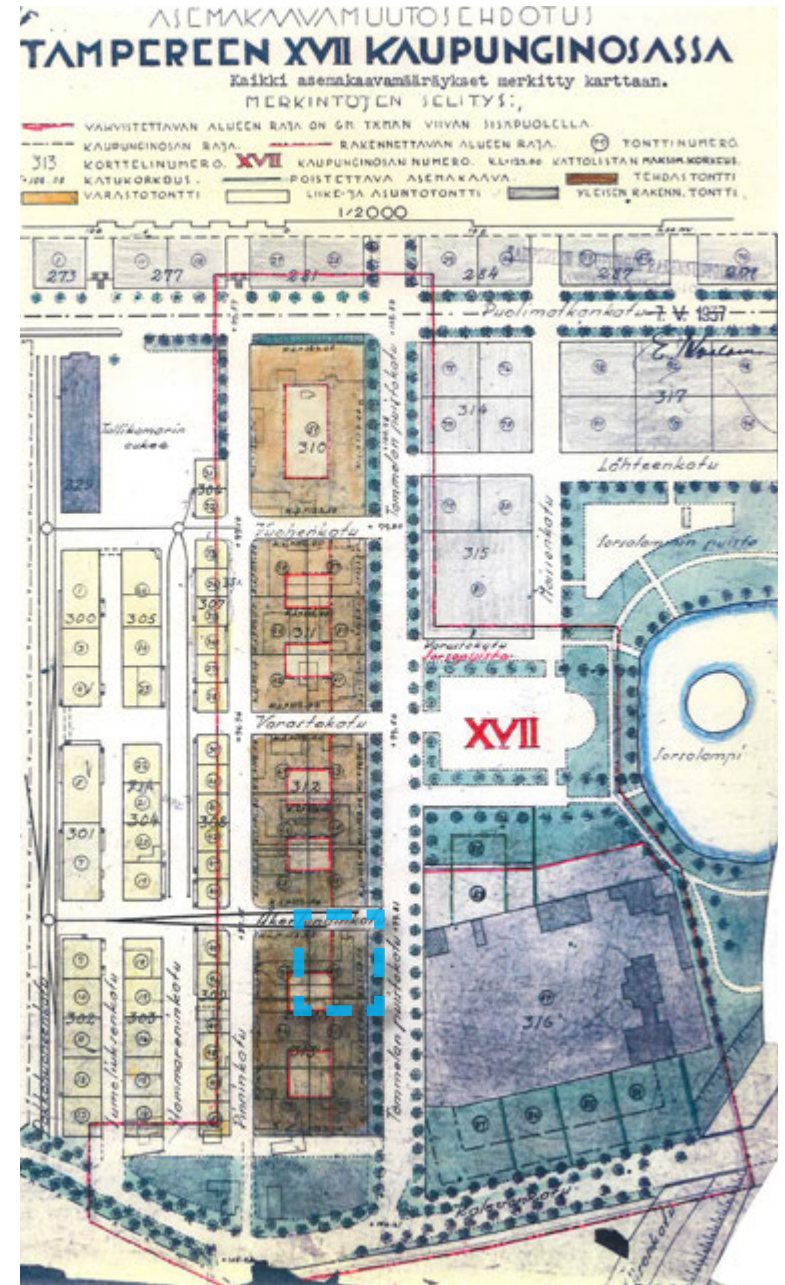
Asemakaavamuutos, nro 70, 1937

Sisäasiainministeriön vuonna 1937 vahvistama asemakaavamuutos koski Pinninkadun ja Tammelan puistokadun välisiä neljää korttelia, niitä rajaavia katuja, osaa Sorsapuistosta, teurastuslaitosta sekä Kalevankadun osuutta. Neljä korttelia on osoitettu tehdastontteiksi. Rakennettavan alueen rajat osoitettiin siten, että kortteleista muodostui umpikortteleita. Rakennusoikeuden määrä ja samalla kerroslukumäärä muodostui kattolistan maksimikorkeudella. Kohdetontilla korttelissa 313 Tammelan puistokadun puolella se oli +124,(00) ja Åkerlundinkadun varressa +113.40. Vaihtelua oli eri puolella korttelia ja tonttikohtaisestikin.

Teurastamolle oli osoitettu laajenemisaluetta pohjoispuolelta, edellisessä kaavassa osoitetun korttelialueen kustannuksella. Noin puolet ko. korttelialueesta oli osoitettu puiston laajentumisalueeksi. Puistoalue jatkui nyt myös teurastamoalueen eteläpuolelle Kalevankadun varteen.

Radanvarren kapeat korttelit näyttävät yhä olleen varastomakasiinitonttien aluetta.

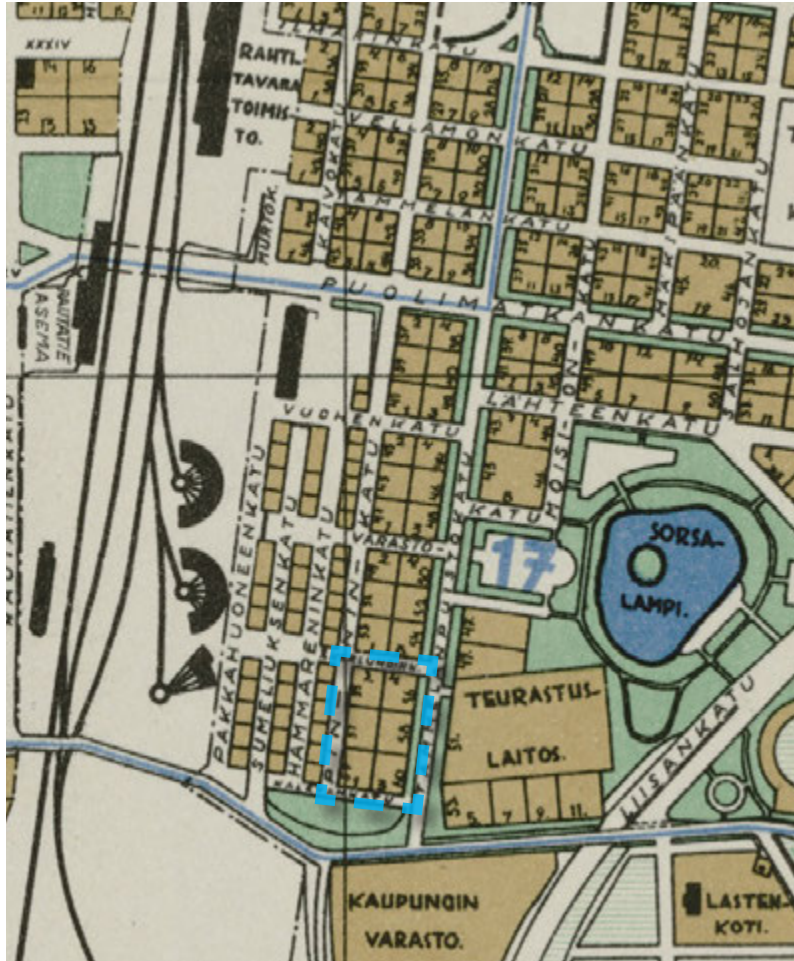
Ratapihan suunnasta tulevat, pienteollisuus- ja varstorakennuksia palvelevat radat jatkuvat nyt suoraan Åkerlundinkatua pitkin aina kohdekorttelin kohdalle.

14. Ote asemakaavasta nro 70, v. 1937. (TMA).

Tampereen kaupungin asemakartta, 1939

Vuoden 1939 asemakartta koski jälleen koko keskusta-aluetta. Kaavan esitystarkkuus on paljon pienempi kuin esimerkiksi vuoden 1937 asemakaavamuutoksessa, joten Tullin alueella muutoksia ei juuri ole näkyvissä. Tammelan puistokadun itäpuolella on palautettu teurastuslaitoksen pohjois- ja eteläpuolella olevat rakennusalueet.

15. Ote Tampereen asemakartasta, v. 1939. (Lähde: KA 2017).

Asemakaavamuutokset 1976-

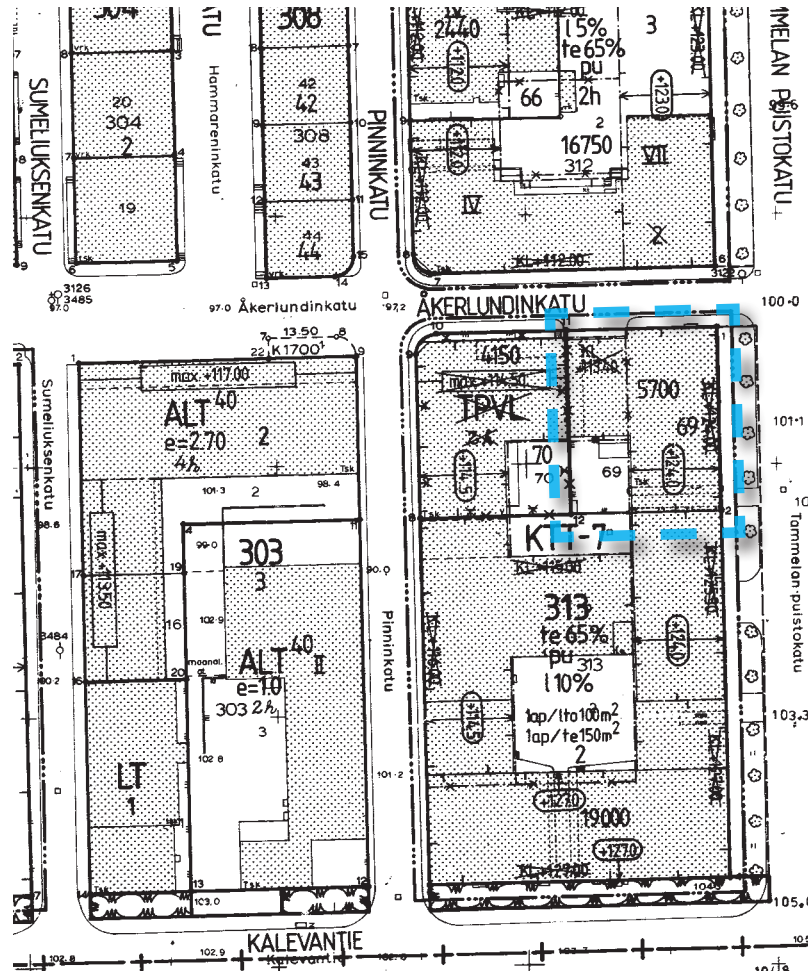
Seuraava korttelia 313 koskeva asemakaavamuutos on laadittu vasta 1970-luvulla (nro 4936, vahvistettu vuonna 1976), ja sekin koski vain kohdetontin länsipuolista tonttia 70. Seuraava asemakaavamuutos, joka koski koko korttelia, laadittiin vuonna 1983 (nro 6068, vahv. 1984). Toistaiseksi viimeinen, Pienteollisuustalon suurta, korttelin eteläosasta noin 2/3 kattavaa tonttia koskeva asemakaavamuutos laadittiin ja vahvistettiin vuonna 2005 (nro 8021).

Tällä hetkellä korttelissa on voimassa kaksi viimeksi laadittua asemakaavaa, nro:t 6068 ja 8021:

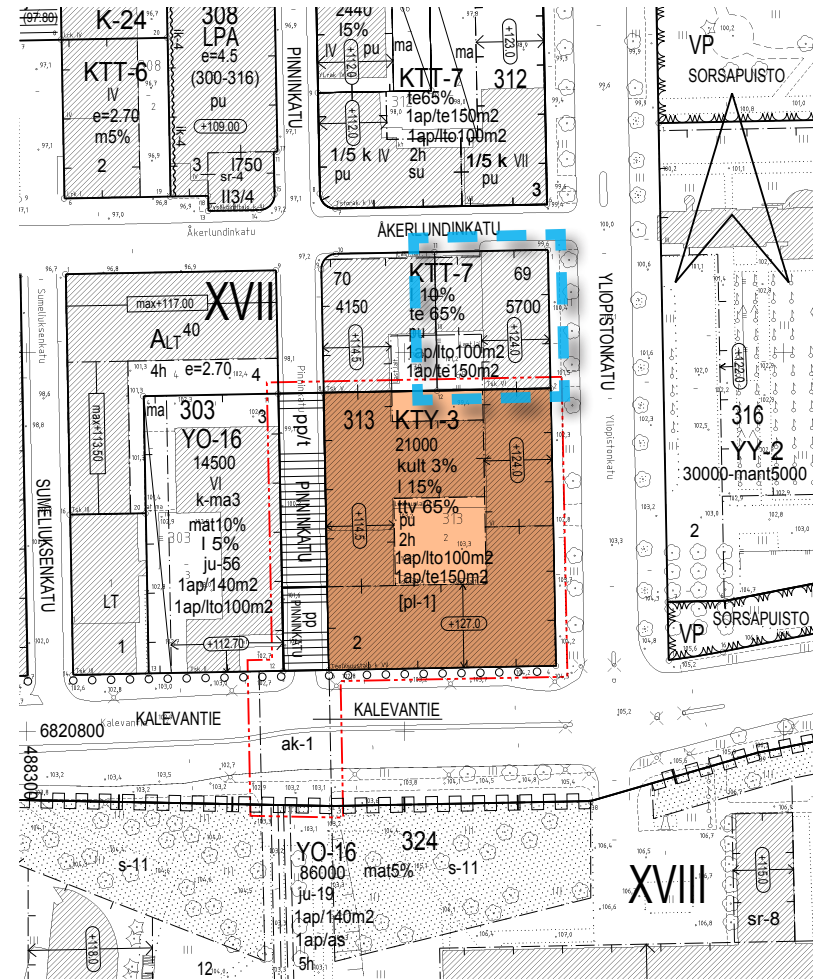
asemakaava (nro)	vahv. vuosi	tontti (nro)	käyttötarkoitus
6068	1984	69, 70	liike-, toimisto- ja teollisuusrakennusten korttelialue
8021	2005	2	toimitilarakennusten korttelialue

Asemakaava nro 6068 on esitetty kuvassa 16 ja asemakaava nro 8021 kuvassa 17. Kohdetontilla voimassa oleva asemakaava nro 6068 on esitelty tarkemmin kohdassa *Voimassa olevat kaavat, Asemakaava sivulla 26*.

Kaavamuutoksissa säilyi umpikortteliperiaate, johtuen varmasti osaltaan siitä, että kortteli oli rakennettu sen mukaisesti vuoden 1939 asemakaavan ollessa voimassa. Kaavamääräykset ja -merkinnät olivat luonnollisesti tarkentuneet mm. rakennusoikeuden ilmestytessä kaavaan. Kaavaan lisättiin myös määräyksiä tai rajoituksia koskien teollisuus- ja liiketilojen enimmäismäärästä. Kerroslukumäärää kaavamuutoksissa ei vielä kukaan osoitettu. Käytännössä sen määritteli rakennusalan tiukka rajaus ja rakennuksen julkisivupinnan ja vesikaton leikkauskohdan ylimmän korkeusaseman määrittely; periaate, joka oli ollut voimassa jo vuonna 1939. Sen mukaan Yliopistonkadun puolella sallittiin noin 3 kerrosta korkeampi rakentaminen (9,5 m).

16. Ote asemakaavasta nro 6068, ei mittakaavassa (MLA).

17. Ote asemakaavasta nro 8021, ei mittakaavassa (MLA).

Korttelin rakentumisvaiheet 1900-

Vuosisadan alkupuoli

Vuosisadan alkupuolelta korttelin fyysisestä rakentumisesta ei juuri-kaan ole saatavilla tietoa. Vuoden 1937 asemakaavamuutos on ensimmäinen kaava, jossa on näkyvissä olemassa olevaa rakennuskantaa. Sen ja oheisen ilmakuvan perusteella kohdekortteli ja lähiympäristö on ollut matalaa ja tiivistä makasiinirakennusten aluetta.

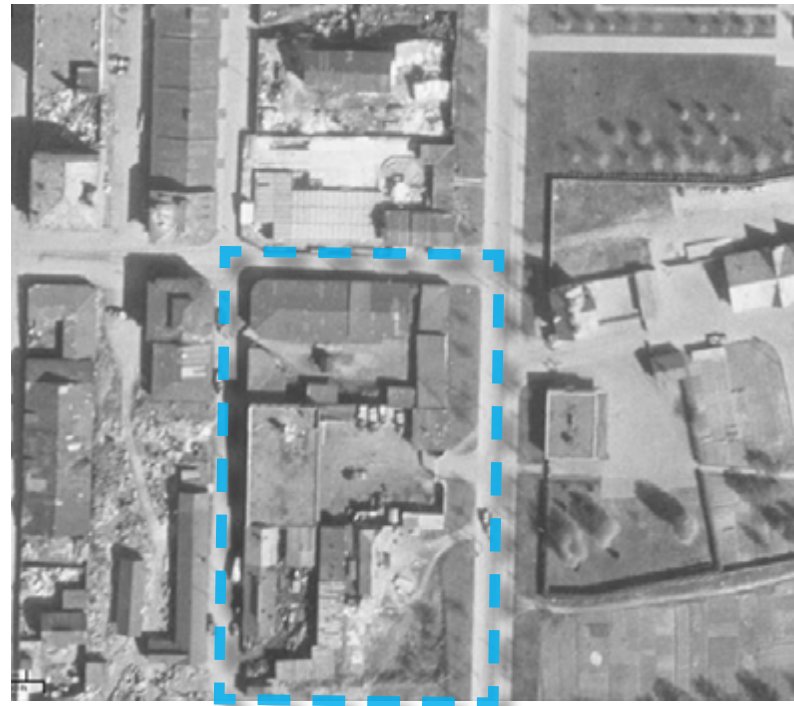

18. Ilmakuva Tullin alueesta ja Sorsapuistosta v:lta 1936. Vasemmassa alakulmassa Pakkahuone. Tammelan puistokatu näkyy kuvan keskellä, ja sen takana teurastuslaitoksen alue. Kunnostettu Sorsalampi vasemmassa reunassa. (Lähde: Tampereen kaupunki, Seppänen J. 2017, kuvaaja: tuntematon).

1940-luku

Vuoden 1946 ortokuvasta voidaan nähdä, että korttelissa on vielä vanhaa matalaa rakennuskantaa, eli vuoden 1936 ilmakuvan ja 1937 asemakaavan jälkeen tilanne ei ole oleellisesti muuttunut, joitakin yksittäisiä rakennuksia lukuun ottamatta.

Hämeen Kirjapaino oli aiemmin ostanut tontin, ja vuonna 1946 laadittiin Yliopistonkatu 56:n suunnitelmat. Arkkitehtinä toimi E. A. Liuha. Åkerlundin kadulle oli asemapiirroksen merkitty raide kiertämään korttelia.

19. Ortokuva kohdekorttelista v:lta 1946. Oikeassa reunassa teurastuslaitos. (Lähde: Tampereen kaupunki, kuva: Seppänen J., 2017).

1950-luku

Vuoden 1956 ortokuvassa on nähtävissä Hämeen Kirjapaino Oy:n uusi tiilirakennus. Korttelin muilla tonteilla on vielä matalaa, vanhempaa rakennuskantaa. Korttelin kaakkoiskulmaan on rakennettu uusi rakennus vuoden 1946 jälkeen. Se ei kuitenkaan ole nykyinen Pienteollisuustalon I. vaihe, jonka rakentaminen alkoi seuraavana vuonna ja joka valmistui vuonna 1958. Åkerlundinkadun pohjoispuolelle on noussut Lääketehdas Star.

20. Ortokuva kohdekorttelista v:lta 1956. (Lähde: Tampereen kaupunki, kuva: Seppänen J., 2017).

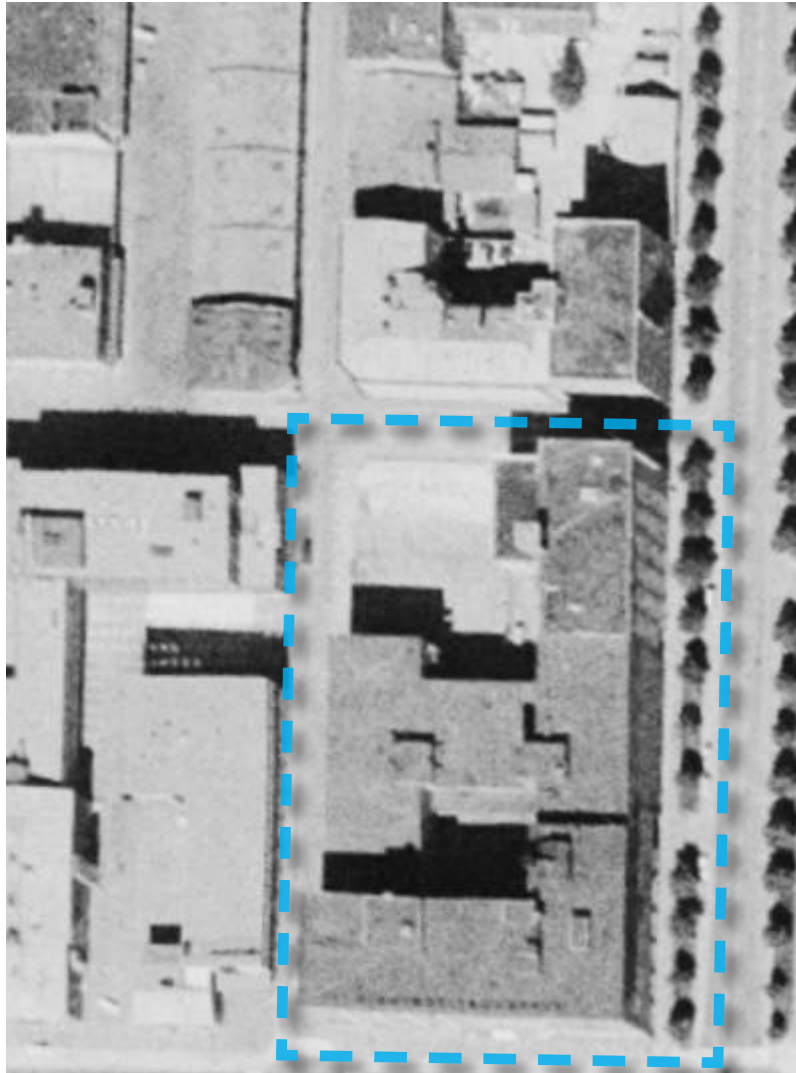
1960-luku

Vuoden 1966 ortokuvassa kohdekorttelin kaakkoiskulmassa näkyy jo Pienteollisuustalon I. vaihe ja sen vieressä länsipuolella 2. vaihe.

Kohdekorttelin länsipuolella on vanhoja rakennuksia korvautunut isommilla. Teurastuslaitos on lakkautettu, ja tilalla on eläintarha. Muutos ei tosin näy kuvassa.

21. Ortokuva kohdekorttelista v:lta 1966. (Lähde: Tampereen kaupunki, kuva: Seppänen J., 2017).

1970- luku

Vuoden 1974 ortokuvasta voidaan nähdä, että kohdekorttelissa Pienteollisuustalon neljäs vaihe, H-kirjaimen muotoinen osa korttelin keskellä on rakennettu. Kortteli 313 sai rakennuskannan osalta nykyisen ulkoasunsa Pienteollisuustalon 4-vaiheen myötä.

1980- luku- nykypäivä

Pienteollisuustalon 4-vaihe luoteiskulmassa suunniteltiin vuonna 1977, ja sen näkee vuoden 1987 ortokuvassa. Kortteli 313 sai rakennuskannan osalta nykyisen ulkoasunsa tämän myötä.

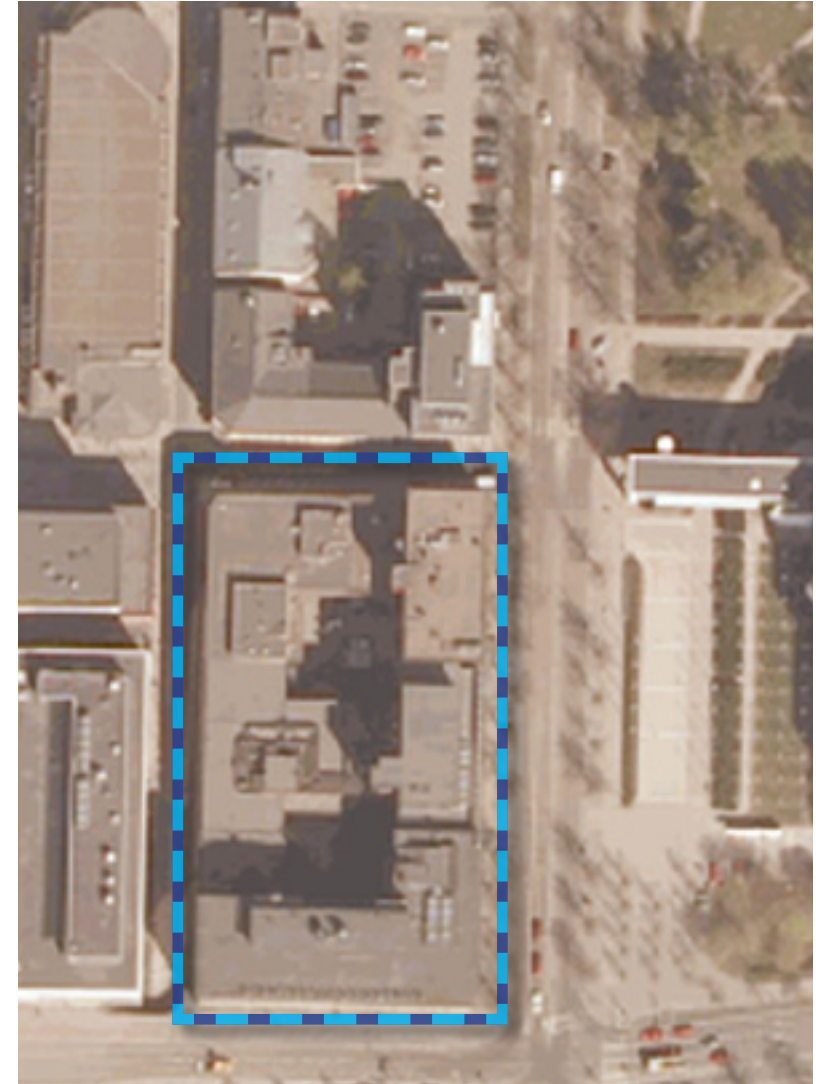
Korttelissa ei enää ole tehty olennaisia muutoksia 1990-luvun jälkeen. Lähinnä rakennusten katoilla on ilmastointikonehuoneet vaihtuneet.

Möhemmin Tampere-talo valmistui vastapäätä ja 2000-luvulla länsipuoliseen kortteliin rakennettiin Yliopiston uusi kirjasto "Linna".

22. Ortokuva kohdekorttelista v:ltä 1974. (Lähde: Tampereen kaupunki, kuva: Seppänen J., 2017).

23. Ortokuva kohdekorttelista v:lta 1987, kuvassa näkyy rakenteilla oleva Tampere talon tontti oikealla. (Lähde: Tampereen kaupunki, Oskari-tietopalvelu 2017).

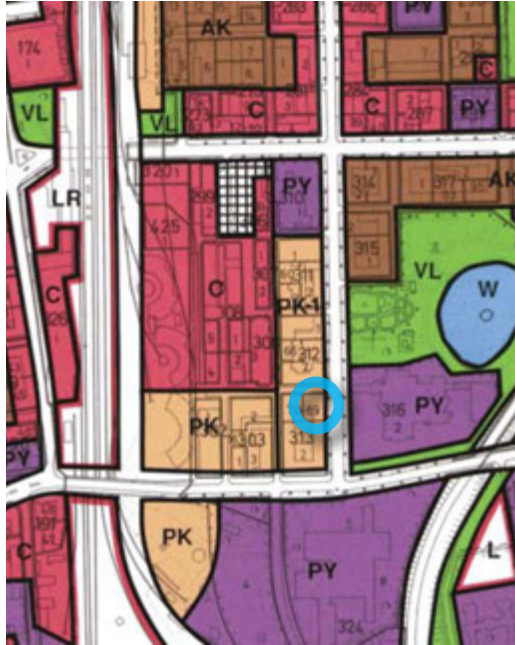
24. 90-luvun puolivälin jälkeen korttelissa tehtiin vain ilmastointikonehuone yms. pienempiä muutoksia. Tampere talo ja Yliopiston kirjasto ovat valmistuneet. Kuva vuodelta 1999 (Lähde: Tampereen kaupunki, Oskari-tietopalvelu 2017).

VOIMASSA OLEVAT KAAVAT

Yleiskaava

Korttelialueella on voimassa Keskustan osayleiskaava (28.11.1994), Kaava on hyväksytty kaupunginvaltuustossa 4.1.1995.

Kortteliin on osoitettu aluevarausmerkintä PK-1 (*Yksityisten palvelujen ja hallinnon. Alue varataan pääasiassa liike- ja toimistotiloille ja niihin liittyville varastotiloille, yksityisten hallintotoimien tiloille sekä ympäristöhäiriötä aiheuttamattomille työpaikkatoiminnoille. Alueelle saa sijoittaa myös asuntoja siihen soveltuvilla osilla.*). Ote yleiskaavasta on oheisessa kuvassa 26.

25. Ote yleiskaavasta, 1:10000. (MLA)

Asemakaava

Asemakaava nro 6068 (2.5.1983) on hyväksytty kaupunginvaltuustossa 24.8.1983 ja vahvistettu sisäasiainministeriössä (SM, nyk. sisäministeriö) 2.2.1984. Kyseinen asemakaava on vielä voimassa kohdetontilla 69 ja sen länsipuolisella tontilla 70.

Kaavamuutosalue käsitti kohdekorttelin 313 lisäksi sen pohjoispuolisen korttelin 312 sekä korttelin 302, joka sijaitsi kaksi korttelia lännempänä, Sumeliuksenkadun ja ratapihan välissä. Kaavaselostuksen mukaan Tampereen Pienteollisuustalo Oy, joka omisti osan kaavamuutosalueen tonteista ja oli lisäksi vuokrannut osan Tampereen kaupungilta, teki asemakaavan muutosehdotuksen:

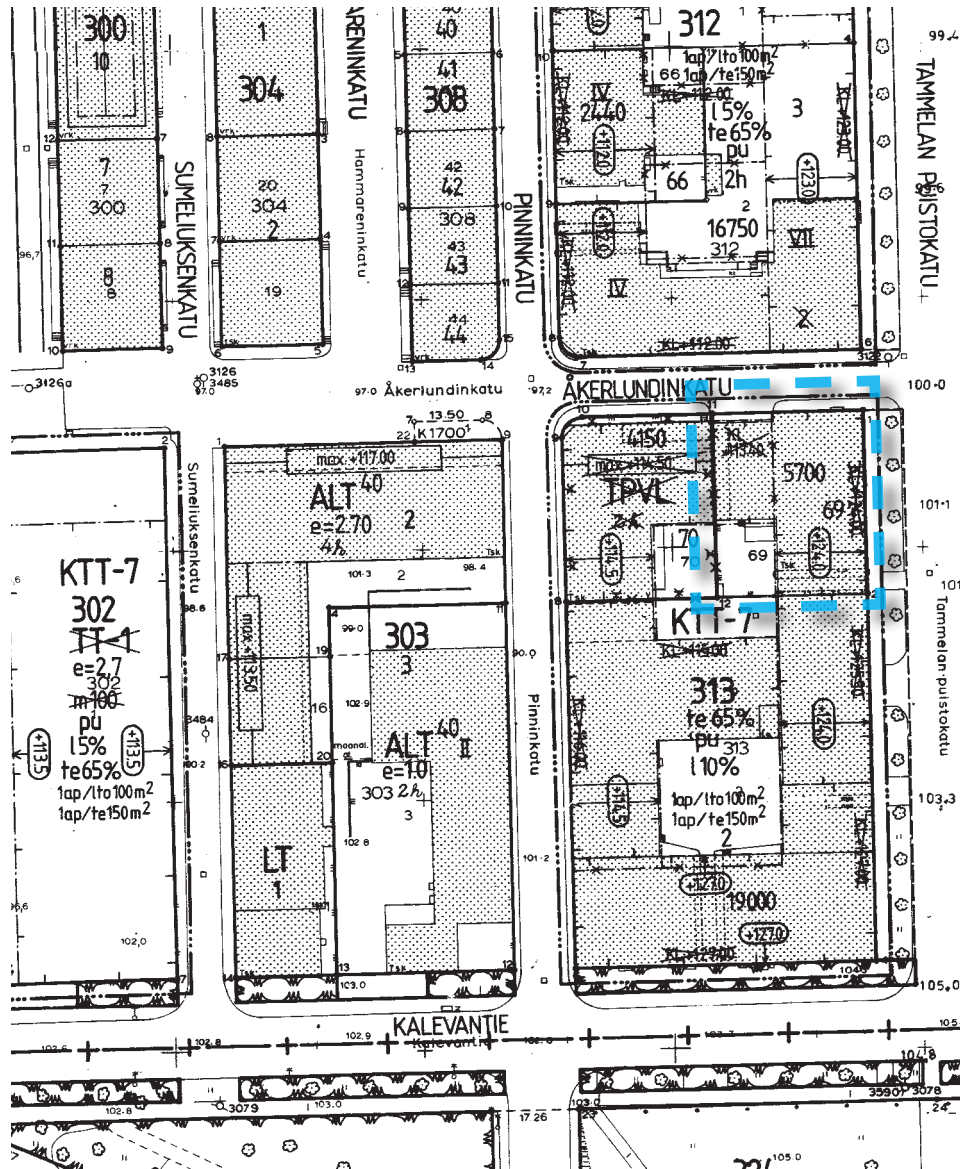
"Anon kunnioittaen, että kaupunginhallitus puoltaisi hakemustani kaavamuutoksen saamiseksi XVII kaupunginosan 312 korttelin tonteille 1 ja 2. Kaavamuutoksen kautta tonteille 1 ja 2 haetaan oikeutta käyttää 50 % sallitusta rakennusoikeudesta toimistotiloiksi ja 50 % teollisuustiloiksi."

Muutostavoitetta perusteltiin sillä, että kiinteistöyhtiö oli kasvanut niin suureksi, että sen sisällä oli jo monen alan yrittäjiä. Muutos toisi myös etuja, kun samaan yhteyteen voisi sijoittaa tiloja myös palveluyrityksille, joiden kanssa teollisuusyrityksillä on paljon yhteistoimintaa. Kiinnostus toimistotiloja kohtaan Tullin alueella oli kasvamassa.

Tavoitteet noudattivat yleiskaavaa 1982, joten kaavamuutos laadittiin.

Jokaisen kolmen korttelin käyttötarkoitukseksi osoitettiin liike-, toimisto ja teollisuusrakennusten korttelialueiksi (KTT-7). Kohdetontin 69 ja sen eteläpuolisen ison tontin 2 aiempi käyttötarkoitus, "tehdastontti", oli peräisin vuodelta 1937. Luoteiskulman tontin 70 käyttötarkoitus, "pienteollisuus- ja varastorakennusten korttelialue", oli peräisin vuodelta 1976.

Kohdetontilla 69 sallittiin teollisuustiloja enintään 65 % ja liiketiloja enintään 10 % kerrosalasta. Rakennusten julkisivujen pääasiallinen materiaali tuli olla punatiiltä. Rakennusoikeutta osoitettiin 5700 kerrosalaneliömetriä. Edellisessä kaavassa se oli määrätynyt ainoastaan rakennusalan ja kattolistan maksimikorkeuden yhteisvaikutuksesta. Kerroslukumäärään ei otettu kantaa, mutta rakennuksen julkisivupinnan ja vesikaton leikkauskohdan ylin korkeusasema sai olla enintään +124,0. Autopaikkoja tuli rakentaa liike- ja toimistotiloja varten yksi jokaista 100 kerrosalaneliömetriä kohti ja teollisuustiloja varten yksi jokaista 150 kerrosalaneliömetriä kohti. Ote asemakaavasta sekä asemakaavamerkinnoista ja -määräyksistä on kuvassa 24.

26. Ote asemakaavasta nro 6068, ei mittakaavassa. Selvityksen kohdetontti korostettu. Kaavamuutokseen kuuluivat (MLA).

ASEMAKAAVAMERKINNÄT JA -MÄÄRÄYKSET:

- 3 m sen kaava-alueen ulkopuolella oleva viiva, jota vahvistaminen koskee.
- +----- Kaupunginosan raja.
- Korttelin, korttelinosan ja alueen raja.
- Eri kaavamääräysten alaisten alueenosien välinen raja.
- Ohjeellinen tontin raja.
- Risti merkinnän päällä osoittaa merkinnän poistamista.
- XVII** 302 Kaupunginosan numero.
- 1 Korttelin numero.
- PINNINKATU Kadun nimi.
- 15% Merkintä osoittaa, kuinka monta prosenttia rakennuslalle sallitusta kerrosalasta saadaan enintään käyttää liiketiloina.
- te55% Merkintä osoittaa, kuinka monta prosenttia rakennuslalle sallitusta kerrosalasta saadaan enintään käyttää teollisuustiloiksi.
- lap/hta100m² Merkintä osoittaa, kuinka monta kerrosalaneliometriä kohti on rakennettava yksi autopaikka. (liike- ja toimistotilat)
- lap/te150m² Merkintä osoittaa, kuinka monta kerrosalaneliometriä kohti on rakennettava yksi autopaikka. (teollisuustilat)
- 4150 Rakennusoikeus kerrosalaneliometreinä.
- IV Roomalainen numero osoittaa rakennusten, rakennuksen tai sen osan suurimman sallitun kerrosluvun.
- e=2,7 Tehokkuusluku eli kerrosalan suhde tontin pinta-alaan.
- ☉+1120 Rakennuksen julkisivupinnan ja vesikaton leikkauskohdan ylin korkeusasema.
- ☐ Rakennusala.
- pu Rakennuslalle rakennettavan rakennuksen julkisivuissa on pääsääntöisesti materiaalina käytettävä punatiiltä.
- 2h Luku, joka osoittaa montako laitoksen henkilökunnan asunta tontille saadaan tehdä.
- Katu.
- ALT40 Liikerakennusten korttelialue, jolle saadaan rakentaa myös teollisuutta palvelevia varastotiloja kuitenkin enintään 40 % sallitusta varsinaisen kerrosalan määrästä.
- KTT-7 Liike-, toimisto- ja teollisuusrakennusten korttelialue, jonka kokonaiskerrosalasta saadaan enintään prosenttiluvun osoittama määrä käyttää liiketiloiksi sekä teollisuustiloiksi. Tontilla saa rakentaa elinterveikohjaista myymälätilaa enintään 200 m². Tonttia varten on varattava autopaikkoja merkinnän osoittama määrä. Osa autopaikoista saadaan osoittaa enintään 300 m päässä olevasta pysäköintialueesta.
- Y0-1 Opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialue, jolle saadaan rakentaa korkeakoulutoimintoja palvelevia rakennuksia.
- Y0-2 Opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialue, jolle saadaan rakentaa korkeakoulutoimintoja palvelevia rakennuksia.
- ☐ Varasto- ja makasiinitontti tai yleisen rakennuksen tontti.
- TT Teollisuustontti.
- LT Tehdas- ja varastotontti.
- ☐ Istutettava puistoalue.
- ☐ Puisto tms. alue.

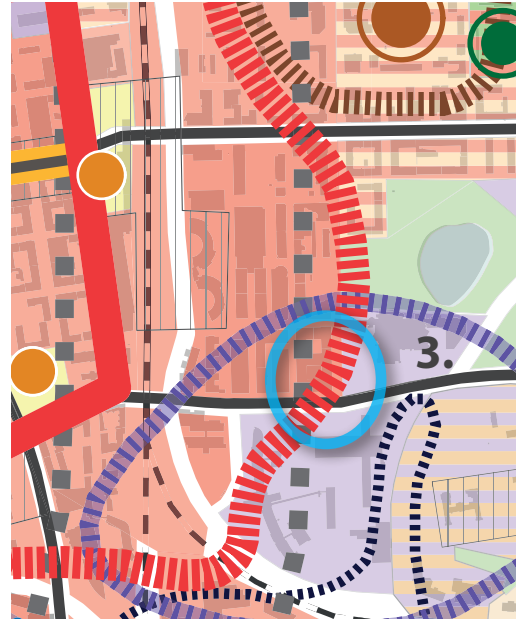
SUUNNITELMAT

Keskustan strateginen osayleiskaava

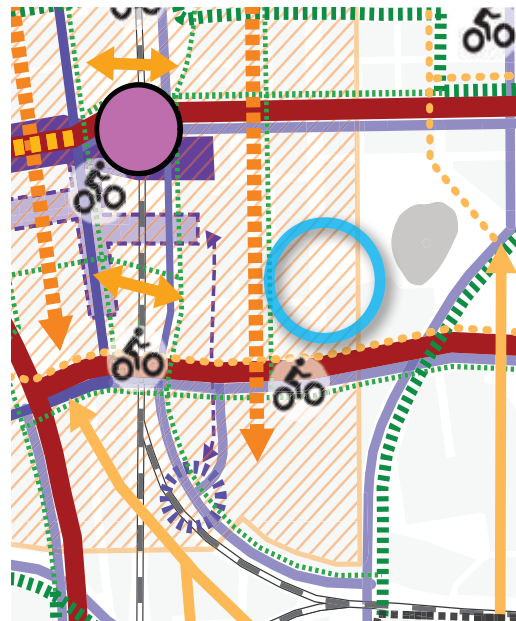
Tampereen keskustan strateginen osayleiskaavaehdotus on laadittu 10.11.2015, ja se on hyväksytty kaupunginvaltuustossa 18.1.2016. Kaupunginvaltuuston päätöksestä on valittu Hämeenlinnan hallinto-oikeuteen.

Kohdetontti kuuluu keskustatoimintojen alueeseen, ydinkeskustan laajentumisvyöhykkeeseen sekä kaupunkiympäristön kehittämisyöhykkeeseen (3. Opetuksen, tutkimuksen ja kulttuurin sekä niitä hyödyntävän liiketoiminnan kampusalue.). Korkean rakentamisen vyöhyke sivuaa korttelin länsireunaa, ts. viereistä tonttia. Liikenteellisesti tontti kuuluu kävelykeskustana kehitettävän hitaan liikuttamisen alueeseen. Korttelin länsipuolella kulkeva Pinninkatu on merkitty urbaaniksi jalankulkuakseliksi ja yhdeksi keskustan pyöräilyn pääreiteistä. Korttelial etelässä rajaava Kalevantie on osoitettu joukkoliikenteen laatuikäntäväksi, keskustan pääkaduksi ja tärkeäksi jalankulkureitiksi. Kalevantien eteläpuolelle, Tampereen Yliopiston yhteyteen on osoitettu keskitetty pyöräpysäköinti.

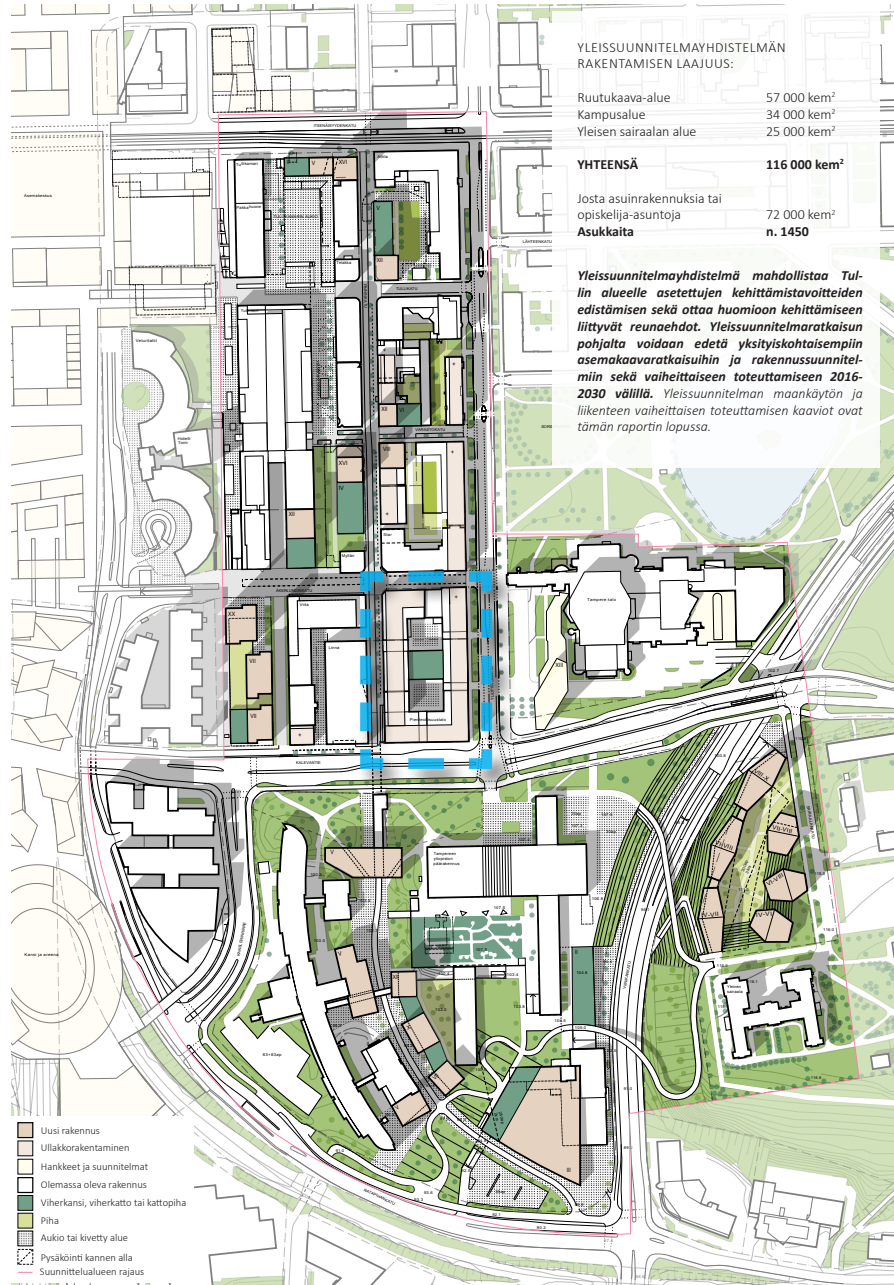
Otteet osayleiskaavan maankäyttö- ja liikennekartoista ovat oheisissa kuvissa. Kohdetontin sijainti on merkitty sinisellä ympyrällä.

28. Ote keskustan strategisesta osayleiskaavasta, ehdotus 10.11.2015, kartta 1, maankäyttö.

27. Ote keskustan strategisesta osayleiskaavasta, ehdotus 10.11.2015, kartta 2, liikenne.

Tullin alueen yleissuunnitelma

Tampereen kaupungin keskustahanke on teettänyt Tullin alueen yleissuunnitelman, jonka avulla on tarkoitus ohjata käynnissä olevia ja käynnistyviä hankkeita alueella (Tampereen kaupunki 2016c).

Suunnitelmaraportissa on esitetty kaksi vaihtoehtoa. Lopullinen yleissuunnitelma on laadittu vaihtoehto 1:n pohjalta.

Kohdetontille Yliopistonkadun varteen on osoitettu ullakkorakentamista. Sama periaate kiertää koko korttelin lukuun ottamatta kohdetontin matalampaa osaa. Korttelin keskellä sijaitsevan matalan, Pienteollisuustalo Oy:n vaihe 3:n katolle on osoitettu viherkatto. Raportin mukaan:

”... täydennysrakentamisen tavoitteena on lisätä alueen monipuolisuutta ja erityisesti asuinrakentamista. Täydennysrakentamisen keinoina ovat sekä tyhjen tonttien rakentaminen, vanhojen rakennusten korvaaminen uusilla tai korottaminen. Alue kuuluu osaksi keskustan korkean rakentamisen vyöhykettä, joten täydennysrakentaminen voi olla osin korkeakin siten, että rakennuskorkeudet laskevat ratapihalta itään päin. ... Täydennysrakentamisessa ratkaisuna ovat kattopihat ja -puutarhat sekä täydennysrakentamisen lomaan jäävät pienet

29. Tullin alueen yleissuunnitelman yhdistelmäkartta (Lähde: Tampereen kaupunki 2016c).

taskupuistot. Pysäköinnissä ratkaisuna ovat yhteiset keskitetyt pysäköintiratkaisut (ks. liikennesuus). Maantasokerroksessa tärkeää on pitää tilat aktiivisessa liiketilakäytössä.”

Yleissuunnitelmakartta koko Tullin alueelta on kuvassa 27 ja tarkemmin kohdekorttelin ympäristöstä kuvassa 28.

30. Ote Tullin alueen yleissuunnitelmakartasta (Lähde: Tampereen kaupunki 2016c).

KOHDETONTIN JA RAKENNUKSEN HISTORIA

HÄMEEN KIRJAPAINON HISTORIAA

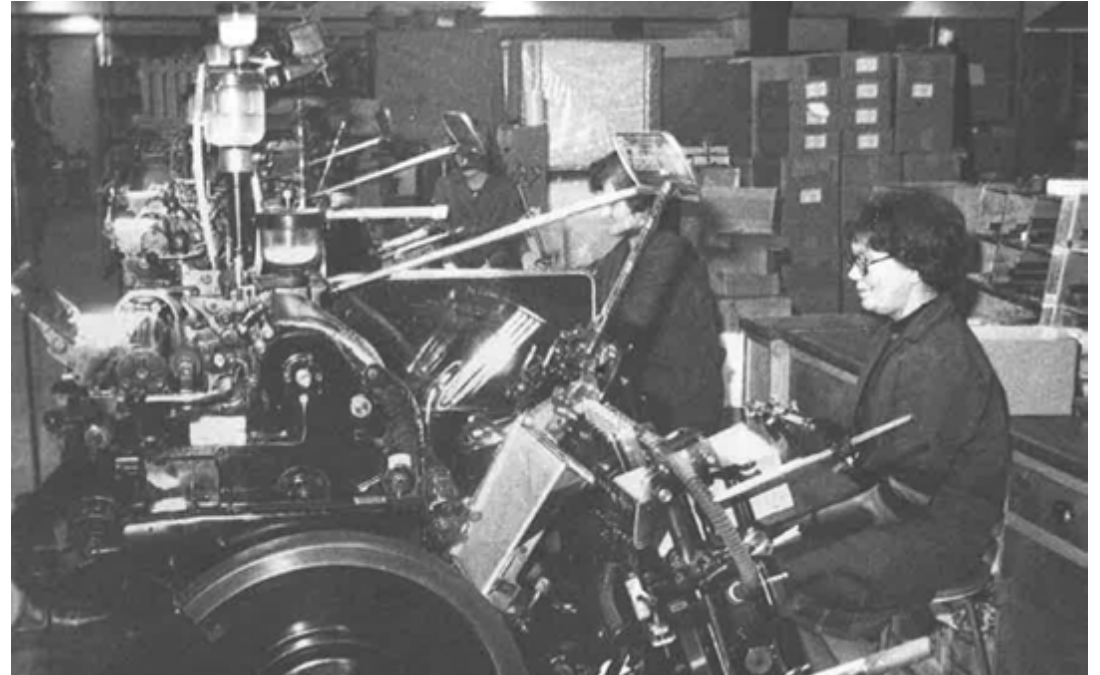
Hämeen Kirjapainon historia alkoi vuonna 1922 valtioneuvoston antaessa kirjapainoliikkeen perustamisluvan Gyllenberg & Kumpp. Oy:lle. Hämeen Kirjapaino oli 12. kirjapaino Tampereella ja 142. koko Suomessa. Alkuvaiheessa kirjapaino sijaitsi Ahlqvistin talossa Hallituskadulla.

Hämeen Kirjapaino pärjäsi hyvin sotienkin aikana, jolloin tarvittiin erilaisia painotuotteita kuten vihkoja, hyllypaperia, etikettejä, pusseja ja kansioita. Lisäksi kristillisten töiden kysyntä jatkui ja valtiokin tarvitsi mm. elintarvikekortteja. Sen aikainen johtaja Männistö oli tarkka talousmies, ja painotalo vaurastui. Oman toimitalon rakentaminen tuli ajankohitaiseksi, ja oma tontti hankittiin Tammelasta (Hämeen Kirjapaino Oy 1997).

Toimitalon piirustukset laati E. A. Liuha lokakuussa 1946. Piirustukset koostuvat asema-, pohja-, leikkaus- ja katusivujen julkisivupiirustuksista¹.

7.4.1948 päivätty rakennuslupahakemus jätettiin Tampereen kaupungin maist-

¹ Rakennusvalvonnan arkistossa on lisäksi asemapiirustus ja I. kerroksen pohjapiirustus, joiden päiväys on elokuu 1950. Asemapiirustuksessa havaittava ero on tonttviemäröinnin uusi sijainti. I. kerroksessa ainoa muutos näyttäisi olevan kellariin johtavan kulun poistaminen porttikäytävän alkupäästä.

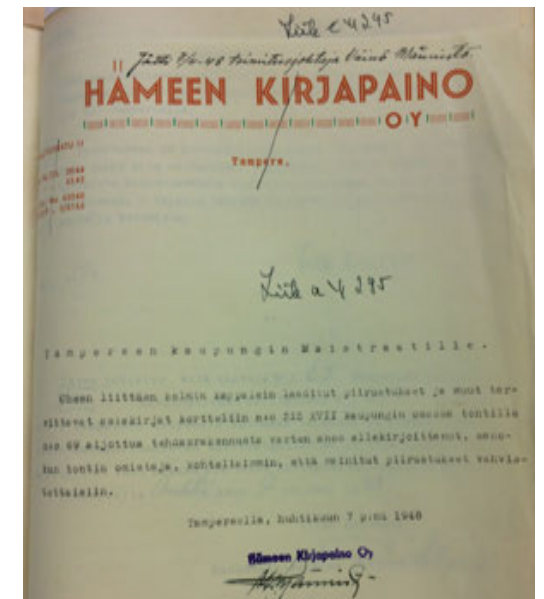
31. Työskentelyä Siipi-Heidelbergillä. (Hämeen Kirjapaino Oy 1997).

32. Rakennuslupahakemus.

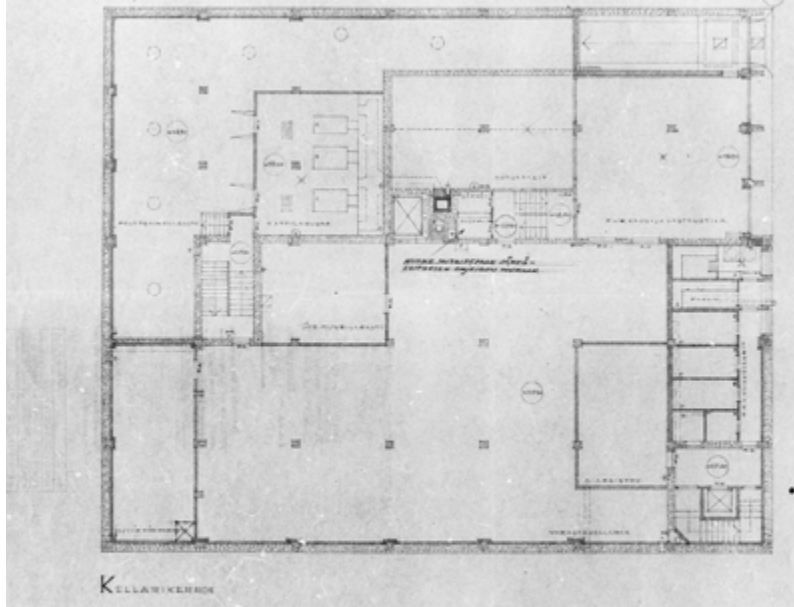
raatille ja lupa myönnettiin 12.5.1948 (Kaupunginarkisto 1948).

Sotien jälkeisten pulavuosien ja jälleenrakentamisen aiheuttaman rakennusmateriaalien puutteen takia rakentaminen kesti neljä vuotta. Kirjapaino muutti uuteen, 'Männistön monumentiksi' kutsuttuun toimitaloon vuonna 1953. Osa talon tiloista vuokrattiin (Hämeen Kirjapaino Oy 1997).

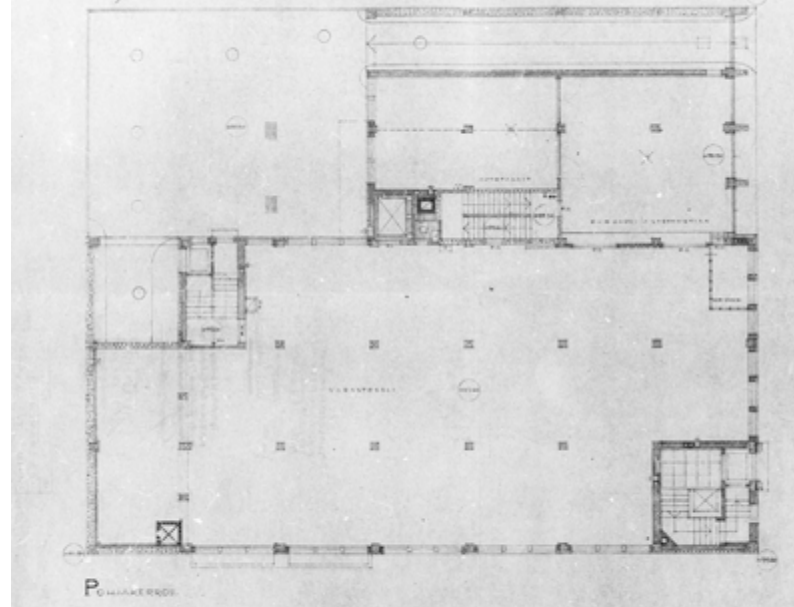
Hämeen Kirjapaino oli 1950-luvulla alueensa suurimpia painotaloja. Vuonna 1957 painotalo siirtyi uuteen tekniikkaan A0-kokoisen

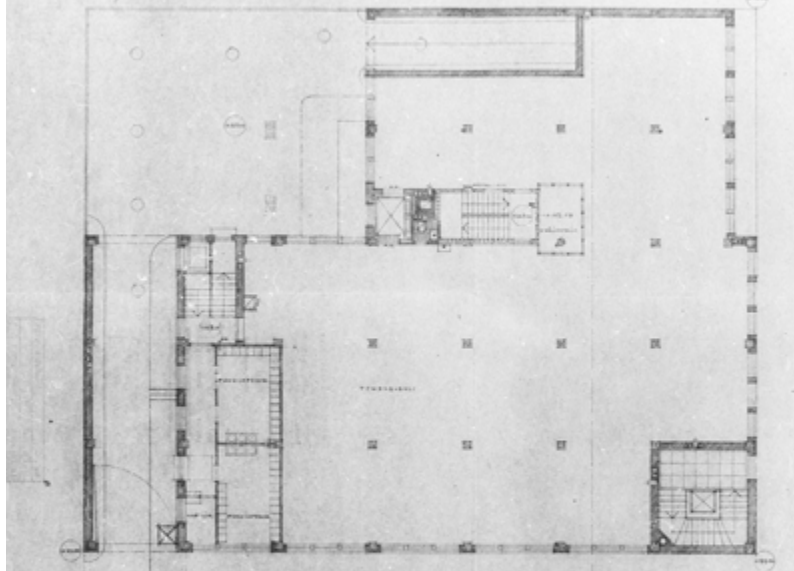
TEHDASRAKENNUS
TONTILLE N:69 KORTTEEN 313 XVII K. O.

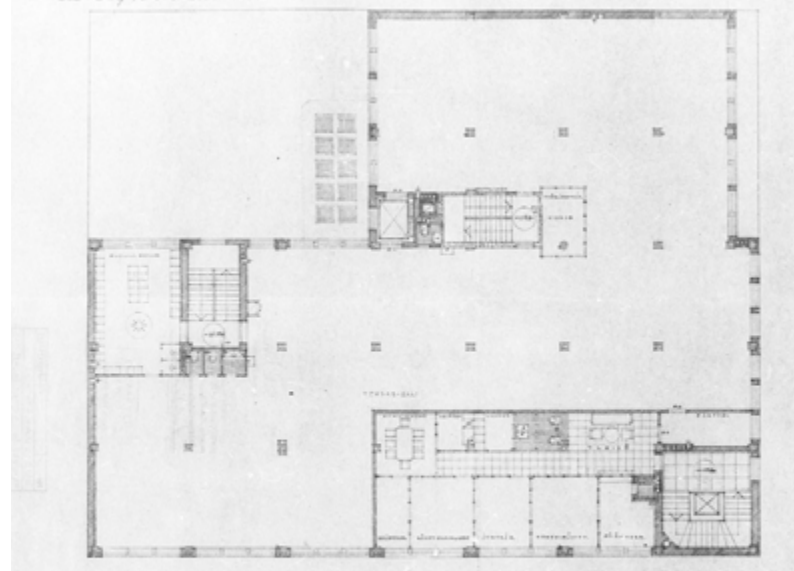
TEHDASRAKENNUS
TONTILLE N:69 KORTTEEN 313 XVII K. O.

TEHDASRAKENNUS
TONTILLE N:69 KORTTEEN 313 XVII K. O.

TEHDASRAKENNUS
TONTILLE N:69 KORTTEEN 313 XVII K. O.

2-värisen painokoneen myötä. Tuolloin yrityksessä oli noin 50 työntekijää (Hämeen Kirjapaino Oy 1997).

1960-luvulla kilpailu kiristyi ja työvoimakustannukset kasvoivat. Samaan aikaan kirjapainotekniikan muutos aiheutti konekannan uusimispaineita, toimitalon velat rasittivat taloutta ja inflaatio oli syönyt hyvinä vuosina kerättyjä pääomia. Lisäksi kristilliset yhteisöt, tärkeä asiakasryhmä, olivat perustaneet omia painotalojaan (Hämeen Kirjapaino Oy 1997).

Toiminta jatkui rakennuksessa tietävästi vuoteen 1970 asti. Öljykriisi ja lama-aika vaikuttivat voimakkaasti myös Hämeen Kirjapaino Oy:n toimintaan. Yhtiön koko osakekannan siirryttyä Raf. Haarla Oy:n omistukseen omistaja päätti myydä kiinteistön. Kirjapainon toiminta siirtyi vuokratiloihin Hatanpään Puistokujalle (Hämeen Kirjapaino Oy 1997).

Vanhon lupapiirustusten ja lupahkemusten perusteella kiinteistö siirtyi Rakennusyhtymä Mattinen-Niemelä Oy:n omistukseen ainakin vuoteen 1974 mennessä, jolloin tehtiin ensimmäiset muutossuunnitelmat. Vuonna 1984 yhtiön nimi muuttui MNK-Rakennusosakeyhtiöksi.

Kiinteistö siirtyi Tampereen ev.lut. seurakunnille 1.8.1986 (Tampereen ev.lut. seurakunnat 1985/1986).

RAKENNUKSEN KUVAUS JA ARKKITEHTUURI

Yleistä

Rakennuksessa on kellari, pohjakerros - joka etelään nousevan maanpinnan vuoksi on Yliopistonkadun puolella osittain maan alla - kuusi kerrosta ja ullakko. Rakennuksen pohja-ala on L-kirjaimen muotoinen. Rakennuksen korkeampi, kuusikerroksinen osa rajautuu Yliopistonkatuun sekä päädytään Åkerlundinkatuun. Matalampi, neljekerroksinen osa sijoittuu Åkerlundinkadun puolelle. Matalampi osa on vedetty noin 1,5 metriä sisään korkeamman osan seinälinjasta, mikä erottaa rakennusmassat selvästi toisistaan. Rakennuksen korkeamman osan runkosyvyys on noin 17,5 metriä, matalamman noin 20 metriä.

Rakennusmassojen takana on pieni neliömäinen sisäpiha, johon oli alun perin kulku sekä Tammelan puistokadulta että Åkerlundinkadulta.

Kantava runko on pilari-palkkijärjestelmä, joka mahdollisti avarat tehdassalit mutta myös muutokset tarpeen mukaan on helposti toteutettavissa. Korkeammalla ra-

kennusosalla pilarilinjoja on kaksi, matalammalla yksi. Rakennusmassojen välinen seinälinja muodostaa näiden väliin yhden kantavan linjan. Pilariväli on noin 5-6 metriä. Rakennuslupahakemuksen liitteenä olleen selvityksen mukaan perustukset tehtiin säästö- ja rautabetonista. Jalusta tehtiin katusivuilla graniitista ja pihan puolella betonista. Ulkoseinät muurattiin poltetuista tiilistä rautabetonirungon varaan. Lämpöeristykseen käytettiin kevytbetonia. Julkisivut muurattiin valituista tiilistä. Kaikki välipohjat palkkeineen muurattiin rautabetonista, täytteenä käytettiin tarvittavissa kohdissa koksikuonaa tai kevytbetonia. Tehdasosatoilla permannot tehtiin teräshotusta betonista, asunto- ja konttoriosilla käytettiin massa- tai lankkupermentoja. Vesikattorakenne tehtiin rautabetonista, eristettiin kevytbetonilla, katettiin bitumihuvalla ja suojattiin betonipinnalla. Sadevesi johdettiin sisäpuolisiin viemäreihin. Rakennus varustettiin mm. keskuslämmityslaitteilla.

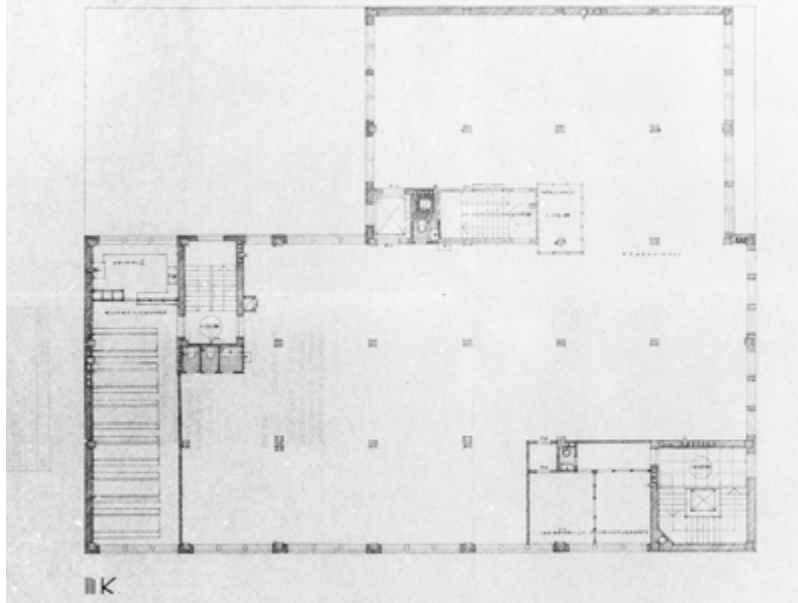
Pohjakaaviot

Kellarikerros ulottuu sisäpihan alle kattaen näin koko tontin. Kellarissa oli pääasiassa erityyppisiä varastotiloja, kattilahuone, talouskellarit sekä sauna. Kerrosta ylempänä pohjakerroksessa, eli Åkerlundinkadun puolella katutasossa, oli suuri varastosalin. Näiden kerrosten välitasolla oli muita kerroksia korkeampaa purkaus- ja lastaustilaa sekä autotal-

33. Viereinen sivu: E. A. Liuha, 1946. Hämeen Kirjapaino Oy. Kellari, pohjakerros ("yläkellari"), I. ja 2. kerros. Pienennös, ei mittakaavassa, (TRA).

TEHDASRAKENNUS

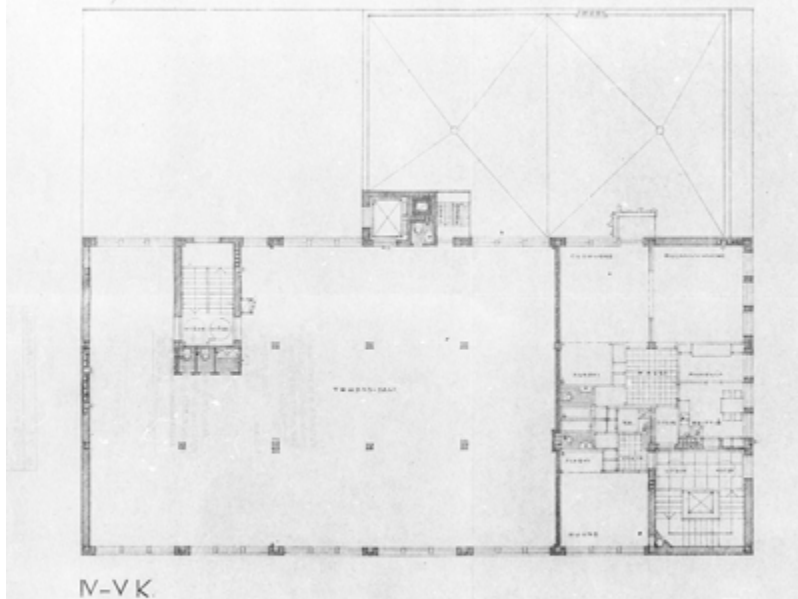
TOINTILLE 18 09 X 08 TT, N23/13 XVII K. O.

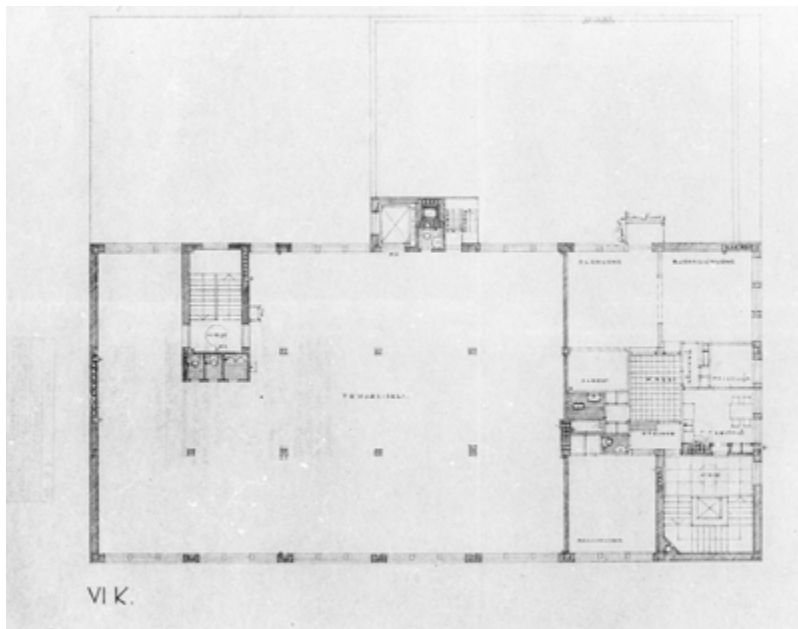
I K.

TEHDASRAKENNUS

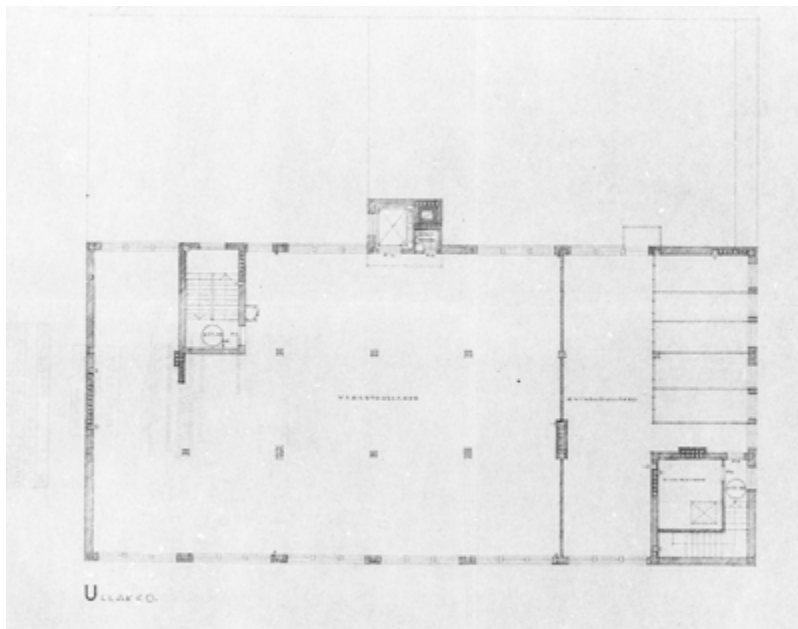
TOINTILLE 18 09 X 08 TT, N23/13 XVII K. O.

IV-V K.

VI K.

U LLAKKO.

lit. Näiden sivuitse tontin rajaa pitkin nousi luiska Åkerlundinkadulta sisäpihalle.

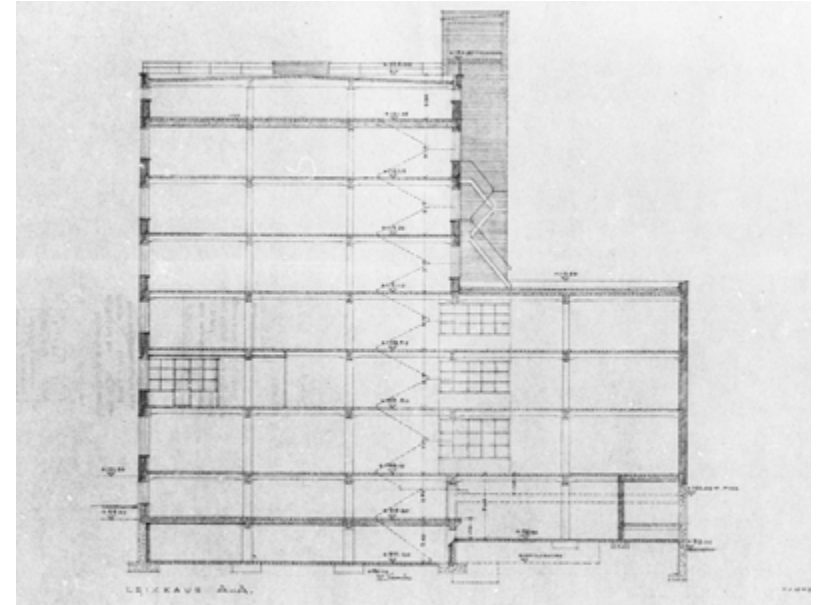
1. kerroksessa, joka on käytännössä Yliopistonkadun tasolla, sijaitsi tehdassali sekä henkilökunnan puku- ja pesuhuoneet. Myös 2. kerroksessa sijaitsi tehdassali. Lisäksi siellä oli toimistotiloja (mm. johtajan ja faktorin huoneet) sekä yleisötiloja ja osa henkilökunnan puku- ja pesuhuoneista. 3. kerroksessa sijaitsi tehdassali, henkilökunnan ruokailutilat sekä muutama toimistohuone. Näissä kerroksissa eri rakennusmassat eivät varsinaisesti erotu toisistaan, koska tehdassali jatkuu rakennusosasta toiseen.

4. ja 5. kerros olivat identtiset. Matalamman rakennusmassan vuoksi pohjan ala oli pienempi, ja runko oli tasaleveä. Pääosa kerroksesta oli yhä tehdassalia, mutta pohjoispäässä Åkerlundinkadun puolella oli kaksi asuntoa. Pienempi sijoittui Yliopistonkadun puolelle. Asunnossa oli makuuhuone, hyvin pieni keittokomero sekä pesuhuone. Suurempi, pienellä ulokeparvekkeella varustettu asunto sijoittui rungon länsipuolelle avautuen pohjoiseen ja länteen. Asunnossa oli olo- ja ruokailuhuoneet, keittiö, pesuhuone sekä palvelijahuone. 6. kerros oli muuten 4:n ja 5:n kerroksen kaltainen, mutta pohjoispäässä oli yksi iso asunto. Asunnossa oli makuuhuone, olo- ja ruokailuhuoneet, keittiö, pesuhuone ja erillinen wc sekä palvelijahuone.

Ullakkokerros oli jaettu kahteen osaan. Toinen, isompi puoli toimi kirjapainon varastotiloina, toinen asuntojen kuivausullakkona ja irtaimistovarastona.

Rakennuksessa on kolme porrashuonetta, Niistä yksi sijoittuu katujen puoleiseen kulmaan. Porrashuoneeseen oli sisäänkäynti Åkerlundinkadulta pohjakerroksen tasolla, mutta pääsyä ei ollut kuin kellarin arkistoon ja talouskellareihin, kerrosten 2 ja 3 toimistotiloihin, kerrosten 4 - 6 asuntoihin sekä ullakolle; ei siis pohjakerrokseen eikä 1. kerrokseen. Portaan yhteydessä oli hissi, joka yhdisti kerrosvä-

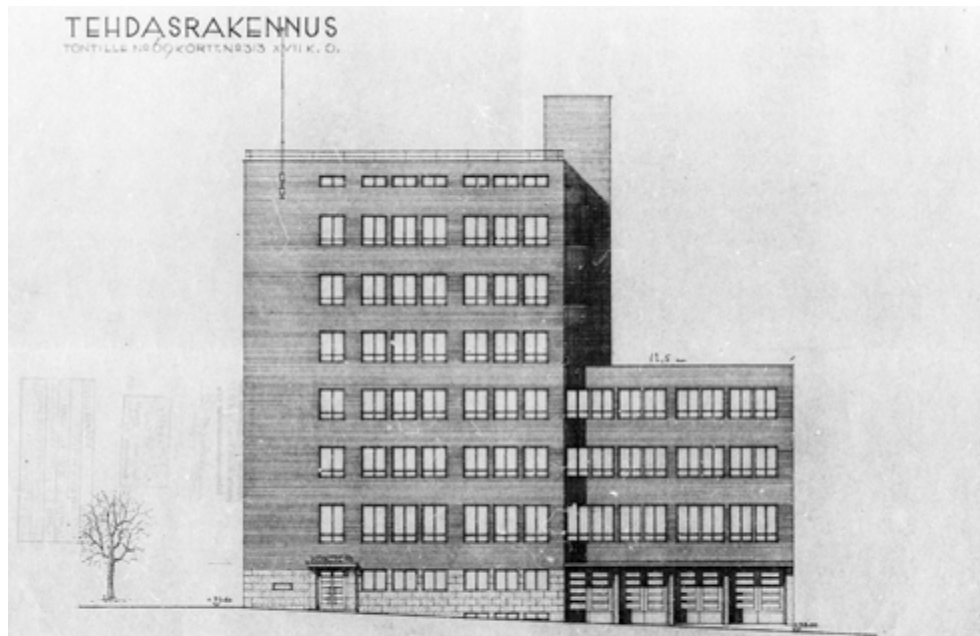
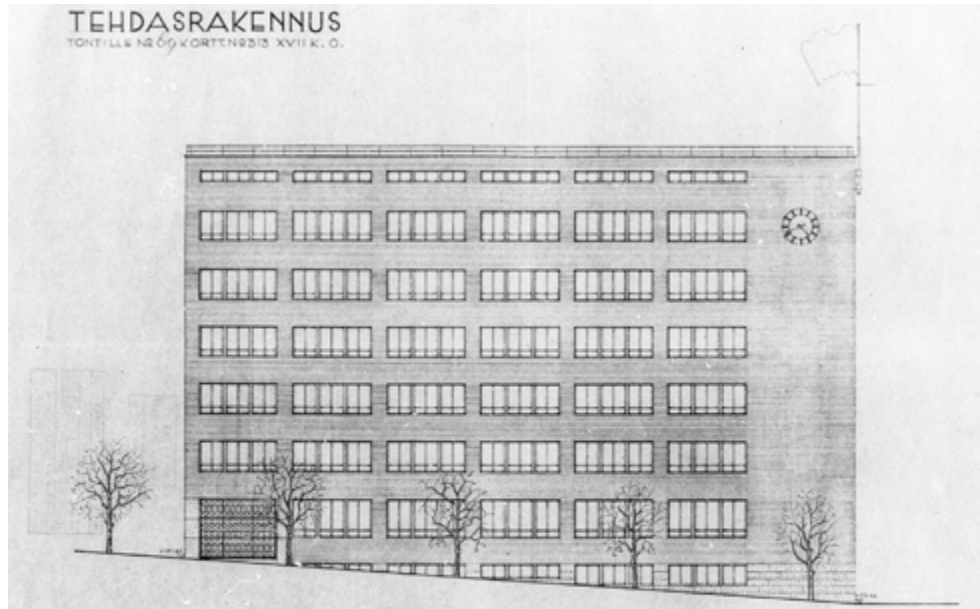
34. Viereinen sivu: E. A. Liuha, 1946. Hämeen Kirjapaino Oy. 3. kerros, 4.-5. kerros, 6. kerros ja ullakko. Pienennös, ei mittakaavassa (TRA).

35. E. A. Liuha, 1946. Hämeen Kirjapaino Oy. Leikkaus. Pienennös, ei mittakaavassa, (TRA).

lin kellari - 6. kerros. Toinen porrashuone sijoittuu matalamman rakennusmassan puolelle, korkeampaan massaan kiinni. Porras yhdistää kerrosvälin kellari - 3. kerros. Portaan yhteydessä on hissi, joka jatkuu kuudenteen kerrokseen. Kolmas porrashuone sijoittuu korkeamman rakennusmassan sisään sisäpihan kohdalle. Se yhdisti kerrosvälin kellari - ullakko. Hissiä ei ollut. Kahden jälkimmäisen portaan yhteydessä oli osa tehdassalien wc-tiloista.

Kerroskorkeudet vaihtelivat jonkin verran. Korkeimman 1. kerroksen kerroskorkeus oli 3,7 metriä. Sitä ylempänä kerroskorkeudet olivat 3,15 tai 3,1 metriä. Kellari ja pohjakerros olivat selvästi matalampia; kerroskorkeudet 2,4 ja 2,5 metriä. Näiden välissä sijaitsevan purku- ja lastaustilan kerroskorkeus oli 3,6 metriä. Ullakon kerroskorkeus - lattiasta ulkopuoliseen kattolistaan - oli 2,55 metriä.

Julkisivut

Julkisivumateriaaleja ovat punatiili ja sokkelissa graniitti, myös sisäpihan puolella.

Rakennuksen ikkuna-aukotus oli erittäin sääntöläinen. Tammelan puistokadun puolella aukotus toistui samanlaisena kaikissa maanpäällisissä kerroksissa. Ikkunat muodostivat kolmen ryhmissä kenttiä, jotka sopivat sisäpuoliseen pilarijakoon. Ainoan poikkeuksen muodostavat pohjoisreunassa oleva yhtenäinen, porrashuoneen vastainen seinäpinta ja eteläreunan aukko sisäpihalle pääsyä varten. Pohjakerroksen, joka siis näkyy vain osittain maan päällä, ikkunat toistivat samaa vaakalinjaa, mutta olivat matalampia. Myös ullakon ikkunat toistivat alapuolisten kerrosten ikkunaleveyttä, mutta olivat selvästi matalampia "yläikkunoita". Åkerlundinkadun puolella ikkunat olivat saman kokoisia, mutta niitä ei oltu sijoiteltu yhtä selkeästi ryhmiksi kuin toisella katusivulla; vain matalammassa rakennusmassassa ikkunat oli ryhmitelty pareittain, jolloin ne toistivat katutasossa olevien lastauslaiturille johtavien isojen ovien leveyttä. Sisäpihan puolella toistuu sama aukotuksen periaate kuin katusivuilla.

36. Yllä: E. A. Liuha, 1946. Hämeen Kirjapaino Oy. Julkisivu itään Tammelan puistokadulle. Pienennös, ei mittakaavassa, (TRA).
37. Alla: E. A. Liuha, 1946. Hämeen Kirjapaino Oy. Julkisivu pohjoiseen Åkerlundinkadulle. Pienennös, ei mittakaavassa, (TRA).

Rakennus edustaa ajalle tyypillistä teollisuusarkkitehtuuria. Julkisivut ovat 1940-1950-luvuille tyypillisesti hyvin yksinkertaiset ja koristeetomat. Punatiili on ollut luonteva julkisivumateriaali tehdasrakennuksen ollessa kyseessä etenkin, kun Tampereella on ollut useita tiilitehtaita.

Oheisissa kuvissa on esitetty julkisivupiirustukset. Alkuperäisissä, vuoden 1946 piirustuksissa ei ollut sisäpihan julkisivuja, joten ne on otettu mukaan vuoden 1974 muutossuunnitelmista.

MUUTOKSET

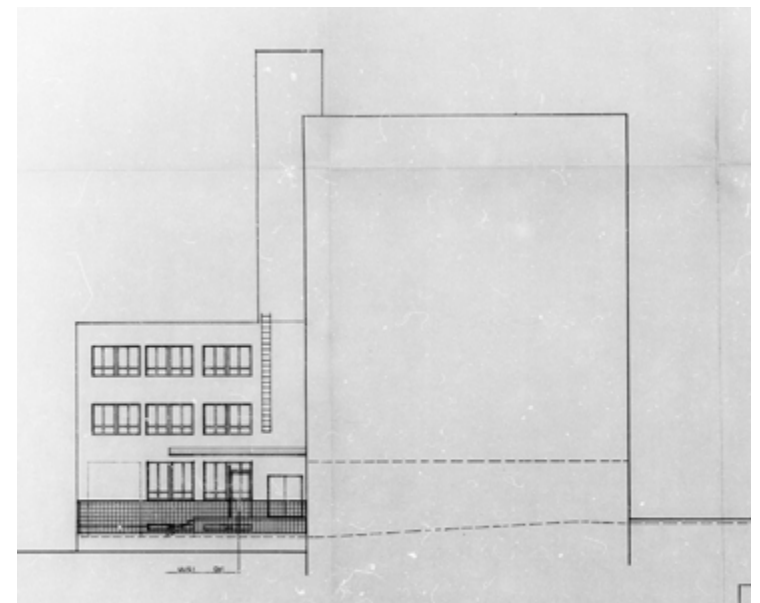
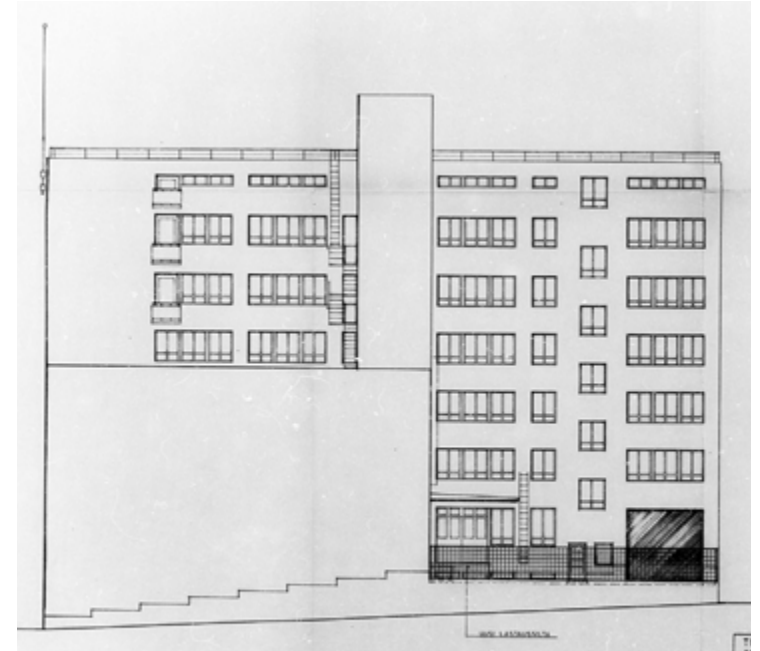
Seuraavassa käydään läpi rakennuksessa tehdyt muutokset niiltä osin kuin ne selviävät kaupungin rakennusvalvonnan arkistosta saatavista lupapiirustuksista.

Kerrosten nimeäminen muuttui vuoden 1985 tehdyissä muutossuunnitelmissa. Alkuperäistä "pohjakerrosta", jota 1970-luvun ja 1980-luvun alkupuolen muutoksissa kutsuttiin yläkellariksi, oli nyt nimetty I. kerrokseksi. Kerros on Åkerlundinkadun puolella maantasossa. Muutos tuntuu vähäpätöiseltä, mutta se aiheuttaa sekaantumisen vaaran, kun kerrosnumerot siirtyvät alaspäin. Muutoskuvauksissa on käytetty ao. ajankohdan piirustuksissa esiintynyttä nimeämistapaa.

1970-luku

Ensimmäiset rakennuslupaa vaatineet muutossuunnitelmat tehtiin **vuonna 1974**, noin 20 vuotta rakennuksen valmistumisen jälkeen. Tähän mennessä Hämeen Kirjapaino Oy oli siirtynyt Hatanpään Puistokujalle, ja kiinteistö oli myyty. Kiinteistö muutettiin toimistokäyttöön, joten muutokset olivat suuria. Lupapiirustuksissa kohteen

38. Yllä: Insinööritoimisto Tuomo Penttilä, 1974. Tietotalo. Julkisivu länteen. Pienennös, ei mittakaavassa, (TRA).
39. Alla: Insinööritoimisto Tuomo Penttilä, 1974. Tietotalo. Julkisivu etelään. Pienennös, ei mittakaavassa, (TRA).

nimi on "Tietotalo". 5.12. päivätyt suunnitelmat laati Insinööritoimisto Tuomo Penttilä.

Yksi merkittävä muutos oli Åkerlundinkadun puoleisen sisäpihalle johtavan luiskan poistaminen. Se korvattiin kellariin, entisen polttoainevaraston tilalle tehtävään autotaliin johtavalla yhteydellä. Autopaikkoja oli 6 kpl. Muutos näkyy myös sisäpihan puoleisessa julkisivupiirustuksessa (kuva 38, s. 39). Myös alakellarin ja yläkellarin välissä oleva purkaus- ja lastaustila muutettiin autopaikoiksi. Lisäksi kellariin mm. rakennettiin suurempi sähköjakamo ja suuri varastotila laajennettiin talouskellarien paikalle.

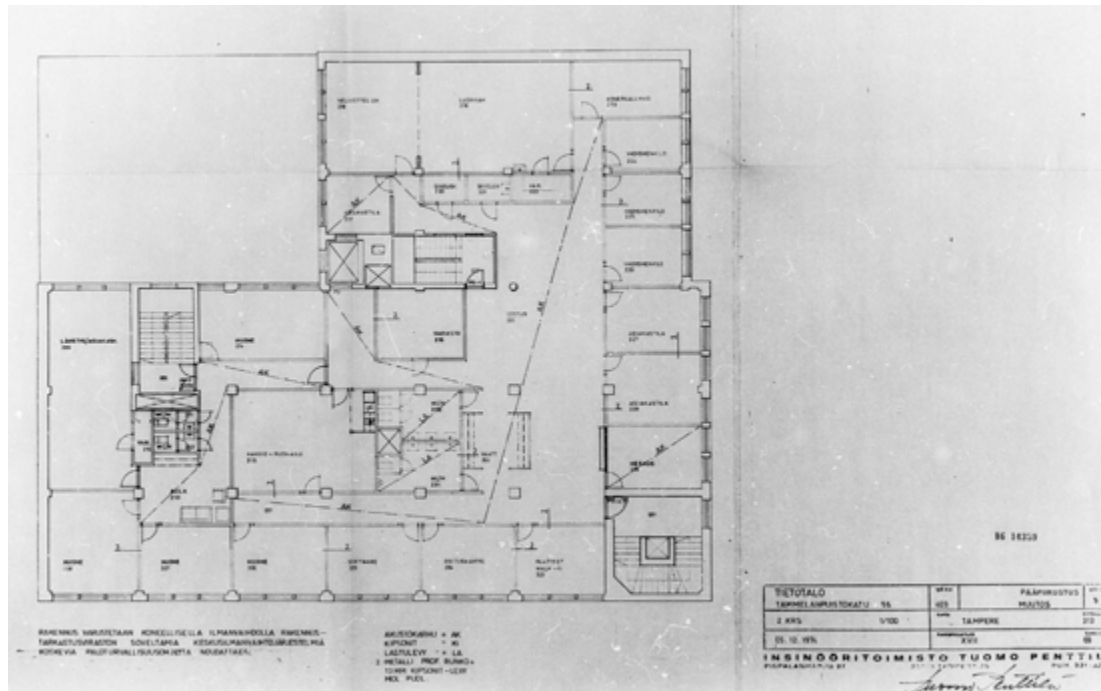
Yläkellarissa lähes koko kerroksen kokoinen varastosali jaettiin osiin. Kerrokseen tehtiin pienehköjä varastohuoneita, puku- ja pesutiloja ja teknisiä tiloja.

1. kerrokseen tehtiin sisäpihan puolella kaksi uutta sisäänkäyntiä sekä lastaussilta. Tehdassali muutettiin Tammelan puistokadun puoleisella osalla konehalliksi ja lattiaa nostettiin 350 mm; tämä ei tosin näy leikkauspiirustuksessa. Konehallin yhteyteen rakennettiin muutama pienempi aputila. Åkerlundinkadun puoleiseen matalampaan rakennusosaan tehtiin asiakastiloja ja töiden vastaanottopiste sekä muutamia työhuoneita ja aputiloja.

2. kerroksessa (kuva 41) koko tehdassali sekä niihin liittyneet asiakas- ja toimistotilat muutettiin toimistohuoneiksi, asiakastiloiksi (mm. odotusaulaksi) ja aputiloiksi. Rungon keskellä oli kahvio / ruokailutila. Sisäpihalle avautui yhdistetty neuvottelu- ja luokkahuone.

3. kerroksessa muutoksia tehtiin samalla periaatteella. Ikkunaseinille rakennettiin toimistohuoneita ja rungon keskelle neuvotteluhuone sekä wc-tiloja. Mielenkiintoinen yksityiskohta on eteläpäätyyn toteutettu saunallinen asunto. Asuntotyyppi oli 2H+KK ja huoneistoala 75,0 m². Asunto avautui sekä Tammelan puistokadulle että sisäpihalle.

Myös 4. - 6. kerroksessa tehtiin uudistukset samalla periaatteella. Asunnot poistettiin. Ulkoseinille kerroksen ympäri rakennettiin erillisiä huoneita kun rungon keskelle jäi neuvotteluhuoneet ja mm. wc-tiloja. Entisten asuntojen parvekkeet jäivät 4. ja 5. kerroksessa aulatilojen yhteyteen, ylimmässä 6. kerroksessa toimistohuoneeseen. 6. kerrossa eteläpäätyyn rakennettiin saunaosasto, johon kuului neuvotteluhuone. Ullakolla ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. Suuri varastoullakko säilyi entisellään. Kuivausullakolta oli poistettu erilliset varastokopit ja se jaettiin porrashuoneen nurkan linjassa kahteen osaan. Kuivausullakon puolelle on ilmestynyt pieni ylös johtava porras,

42. Insinööritoimisto Tuomo Penttilä, 1974. Tietotalo. 2. kerros. Piennös, ei mittakaavassa, (TRA).

joka leikkauspiirustuksen perusteella voisi johtaa vesikatolle.

Julkisivuihin ei tehty merkittäviä muutoksia. Tammelan puistokadun puolella porttikäytävän viereinen ikkuna näyttäisi olevan muita korkeampi välijaoton näyteikkuna, jota ei kuitenkaan ole merkitty muutokseksi. Sisäpuolen konehallikaan ei anna perustetta poikkeavalle koolle ja puitejaolle. Molemmilla katusivuilla 1. kerroksen - joka siis Åkerlundikadun puolella on 2. kerroksen tasolla - ikkunoiden alin puiteväli peitettiin vanerilevyillä. Julkisivupiirustuksia vertaamalla voidaan päätellä, että osittain maan alla olevien kerrosten kaikkia ikkunoita ei oltu toteutettu. Lisäksi Åkerlundikadun puoleisen sisäänkäynnin pientä katosta ei ehkä myöskään oltu koskaan rakennettu.

Osa vuoden 1974 pohjapiirustuksissa näkyvistä vanhoiksi merkityistä seinistä ovat sellaisia, joita ei ole vuoden 1946 piirustuksissa. On siis mahdollista, että huonejakoa oli alunperinkin tehty lupapiirustuksista poiketen tai välissä on tehty muutoksia, joihin ei ole ollut tarpeen hakea rakennuslupaa. Lisäksi vuoden 1974 leikkauspiirustuksen kerroskorkeudet ja kerrostasojen korkeusasemat poikkeavat alkuperäisistä.

Heti seuraavana **vuonna 1975** tehtiin vähäisiä huonetilamuutoksia koko rakennuksen osalla. Muutokset oli laadittu vuoden 1974 piirustusten päälle.

Vuonna 1979 alakellarin 470 m² kokoinen varasto muutettiin autosuojaksi ja sitä varten Åkerlundikadun puolelta järjestettiin ajoluiska. Luiska jäi yhden ison oven taakse, joten julkisivuun ei tullut muutoksia.

1980-luku

Vuonna 1980 tehtiin sisäisiä muutoksia 1. - 6. kerroksen toimisto-, neuvottelu- ja varastotiloissa.

Seuraavana **vuonna 1981** haettiin lupaa kahden "Nokia Data"-neonvalomainosten kiinnittämiseksi julkisivuihin.

Jo vuonna 1982 haettiin muutoslupaa 1. kerrokseen.

Vuonna 1984 haettiin kahta muutoslupaa. Ensin haettiin lupaa muutoksille yläkellarista 6. kerrokseen. Suunnitelmien pohjalla käytettiin vuoden 1974 piirustuksia.

Yläkellarissa pienennettiin miesten puku-huonetta. 1. kerroksessa tehtiin huonejakomuutoksia ja mm. suurehkoa konehallia pienennettiin sijoittamalla sen porttikäytävän puoleiselle osalle muutama pienempi huone, wc, keittokomero ja näyttelytilaa. Näyttelytilaan järjestettiin uusi sisäänkäynti porttikäytävästä. 2. kerroksessa tiloja yhdistettiin suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Näin saatiin mm. aiempaa isompi yhtenäinen varastotila sekä asiakkaiden odotustilaa. Entiset luokkahuone ja kahvio poistettiin. 3. kerroksessa ja 4. kerroksessa ei tapahtu-

nut merkittäviä muutoksia. Kerrokset pysyivät ennallaan koostuen pääasiassa toimisto- ja neuvotteluhuoneista. 3. krs: mm. lisättiin hieman naulakko- ja wc-tiloja muiden tilojen jäädessä ennalleen. 5. kerrokseen rakennettiin useampia neuvotteluhuoneita, jotka avautuivat lasiseinien kautta toisiinsa tai käytävälle. Ylimmän 6. kerroksen saunaosaston tasoa parannettiin lisäämällä sen yhteyteen keittiö ja rakentamalla takka sen neuvotteluhuoneeseen. Muilta osin kerrokseen lisättiin jonkin verran neuvottelu- ja toimistohuonetta käyttävien ja varastojen kustannuksella, ja asiakkaiden aulatilaa lisättiin selvästi.

Leikkauspiirustuksessa näkyy alakellariin johtavan rampin rakenteet uusina rakenteina, mutta se on tietävästi tehty jo vuonna 1979 ja luvat on ilmeisesti vain päivitetty.

Heti seuraavassa kuussa haettiin lupaa muuttaa alakellarin pumppuhuone autopaikoiksi.

Vuoden 1985 piirustuksissa on muutettu kerrosten nimeämistapaa. Entinen pohjakerros / yläkellari oli nyt 1. kerros ja entinen 6. kerros oli 7. kerros. Tehdyt muutokset olivat huonejakomuutoksia ja niitä tehtiin kerrosväleille 1. - 3. kerros ja 5. - 7. kerrossekä ullakolle. Muutoksissa näkyy it-alalla alkanut murros atk-laitteille varattujen tilojen määrässä ja pinta-aloissa.

1. kerroksessa (ent. yläkellari) yhdistettiin erillisiä ilmastointikonehuoneita ja varastoja yhdeksi isoksi varastoksi. 2. kerroksessa (ent. 1. krs.) muutettiin huonejakoa vain

vähän, kahdessa kohdassa huoneita yhdistämällä. Piirustusmerkinnöistä päätellen vuoden 1984 huonejakoa ei oltu tehty täsmälleen suunnitelmien mukaan.

3. kerroksessa (ent. 2. krs.) aulatilaja pienennettiin jälleen ja pienempiä huoneita ja varastoja palautettiin. Aiemmin poistetun kahvion tilalle rakennettiin atk-konesali. 5. kerroksessa (ent. 4. krs.) tehtiin myös vähäisiä huonejakoja, yleensä toimistohuoneita jakamalla pienemmiksi. Aulatilaa pienennettiin varaston ja neuvotteluhuoneen tieltä. 6. kerroksessa (ent. 5. krs.) useampi neuvotteluhuone yhdistettiin suureksi atk-konehuoneeksi. Osa aula- ja wc-tiloista sekä vaatesäilytys muutettiin automaatiotoimistoksi. Lisäksi toimistohuoneita jaettiin pienemmiksi. Myös 7. kerroksessa (ent. 6. krs.) toimistohuoneita jaettiin osiin ja aula-, vaate- ja wc-tilaa muutettiin neuvotteluhuoneeksi ja keskuukseksi. Saunaosaston neuvotteluhuonetta suurennettiin merkittävästi ja takan - jota ei ehkä koskaan oltu toteutettukaan - tilalle rakennettiin baari. Ullakolla tehtiin vähäisiä huonejakomuutoksia.

Vuonna 1989 kiinteistön vuokranneelta Nokia Data Systems Oy:ltä tuli aloite ikkunoiden uusimiseksi. Kiinteistö oli noin kolme vuotta aiemmin siirtynyt Tampereen ev.lut seurakuntien omistukseen, ja vuokrasopimuksen jatkaminen oli ajankohtainen asia. Vuokralainen oli jo pitkään valitellut ikkunoiden vetoisuutta; se oli jopa esittänyt niiden uusimisvaatimuksen vuokrasopimuksen

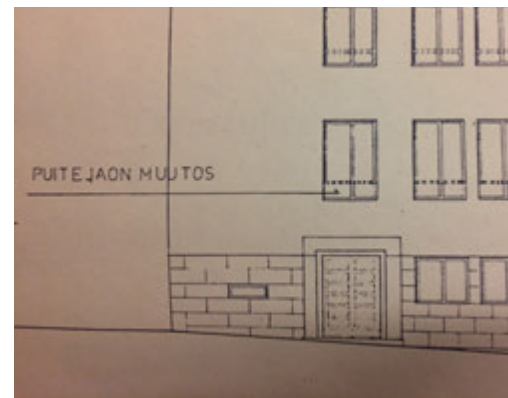
jatkamisen ehtona. Ikkunat päätettiin uusia. (Tampereen ev.lut seurakunnat 1989).

Samalla muutettiin ikkunoiden puitejakoa siten, että matalampi alaosa jätettiin pois. Nykyisin alaosa kuitenkin on 2. kerroksen ikkunoissa.

Tammelan puistokadun nimi oli muutettu vuonna 1984 vahvistuneella asemakaavalla Yliopistonkaduksi. Uusi nimi ei kuitenkaan näkynyt vielä 1980-luvun piirustuksissa. Tämä johtui siitä, että asemapiirustuksissa oli käytetty pohjalla vanhempiä piirustuksia, ja julkisivuja ei ollut ollut tarpeen esittää muutossuunnitelmissa tai ne nimettiin ilmansuunnalla.

1990-luku

Vuonna 1997 tehtiin jälleen suurempia muutoksia. Yliopistonkadun puolelle katusason tiloihin 2. kerrokseen tehtiin käyttötarkoituksen muutos. Tiloihin suunniteltiin Juvenekselle ravintola, joka muutti rakennuksen pääosan pohjakaavion. Kadun puolelle porttikäytävän vieressä olevien ikkunoiden tilalle tehtiin uusi, selvästi erottuva pääsisäänkäynti. Porttikäytävän sisäänkäynti poistettiin. Myös katujen kulmauksessa olevasta porraskäytävästä otettiin pääsy ravintolaan, joka toimi ehkä vain poistumistienä. Sisäänkäynti kadulta porraskäytävään kerrosta alempana uusittiin saman tyyllisenä kuin ravintolan pääsisäänkäynti: ovia ympäröi mustasta kiiltävästä graniitista tehty, hieman julkisivupinnasta ulos työntyvä le-

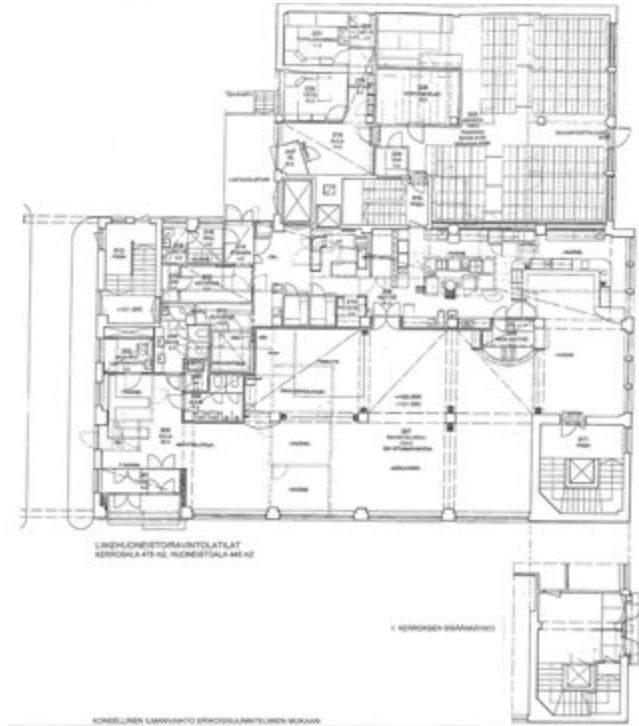
43. Insinööritoimistotoimisto Tuomo Penttilä Ikkunoiden puitejaon muutos 1989, (SRK)

veä kehysaihe. Yliopistonkadun puoleisen sisäänkäynnin ovisyvennys noudattaa yläpuolisten kerrosten ikkunaleveyttä. Kehysaihe on tätä leveämpi. Åkerlundinkadun puolen sisäänkäyntiin tehtiin toinen ovi vanhan oikealle puolelle. Ovet yhdessä kehystettiin graniittiaiheella.

Suunnitelmissa muutettiin noin 30 % kerrosalasta opetuskäyttöön, ja muutokset koskivat kerroksia 3 - 7.

Matalampaan rakennusosaan osoitettiin seurakunnalle arkistotiloja, huone kirkonkirjoja varten, tutkijakammio sekä toimisto. Arkistohuoneen vuoksi Åkerlundinkadun puoleiset ikkunat korvattiin umpinaisilla teräslevyverkoilla, jotka ovat olemassa vielä nykyisinkin.

3. kerrokseen suunniteltiin kokoontumishuoneisto sisältäen mm. ryhmätyöhuoneita, luentosaleja ja kahvio. Rakennuslupahakemuksen mukaan matalan osan katolle tehtiin iv-konehuone ja paloportaati ylemmistä kerroksista matalan osan katolle poistettiin. IV-konehuonetta ei nykyisin ole, joten sitä ei ehkä toteutettu tai se on purettu seuraavissa ilmanvaihtokonehuone remonteissa.

44. Arkkitehtuuritoimisto Funktio, 1997. 2. kerros sekä 1. kerroksen sisäänkäynti. Pienennös, ei mittakaavassa, (SRK).

Vuonna 1999 tehtiin vähäinen muutos remontoimalla yksi tila ATK-opetus- ja neuvottelutiloiksi.

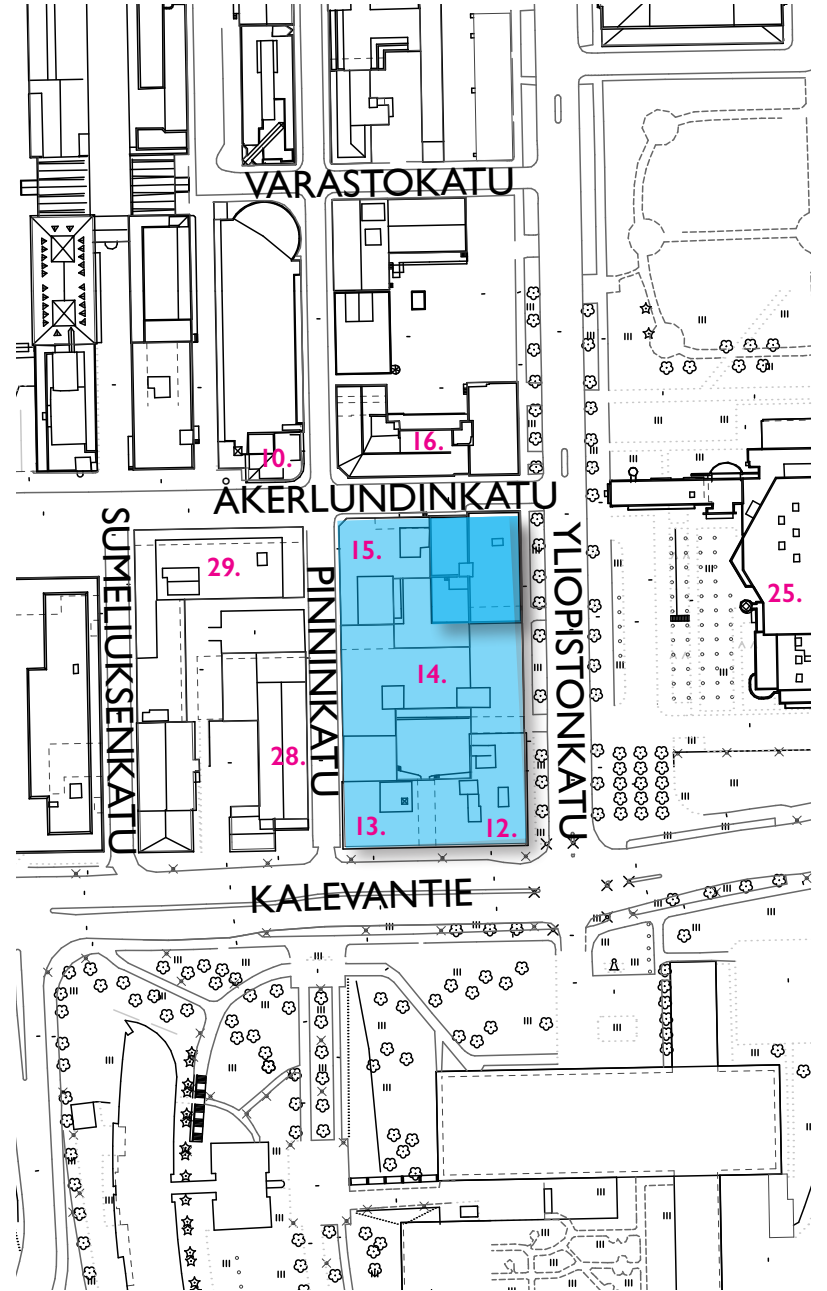
2000-luvun alusta tähän päivään

Vuonna 2000 tehtiin ilmastoinnin peruskorjauksia 4. - 7. kerroksessa ja ullakolle rakennettiin uusi ilmanvaihtokonehuone.

Vuonna 2009 tehtiin käyttövesi- ja viemärisaneeraussuunnitelmat, mutta niitä ei kuitenkaan toteutettu kuin kellarin osalta, koska kerroksissa viemäriputket olivat jo muovista.

Vuonna 2015 haettiin tilapäistä käyttötarkoituksen muutosta viideksi vuodeksi.

KOHTEEN NYKYTILA

YLEISTÄ

Tässä kappaleessa käydään läpi korttelin nykytilaa, mutta tarkemmin kohdetontin osalta. Myös sisätiloja tarkastellaan jossain määrin. Havainnot perustuvat 24.3.2017 ja 18.4.2017 tehtyihin käynteihin tontilla. Huhtikuun käynnillä painopiste oli kuitenkin sisätilojen läpikäynnissä. Selvityksessä on esitetty myös valokuvia. Koska osassa tiloista on vuokralaisia, ei niiden osalta valokuvia ole sisällytetty selvitykseen. Rakennusta ei ole tarkistusmitattu.

NAAPURIRAKENNUKSET

Naapurirakennusten nykytila esitellään valokuvien yhteydessä esitetyt rakennusten numerot viittaavat Tullin aluetta koskevassa kappaleessa esitettyyn rakennusluetteloon.

Kohdekortteli:

12. Pienteollisuustalo 1. vaihe
13. Pienteollisuustalo 2. vaihe
14. Pienteollisuustalo 3. vaihe
15. Pienteollisuustalo 4. vaihe

Lähiympäristö:

10. HMK:n makasiini / Myllärit
16. Lääketehtä Star, Pienteollisuustalo 5. vaihe
25. Tampere-talo
28. Linna (Tampereen yliopiston kirjistorakennus)
29. Virta (Tampereen yliopiston lisärakennus)
Yliopistonkatu 50

45. Viereinen sivu: sijaintipiirustus. Kohdekortteli ja -tontti korostettu.

46. Yliopistonkatua etelään kohti yliopistoa, Yliopistonkatu 56 Åkerlundinkadun kulmassa ja sitä vastapäätä Tampere-talo.

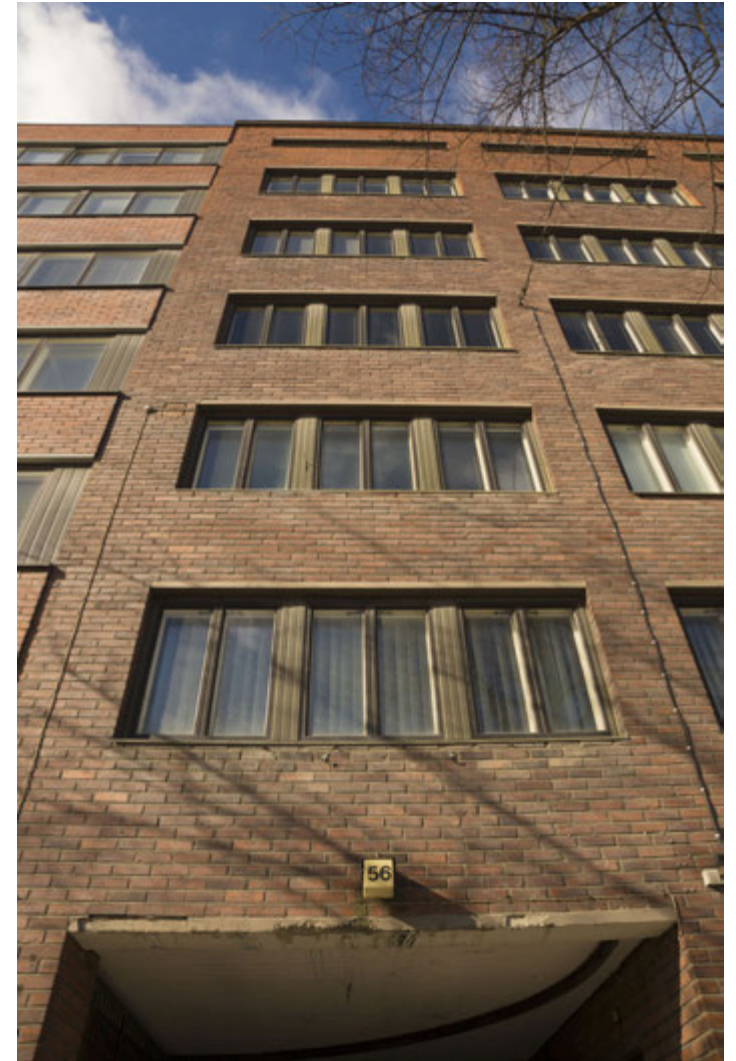
47. Sijoittuminen kaupunkirakenteeseen Åkerlundinkadulta länteen, kohti Tampere taloa kuvattuna. Korttelin kulmassa viimeisin merkittävämpi rakennusvaihe 1980-luvulta.

48. Portttikongista Yliopistonkadulle, kohti Tampere taloa

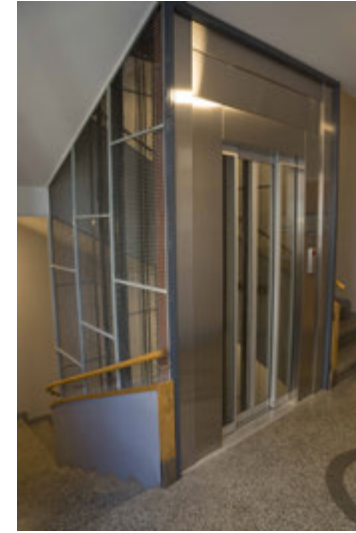
49. Sisäpihan lastauslaituri

50. Porttikongin kohdan julkisivu ja muutetut ikkunat Yliopistonkadulta

51. Autotallien sisäänkäynnit Åkerlundinkadulta

53. Hissi pääporraskäytävässä

52. Toimistonäkymiä 3.kerroksesta

NYKYTILANNE JA SOVELTUVUUS ERI KÄYTTÖTARKOITUKSIIN

Rakennukseen tehdyt ulkopuoliset muutokset ja korjaukset ovat vähäiset, niille ei ole ollut tarvetta vesikatolle tehtyjä ilmastointikoneita lukuun ottamatta. Rakennukseen on viimeisimmäksi tehty muutoksia, jotka koskevat tilojen käyttämistä opetus- ja toimistotiloina. Rakennuksen runkosyvyys, avoin pohjakäyttö ja säännöllinen ikkuna-aukotus ovat melko yleispätevät ja mahdollistavat myös jatkossa rakennuksen muokkaamisen eri käyttötarkoituksiin. Yksi rakennuksen käyttöön vaikuttava ominaisuus on rakennuksen 1.kerroksen lattiatason sijoittuminen katutasoa yläpuolelle.

Tullin yleissuunnitelmassa¹ alueelle on suunniteltu hybridirakennuksia, joissa alin kerros varattaisiin liiketoiminnalle, ylempäs tulisi toimisto- ja työtiloja ja asunnot sijoittuisivat korkeimmalle. Rakennuksen jakaminen pienemmiksi asunnoiksi olisi ikkunajaon puitteissa mahdollista.

¹ Tullin alueen yleissuunnitelma, suunnitelmaraportti 22.2.2016 <http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/projektit/keskustahanke/tullin-alue.html>, Tampereen kaupunki, Arkkitehdit MY, SITO 2016.

Yksi Tullin alueen erityispiirre on kulttuuri- ja koulutustarjonnan painottuminen alueelle, millä saattaa olla merkitystä hybridikäytön ideoinnissa.

Asumiselle on keskustan alueella kysyntää ja yliopiston läheisyys kiinnostaisi etenkin opiskelijoita. Lisäämällä kortteliin asumista voitaisiin hyödyntää mahdollisuus tehdä sisäpihasta asumisen kannalta viihtyisämpi koko korttelin kiinteistöjen yhteisellä suunnitelmalla. Rakennuksen 30 metrin runkosyvyys edellyttäisi joko suurten lofttyyppisten asuntojen muodostamista tai käytäväratkaisua.

54. Julkisivu Yliopistonkadulle ja Tampere-talon suuntaan. Porttikäytävän oikealla puolella vuonna 1997 suunniteltu ravintolan sisäänkäynti kehysaiheineen. Oikeassa reunassa Lääketehdas Star.

KRONOLOGINEN TAULUKKO

Rakennusvaiheet ja tehdyt muutokset

Vuosi (suunnittelu)	Suunnittelija	Tehty rakennus-/muutostyö
1946, 1950	E. A. Liuha	Hämeen Kirjapainon toimitila, uudisrakennuksen alkuperäiset rakennuslupapiirustukset. Vuodelta 1950 on lisäksi asemapiirustus ja 1. kerroksen pohjapiirustus.
1974	Insinööritoimisto Tuomo Penttilä Oy	Käyttötarkoituksen muutos toimistotiloiksi, kaikki kerrokset.
1975	?	Vähäisiä huonetilamuutoksia, kaikki kerrokset.
1979	Insinööritoimisto Tuomo Penttilä Oy	Alakellarin varaston muuttaminen autosuojaksi, ajoluiskan rakentaminen.
1980	Insinööritoimisto Tuomo Penttilä Oy	Sisäisiä muutoksia toimisto-, neuvottelu- ja varastotiloissa, 1. - 6. kerrokset.
1981	Pentti Rahola	Nokia Data -neonvalomainokset julkisivuihin.
1982	Suunnittelu Penttilä	Tilamuutos, 1. kerros.
1984	Suunnittelu Penttilä	Kaksi erillistä lupaa: 1) Huonetilamuutoksia, yläkellari sekä 1. - 6. kerros. 2) Alakellarin pump-puhuoneen muuttaminen autopaikoiksi.
1984	<i>Tampereen kaupunki</i>	<i>Tammelan puistokadun nimi muutetaan Yliopistonkaduksi.</i>
1985	Jouko Vornanen	Huonejakomuutoksia, 1. - 7. kerros sekä ullakko.
1989	Insinööritoimisto Tuomo Penttilä Oy	Ikkunoiden uusiminen, puitejaon muutos.
1997	1) Arkkitehtuuritoimisto Funktio 2) T:mi Art Direction	1) 1. kerroksen sisäänkäynti, 2. kerroksen käyttötarkoituksen muutos, julkisivumuutoksia. 2) 3. kerroksen muutos kokoontumistiloiksi.
1999	T:mi Art Direction	Tilan muutos ilmastoiduiksi ATK-opetus- ja neuvottelutiloiksi.
2000	T:mi Art Direction	Ilmastoinnin peruskorjaus, 4. - 7. kerros, uusi iv-konehuone ullakolle.
2015	Arkkitehtitoimisto Neva Oy	Käyttötarkoituksen muuttaminen viiden vuoden määräajaksi; noin 30 % kerrosalasta opetuskäyttöön, 3. - 7. kerros.

YHTEENVETO

RAKENNUKSEN ARVOT

Sotien jälkeen valmistunut tehdasrakennus kertoo tamperelaisen teollisuuden historiasta. Rakennus valmistui sotavuosien jälkeisenä talouden elpymisen aikana ja oli alkuperäisessä käytössä 1970-luvun alkuun asti. Kun kirjapainoteollisuus siirtyi pois rakennuksesta, käyttötarkoitus muuttui pääasiassa toimistotilakäyttöön. Kohde on ollut sekä rakennusteknisesti että arkkitehtonisesti kestävä. Avoin pohjakaava on mahdollistanut tilalliset muutokset eri toiminnoille ja kortteliin on täydentynyt vastaavankaltaisilla tiillisillä teollisuusrakennuksilla.

Teollinen käyttötarkoitus ja rakentamisajankohtaan osuva sodanjälkeinen jälleenrakentamisaika rationalisoivat rakennuksen arkkitehtuuria. Rakennuksen punatiilijulkisivut sopivat hyvin Tullin alueen kaupunkikuvaan, jonka kehitystä on leimannut rautatien läheisyys ja sen mukanaan tuoma kehitys varasto- ja teollisuusrakennusten alueena.

Rakennus on ulkopuolisilta osilta säilynyt melko alkuperäisenä. Rakennuksen sisäpuolella on tehty useita muutoksia, ja yksikään kerros ei ole enää alkuperäisen tehdaskäytön mukaista täysin avointa tilaa.

Tullin alueen pitkissä ja kapeissa kortteleissa yksittäisten rakennusten merkitys korostuu, koska paikoin rakennukset ovat kolmelta sivultaan katujen ympäröivät. Kohdetontin

korttelia ympäröivät naapurirakennukset ovat pääosin 1960-luvulta 1980-luvulle rakennettuja. Rakennuksen sijainti vastapäätä Tampere taloa ja vilkkaan Yliopistonkadun varrella nostaa sen käyttö- ja kaupunkikuvallista merkitystä.

LOPUKSI

Tontin tulevaa käyttöä ja rakennukseen mahdollisesti tehtäviä muutoksia tai purkamista mietittäessä tulee punnita edellä mainittuja rakennuksen historiallisia ja kaupunkikuvallisia arvoja. Rakennuksen 30 metrin runkosyvyys tekee asuntojen suunnittelusta melko haastavaa. Liike- tai myymälätilat ensimmäisessä kerroksessa vaatisivat jonkin verran muutoksia rakennukseen, jotta Yliopistonkatu sisäänkäynnistä saataisiin esteetön. Tullin alueen yleissuunnitelmassa ideoitu rakennuksen korottaminen vaatisi rakenneteknisen selvityksen ja arvioinnin, mikä vaikutus korotuksella olisi rakennuksen olemassa oleviin osiin. Asuinkäytön lisääminen tontilla olisi Tullin alueen yleissuunnitelman mukainen ratkaisu ja sopisi yhteen korttelissa olevien muiden rakennusten käyttötarkoituksen kanssa.

LÄHDELUETTELO

Kirjalliset lähteet:

Hämeen Kirjapaino Oy 75 vuotta - historiikki. 1997.

Kaupunginarkisto. Tampereen kaupunki. Maistraatin siviiliasiat 1948, maaliskuuhuhtikuu.

Rasila, V., Santamäki, L., Helin, M., Kanerva, U. & Sirnö, M. 1984. Tampereen historia 2, 1840-luvulta vuoteen 1905. Tampereen kaupunki.

Tampereen ev.lut. seurakunnat. 1985/1986. Vuokrasopimus 1985 ja sen lisäys 1986. Saatavissa: Tampereen ev.lut seurakuntayhtymän arkisto.

Tampereen ev.lut. seurakunnat. 1989. Lisäesityslista 13/1989, kokous 22.11.1989. Saatavissa: Tampereen ev.lut seurakuntayhtymän arkisto.

Painamattomat lähteet ja verkkodokumentit:

A-Insinöörit & Tampereen kaupunki. 2012. Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012. [www]. [Viitattu 27.3.2017]. Saatavissa: <http://www.tampere.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/yleiskaavoitus/keskustan-strateginen-osayleiskaava/selvitykset.html>

Kansallisarkisto. 2017. [www]. [Viitattu 27.3.2017]. Saatavissa: <http://www.doria.fi>

Tampereen kaupunki. 2016a. Tullin alue. [www]. [Viitattu 27.3.2017]. Saatavissa: <http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/projektit/keskustahanke/tullin-alue.html>

Tampereen kaupunki. 2016b. Tullin alueen yleissuunnitelma, Analyysiraportti 22.2.2016. [www]. [Viitattu 27.3.2017]. Saatavissa: <http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/projektit/keskustahanke/tullin-alue.html>

Tampereen kaupunki. 2016c. Tullin alueen yleissuunnitelma, Suunnitelmaraportti 22.2.2016. [www]. [Viitattu: 25.4.2017]. Saatavissa: <http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/projektit/keskustahanke/tullin-alue.html>

Käytetyt piirustus- ja kuva-arkistot ja niiden lyhenteet:

KA Kansallisarkisto.

TMA Tampereen kaupungin maankäytön suunnittelun piirustusarkisto, Frenckellin palvelupiste.

TRA Tampereen kaupungin rakennusvalvonnan piirustusarkisto.

TM Tampereen museoiden valokuva-arkisto.

TS Tampere-seura.

Muut lähteet:

<http://www.tampere.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/yleiskaavoitus/keskustan-strateginen-osayleiskaava/selvitykset.html>

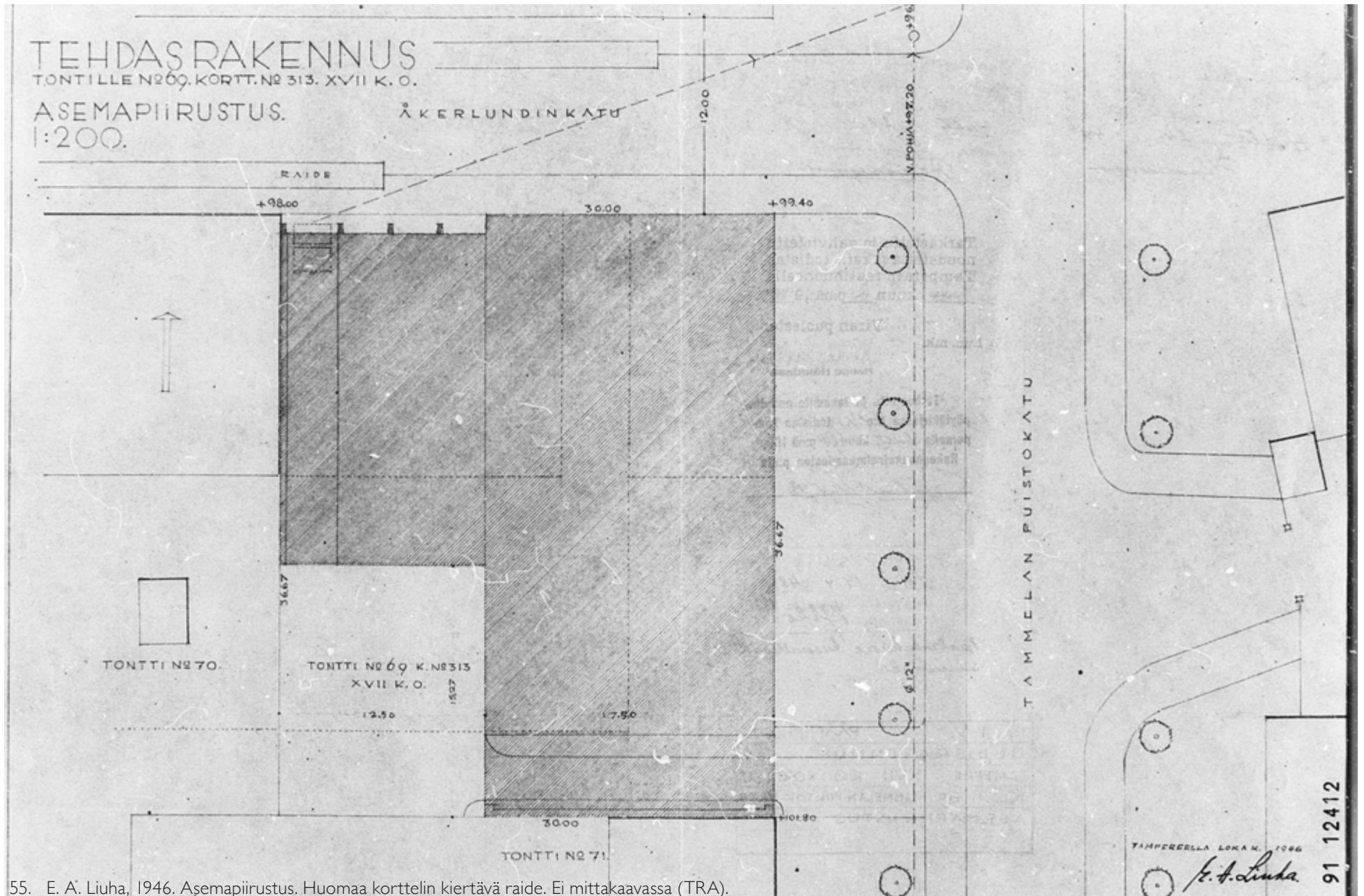
Tampereen alueen kartta- ja paikkatietopalvelut (kartat.tampere.fi) (TK)

Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012, Liite 1. Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. Tampereen kaupunki, A-Insinöörit Suunnittelu Oy 2012.

Tullin alueen yleissuunnitelma, analyysiraportti 22.2.2016. Tampereen kaupunki, Sito Oy, Arkkitehdit MY Oy 2016. <http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/projektit/keskustahanke/tullin-alue.html>

Tullin alueen yleissuunnitelma, suunnitelmaraportti 22.2.2016, Tampereen kaupunki, Arkkitehdit MY, SITO 2016. <http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/projektit/keskustahanke/tullin-alue.html>

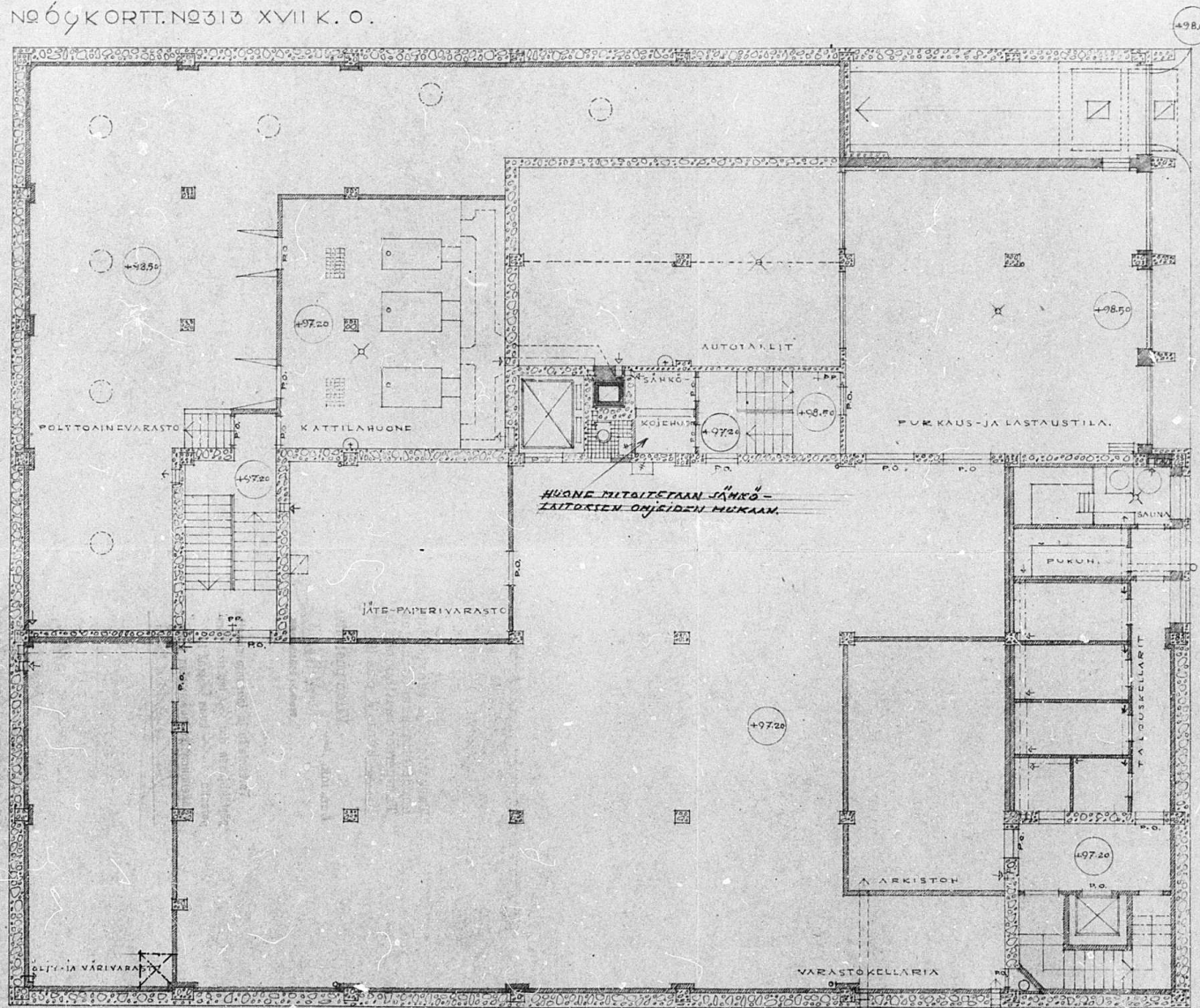
LIITEPIIRUSTUKSET

55. E. A. Liuha, 1946. Asemapiirustus. Huomaa korttelin kiertävä raide. Ei mittakaavassa (TRA).

TEHDASRAKENNUS

TONTILLE N° 69 KORTT. N° 313 XVII K. O.

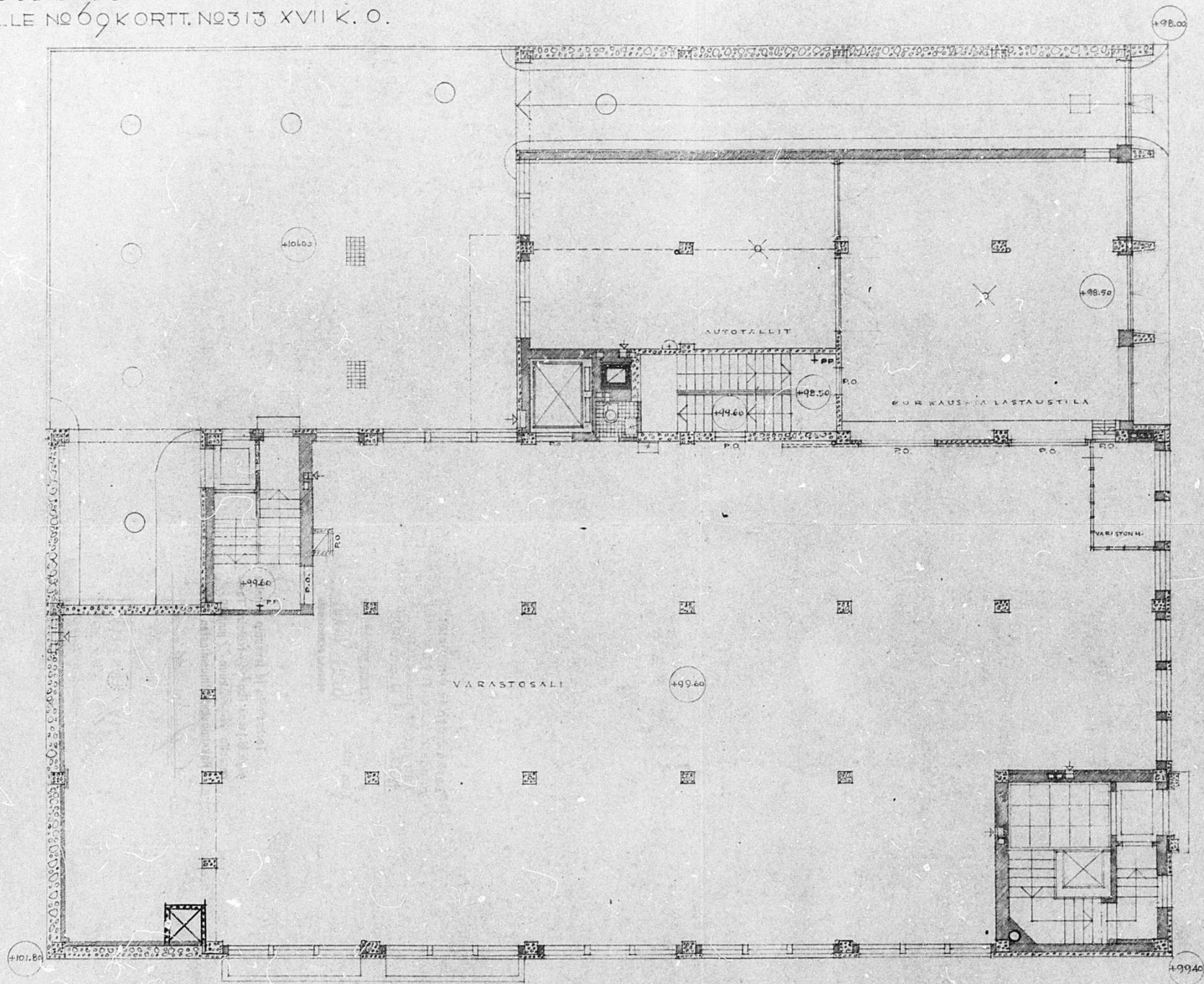

KELLARIKERROS

56. E. A. Liuha, 1946. Pohjapiirustus, kellari. Ei mittakaavassa (TRA).

TEHDASRAKENNUS

TONTILLE N° 69 KORTT. N° 313 XVII K. O.

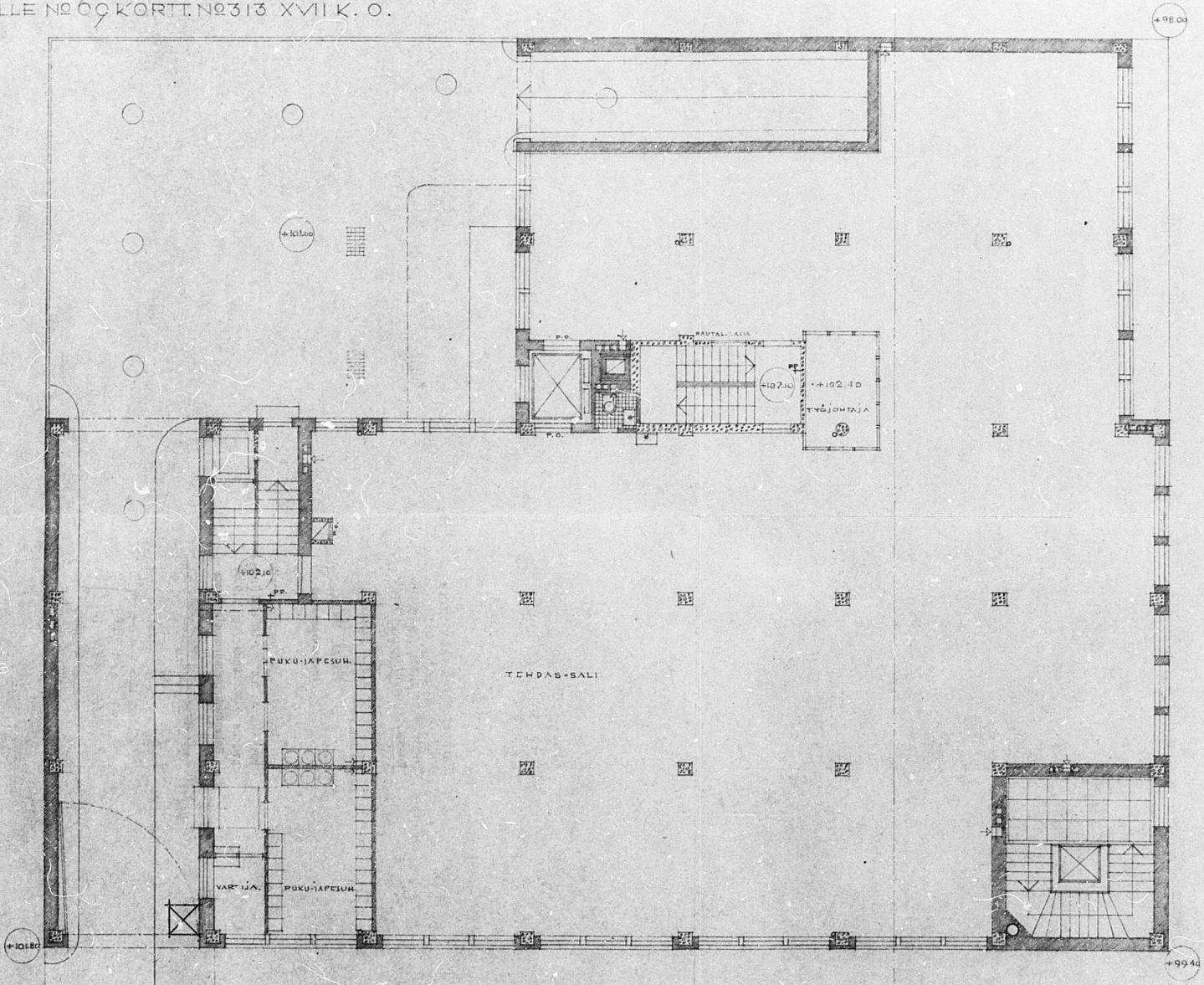

P OHJAKERROS.

57. E. A. Liuha, 1946. Pohjapiirustus, pohjakerros (myöh. yläkellari ja I. kerros). Ei mittakaavassa (TRA).

TEHDASRAKENNUS

TONTILLE N° 69 KORTTI N° 313 XVII K. O.

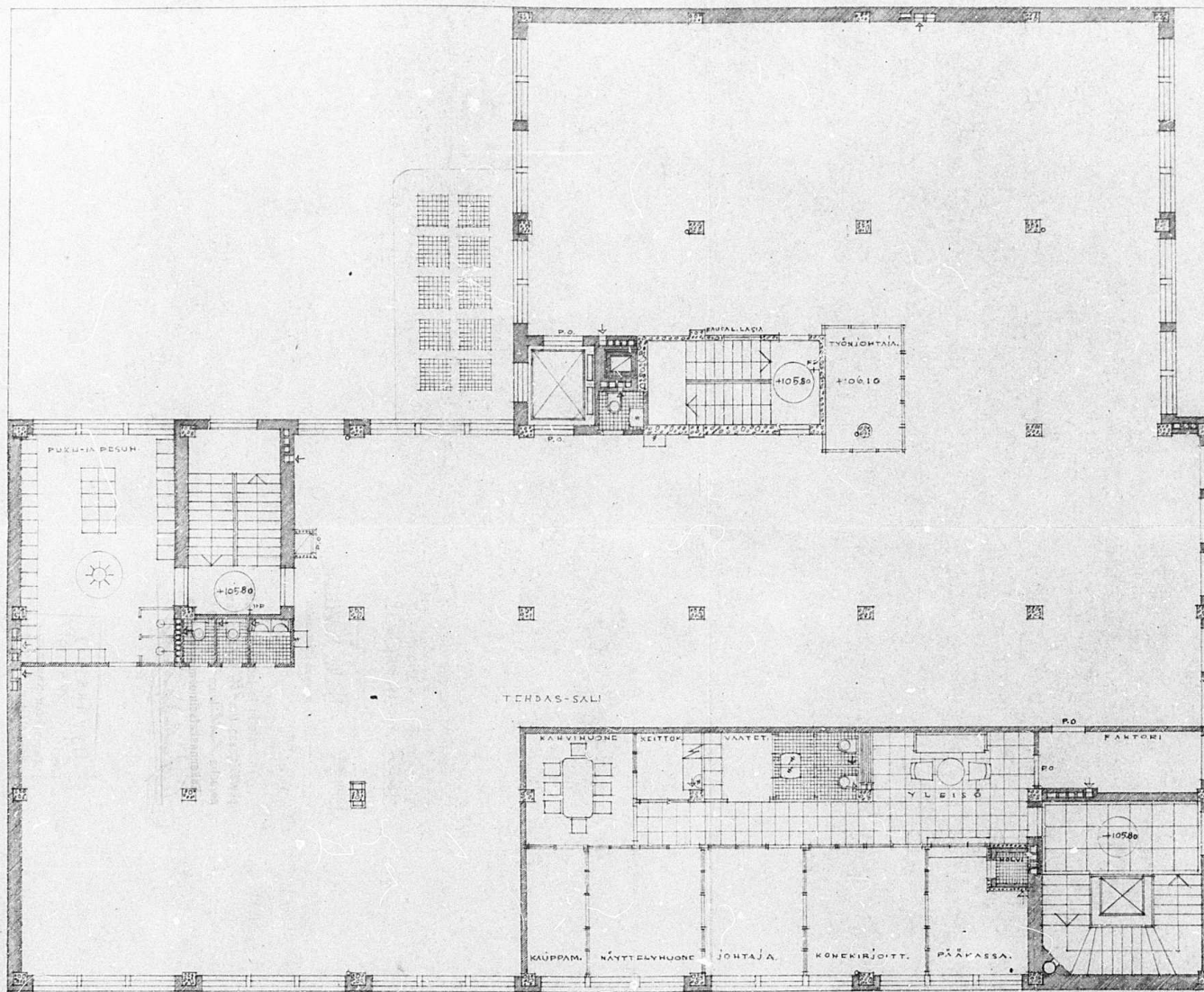

IK.

58. E. A. Liuha, 1946/Rohjapiirustus, 1. kerros (myöh. 2. kerros). Ei mittakaavassa (TRA).

TEHDASRAKENNUS

TONTILLE N° 69 KORTT. N° 313 XVII K. O.

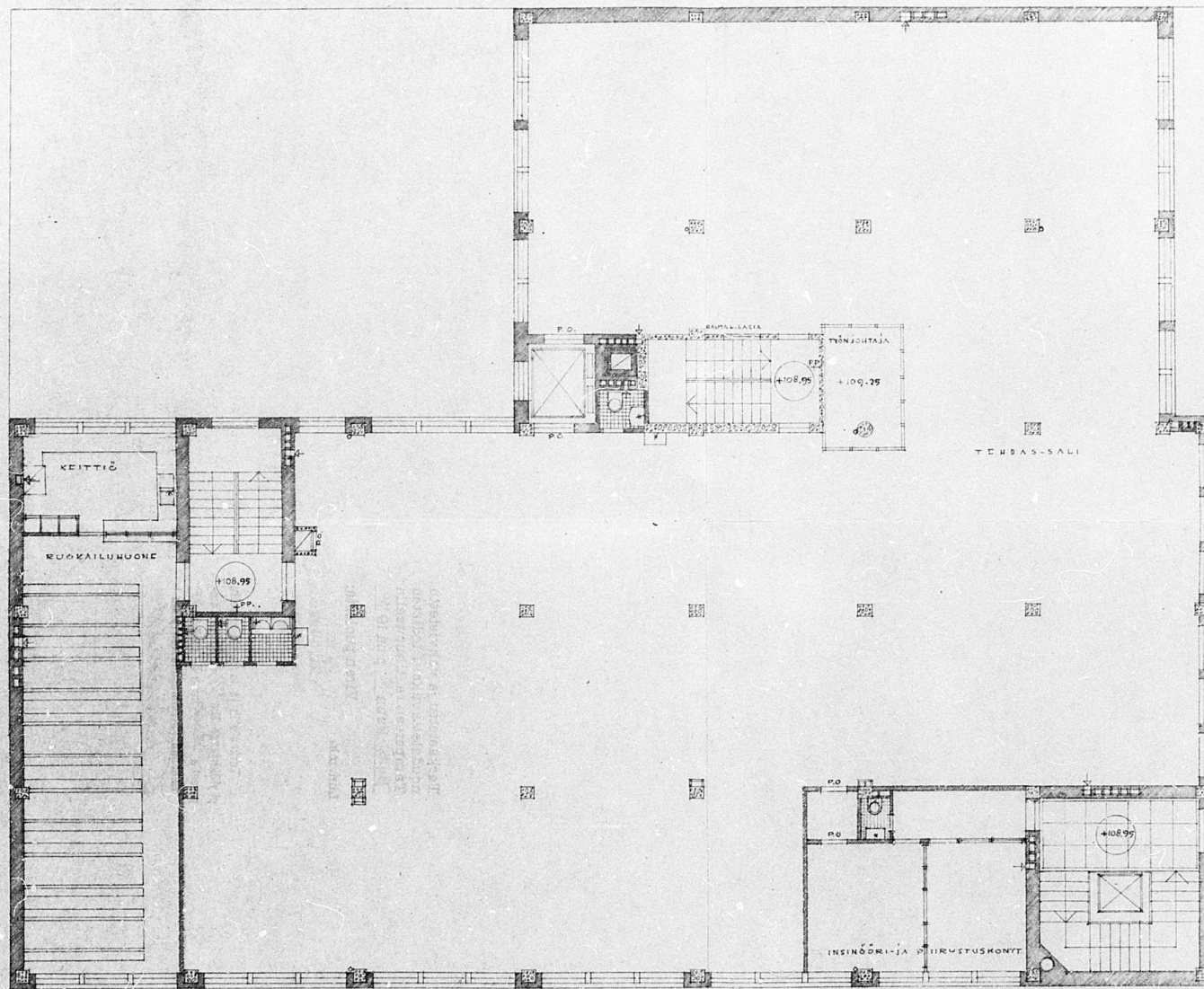

II K.

59. E. A. Liuha, 1946. Pohjapiirustus, 2. kerros (myöh. 3. kerros). Ei mittakaavassa (TRA).

TEHDASRAKENNUS

TONTILLE N° 69 KORTT. N° 313 XVII K. O.

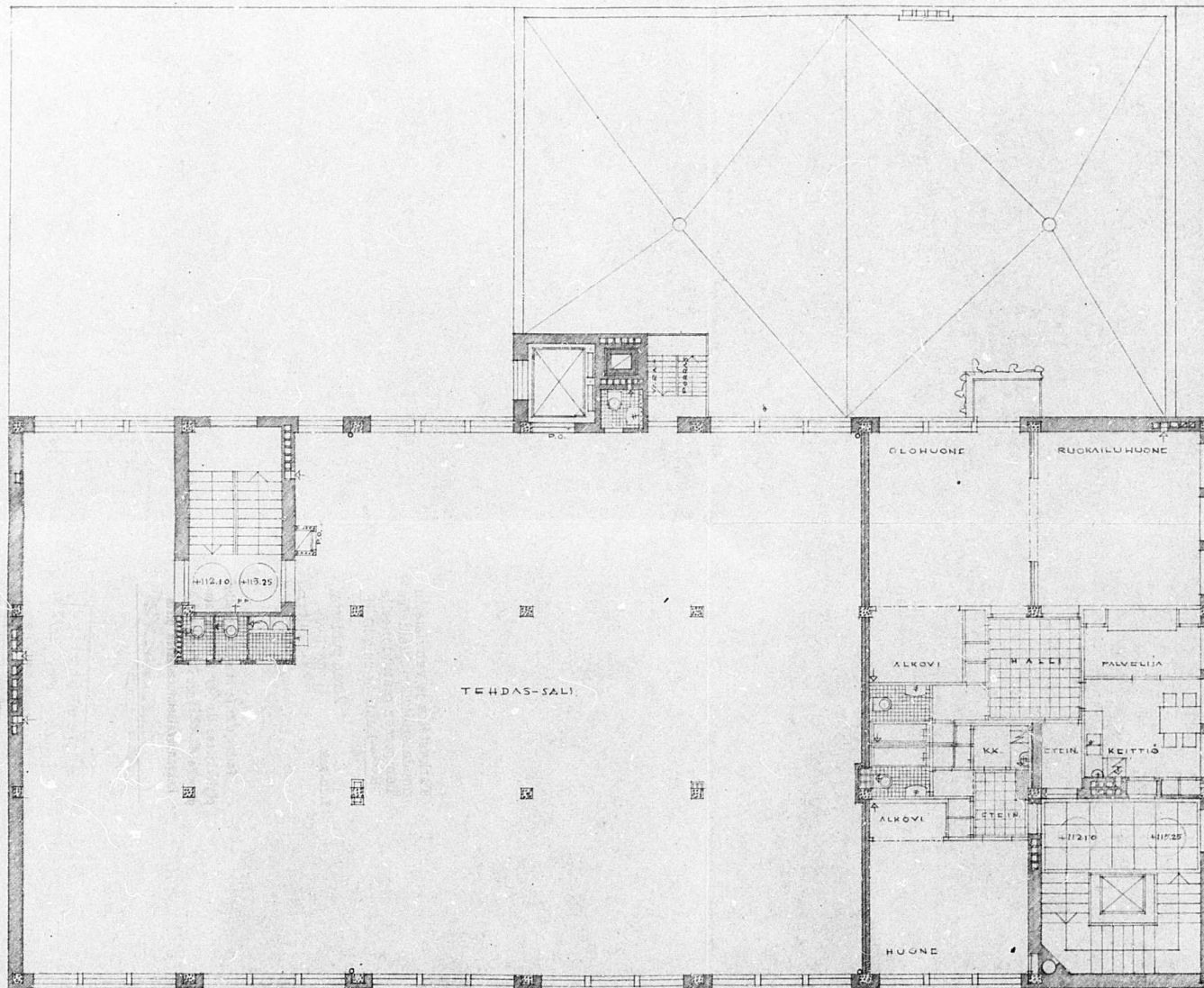

III K.

60. E. A. Liuha, 1946. Pohjapiirustus, 3. kerros (myöh. 4. kerros). Ei mittakaavassa (TRA).

TEHDASRAKENNUS

TONTILLE N° 69 KORTT. N° 313 XVII K. O.

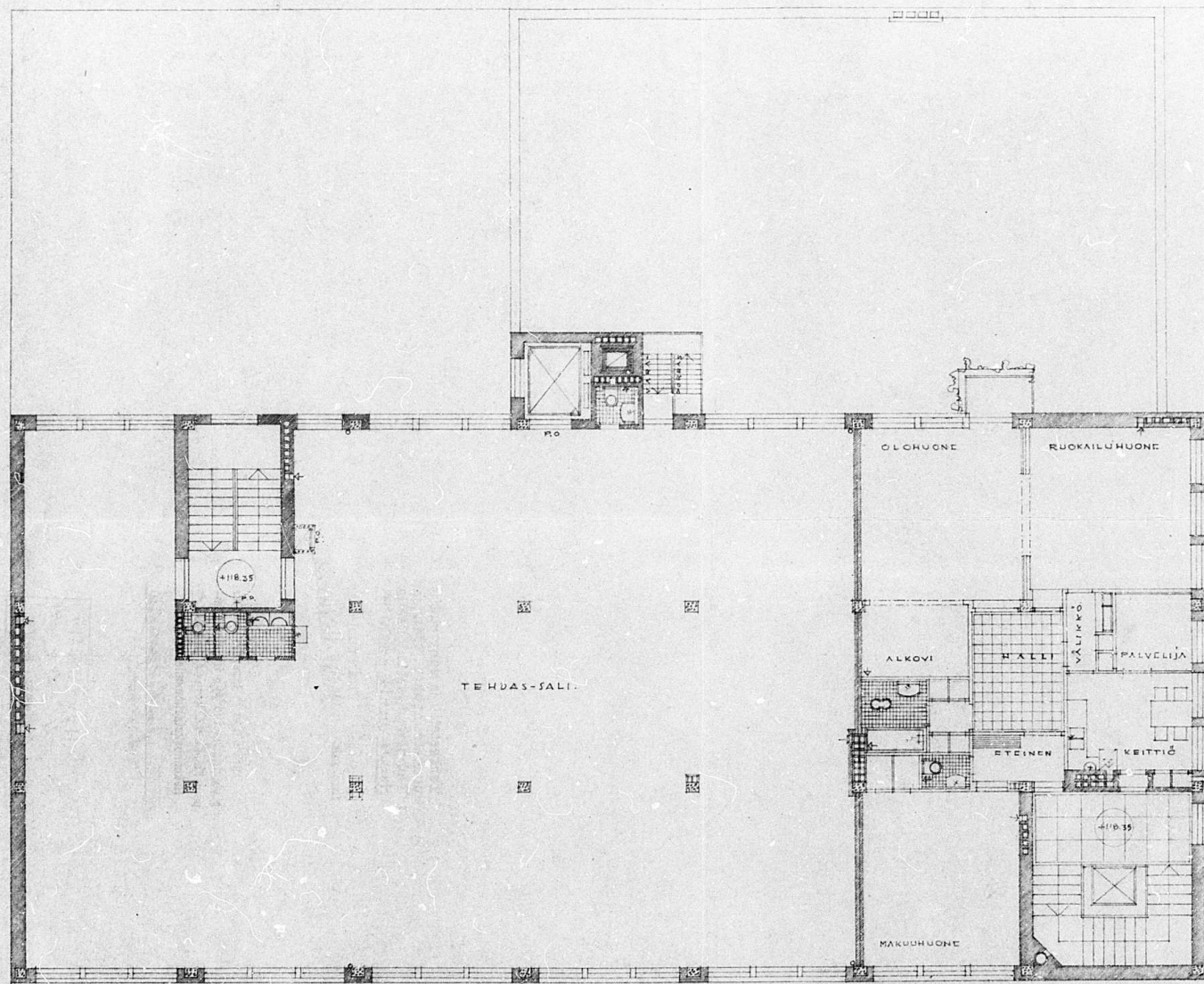

IV-V K.

61. E. A. Liuha, 1946. Pohjapiirustus, 4. ja 5. kerros (myöh. 5. ja 6. kerros). Ei mittakaavassa (TRA).

TEHDASRAKENNUS

TONTILLE N° 69 KORTT. N° 313 XVII K. O.

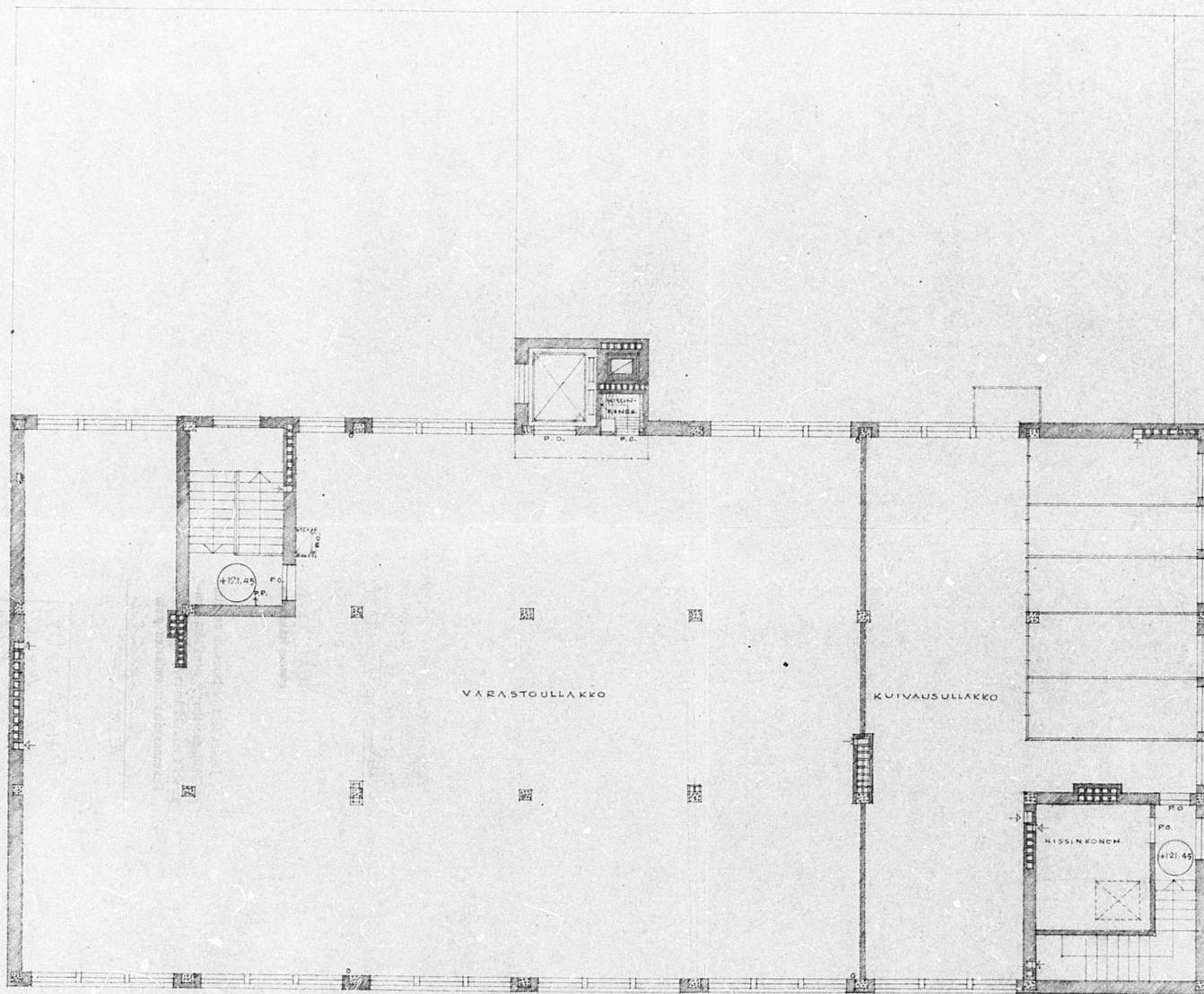

VI K.

62. E. A. Liuha, 1946. Pohjapiirustus, 6. kerros (myöh. 7. kerros). Ei mittakaavassa (TRA).

TEHDÄSRAKENNUS

TONTILLE N° 69 KORTT. N° 313 XVII K. O.

U
LLAKKO.

63. E. A. Liuha, 1946. Pohjapiirustus, ullakko. Ei mittakaavassa (TRA).

TEHDASRAKENNUS

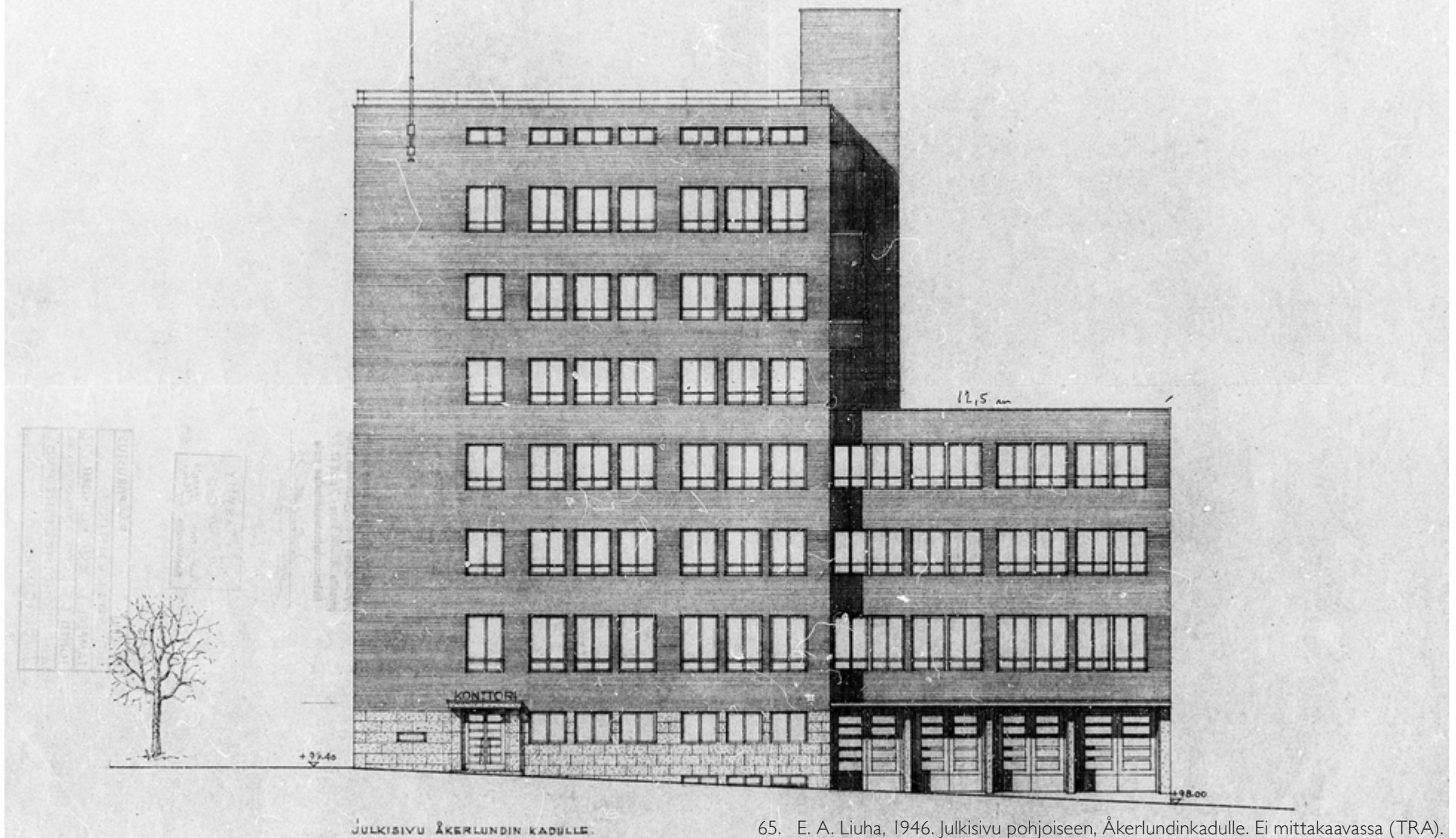
TONTILLE N° 69 KORTT. N° 313 XVII K. O.

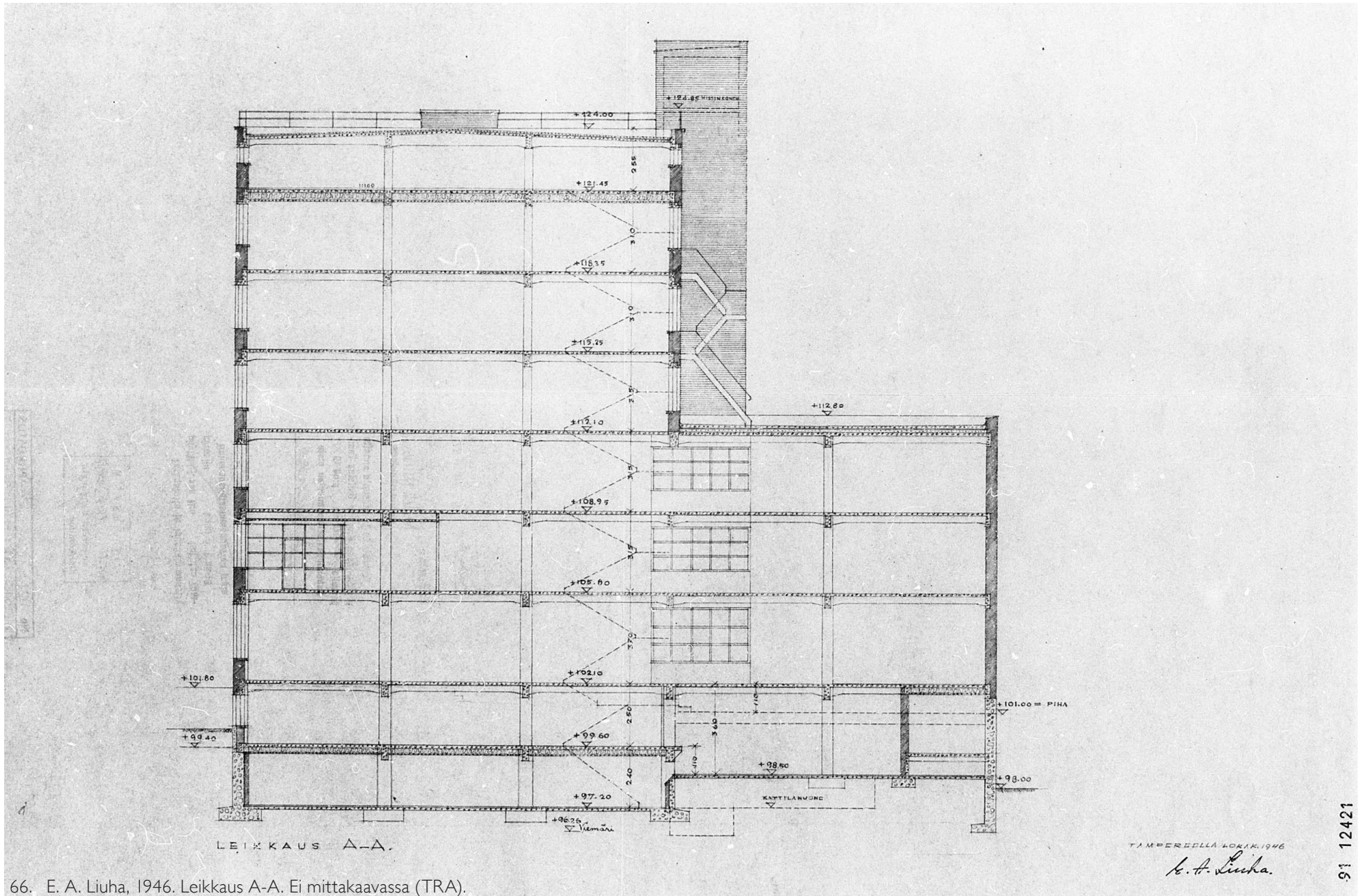
TAMMELAN PUISTOKADUN PUOLEINEN JULKISIVU.

64. E. A. Liuha, 1946. Julkisivu itään, Tammelan puistokadulle. Ei mittakaavassa (TRA).

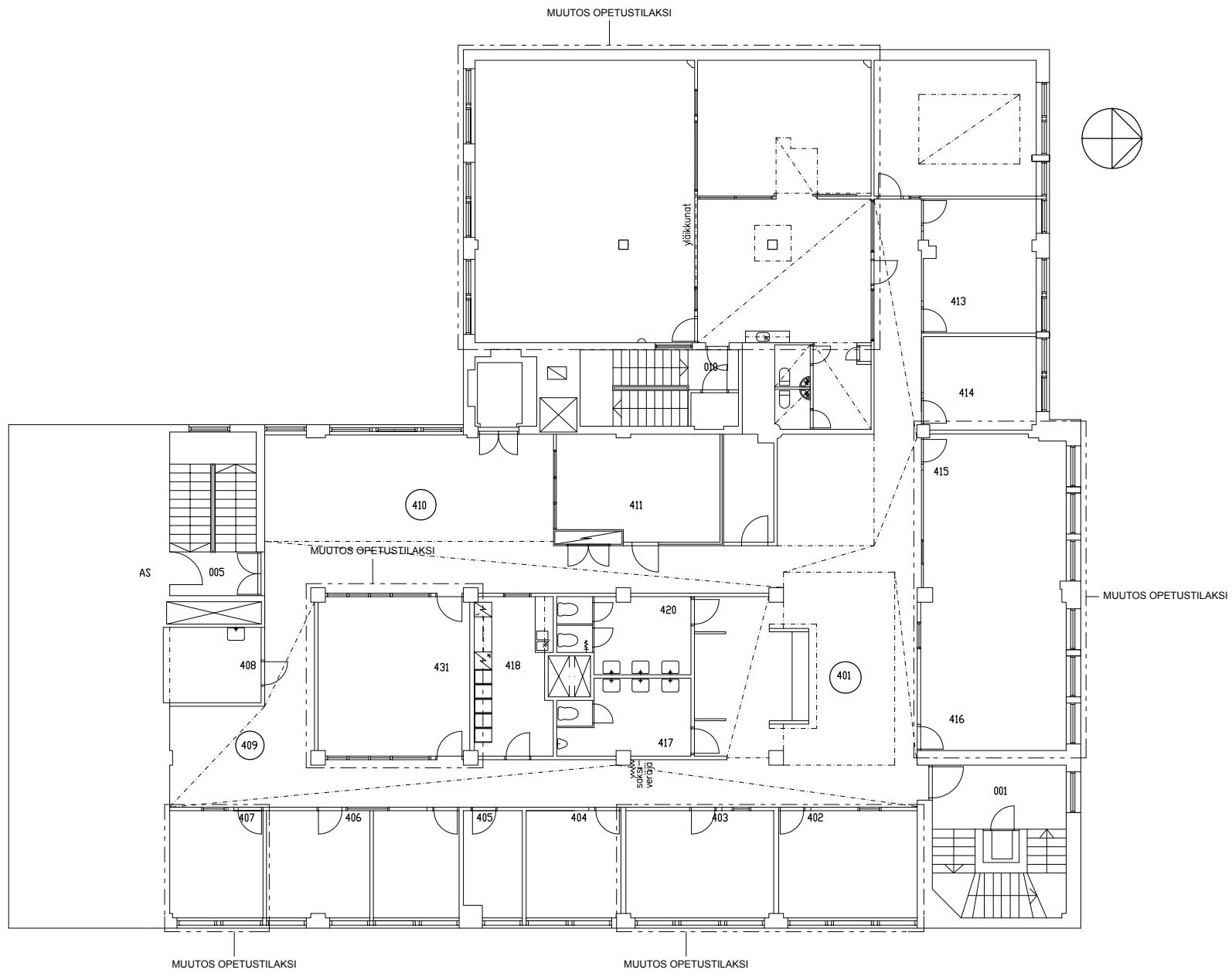
TEHDASRAKENNUS
TONTILLE N° 69 KORTT. N° 313 XVII K. O.

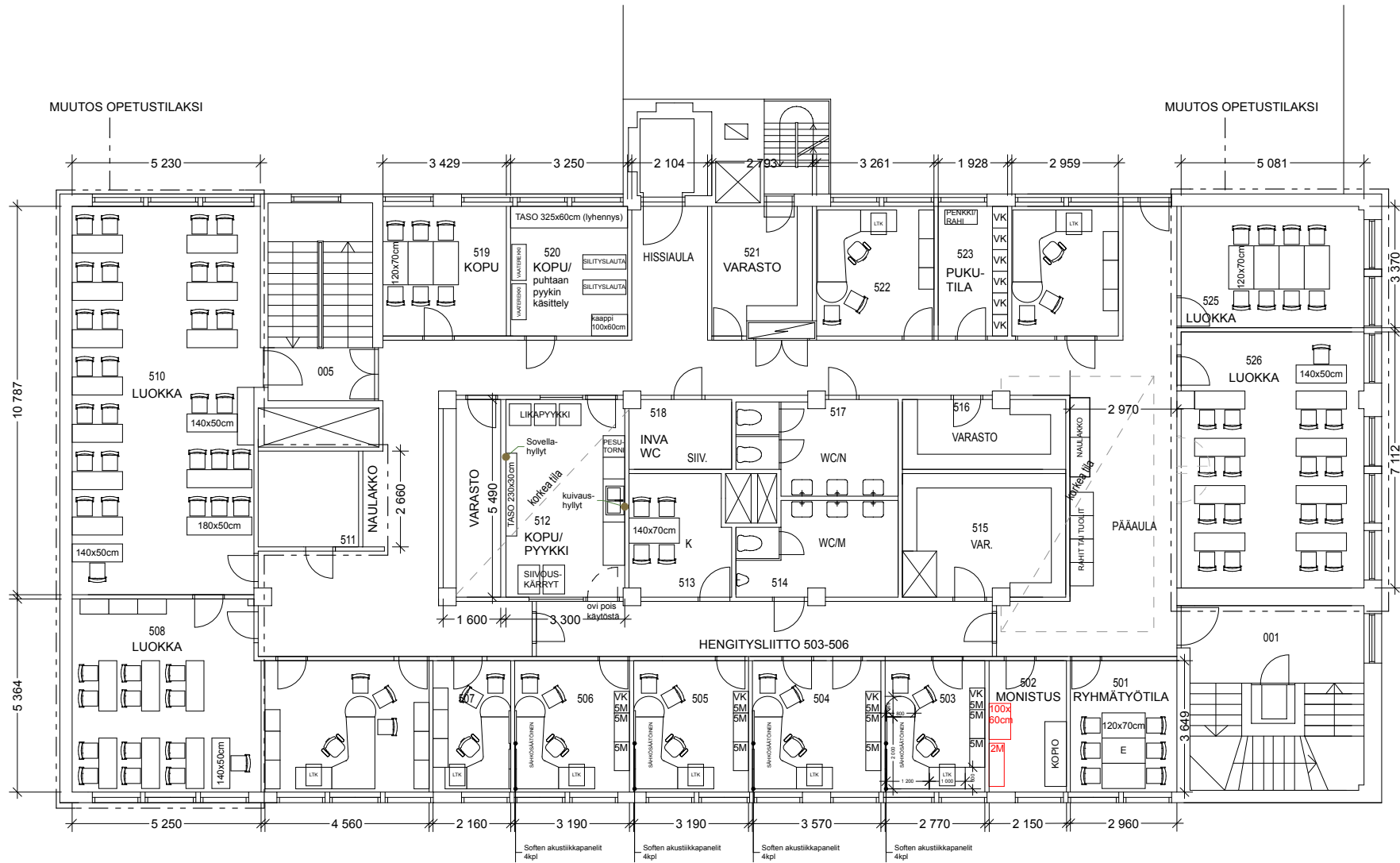
65. E. A. Liuha, 1946. Julkisivu pohjoiseen, Åkerlundinkadulle. Ei mittakaavassa (TRA).

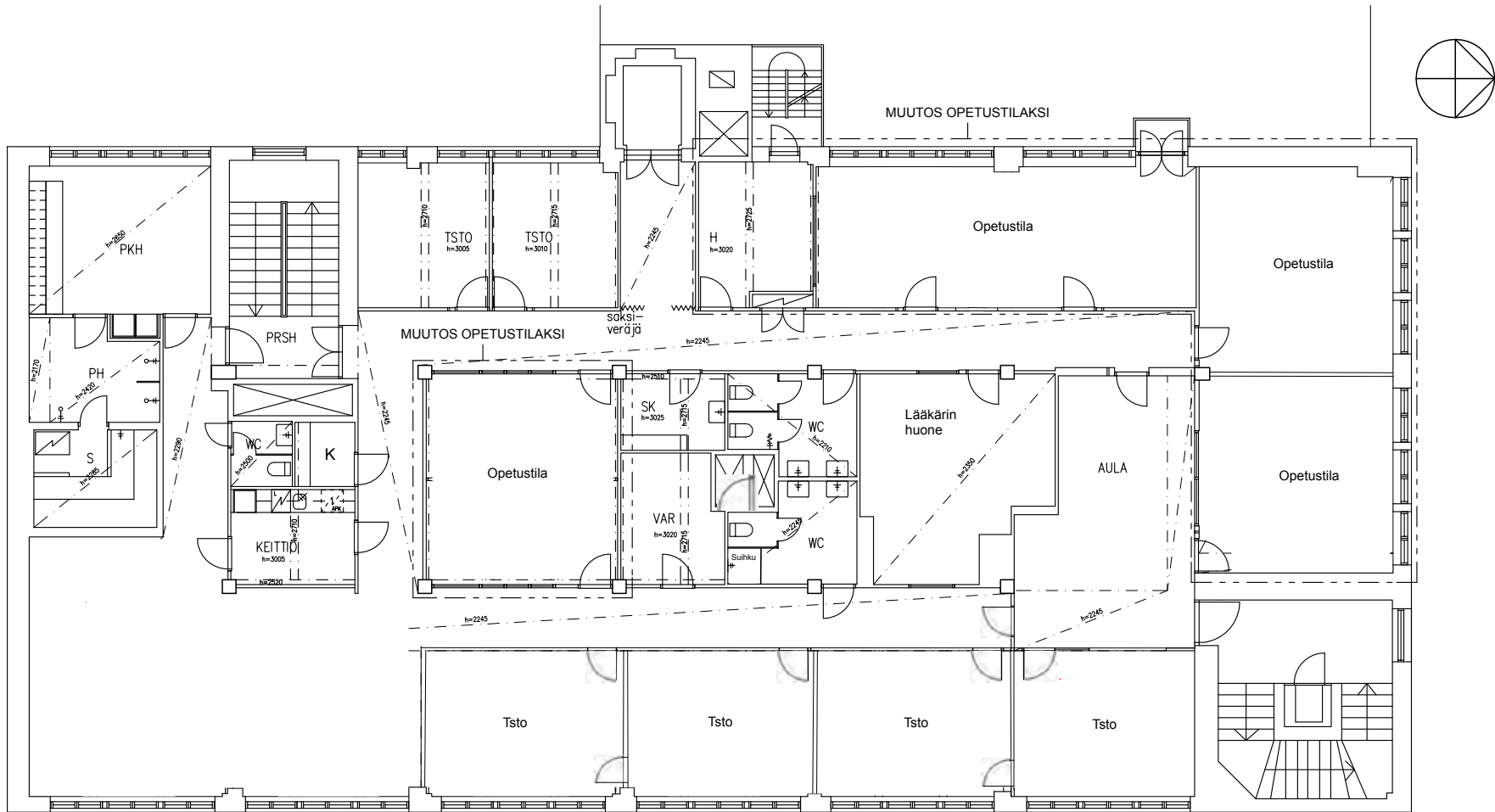
66. E. A. Liuha, 1946. Leikkaus A-A. Ei mittakaavassa (TRA).

68. Arkkitehtitoimisto Neva Oy, 2015. 4.kerros. Ei mittakaavassa.

69. Arkkitehtitoimisto Neva Oy, 2015. 5.kerros. Ei mittakaavassa.

71. Arkkitehtitoimisto Neva Oy, 2015. 7.kerros. Ei mittakaavassa.